

**Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky**

Epilog komunismu: Stráž lidu v letech 1988 až 1992

AN EPILOGUE OF COMMUNISM: STRÁŽ LIDU FROM 1988 TO 1992

Magisterská diplomová práce

Bc. Barbora SVOBODOVÁ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškeré použité zdroje a literaturu. Magisterskou práci tvoří 155 024 znaků.

V Olomouci dne

.....
Barbora Svobodová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Petru Orságovi, Ph.D. za jeho trpělivý přístup a přínosné rady. Velké díky patří rovněž ostatním členům Katedry mediálních a kulturních studií a žurnalistiky, zejména Mgr. Věře Bartalosoové a paní sekretářce Lee Traplové. Za vstřícnost a čas, který mi věnovali, děkuji také panu řediteli a zaměstnancům Státního okresního archivu Olomouc, pracovníkům Vědecké knihovny v Olomouci a osloveným pamětníkům.

Abstrakt

Předmětem magisterské diplomové práce je popis principů fungování redakce olomoucké Stráže lidu v období let 1988 až 1992, a to ve vztahu k dějinným událostem, které se v Československé socialistické republice v tomto přelomovém období odehrávaly a souvisely se všemi oblastmi veřejného života. Stráž lidu patřila k významným propagandistickým médiím Komunistické strany Československa. Právě úzká provázanost okresních novin s politickou sférou se stala Stráži lidu na počátku 90. let osudnou. Jakým problémům čelila redakce před sametovou revolucí, kdo stál za většinou rozhodovacích procesů a jak se listopadové události roku 1989 podepsaly na dalším směřování periodika? Tyto a další původně neveřejné informace poodhaluje čtenářům tento dokument. Zároveň nabízí detailní historický exkurz, který slouží k jednodušší orientaci v dané problematice. Při svém výkladu jevů čerpá nejen z odborné literatury, ale zejména z archivních záznamů stranických orgánů, dochovaných výtisků Stráže lidu a vzácných vzpomínek pamětníků, již byli mnoha událostem v Olomouci osobně přítomni.

Klíčová slova

Stráž lidu – okresní noviny – regionální tisk – Olomouc – komunismus – média – sametová revoluce

Abstract

The main concept of this master's thesis is to describe principles of functioning of the editorial office „Stráž lidu“ in Olomouc between 1988 and 1992 in relation to historical events that took place in the socialist Czechoslovak Republic during this breakthrough period and related to all areas of public sector. „Stráž lidu“ was one of the most significant propaganda media of the Communist Party of Czechoslovakia. But the close link between the district newspaper and the political arena became fatal to „Stráž lidu“ in the early 1990s. What problems did the editors face before the Velvet Revolution, who was behind the most of the decision-making processes and how did the November events of the year 1989 influenced the direction of the periodical? These and other originally non-public information reveals this document to readers. It also offers detailed historical excursion, which has a purpose to be able to easily oriented in this topics. When interpreting the phenomena, it draws not only from specialized literature, but especially from archival records of parties, preserved publications of „Stráž lidu“ and the rare memories of witnesses who were personally present at many events in Olomouc that time.

Keywords

Stráž lidu – district newspaper – regional press – Olomouc - communism – media – Velvet Revolution

Obsah

1	Politický a společenský kontext doby.....	11
1.1.	Komunistický režim v Československu.....	11
1.2.	Situace v Československu před rokem 1989.....	14
1.3.	Sametová revoluce.....	16
1.4.	Porevoluční vývoj v zemi.....	18
1.5.	Strany jsou pro straníky, Občanské fórum pro všechny	20
2	Mediální scéna v Československu v letech 1988-1992.....	22
2.1.	Domácí scéna v područí komunismu	22
2.2.	Normalizace v médiích.....	26
2.3.	Exilová periodika.....	29
2.4.	Od totality k demokracii.....	31
3	Dobový obraz města Olomouce.....	36
3.1.	Olomoucká revoluce odstartovala až v neděli	37
4	STRÁŽ LIDU – obdeník OV KSČ a Rady ONV v Olomouci	43
4.1.	Stráž lidu – bojovník za práva dělnického lidu.....	43
4.2.	Úkoly československého tisku	46
4.3.	Normalizace – u konce s dechem.....	47
4.3.1.	Stráž lidu očima členů POV a čtenářů.....	48
4.3.2.	Spolupráce s dopisovateli a čtenáři.....	49
4.3.3.	Kádrové složení redakce	50
4.3.4.	Nedostatky.....	51
4.3.5.	Finanční plánování.....	52
4.3.6.	Tematický plán.....	52
4.3.7.	Účinnost okresního a místního tisku.....	54
4.3.8.	Politický kontext	55
4.3.9.	Anketa se čtenáři Stráže lidu.....	56
4.4.	Sametová revoluce.....	57
4.4.1.	Návrh ideové orientace pro rok 1989	57
4.4.2.	Období vyjednávání	59
4.4.3.	Není demokracie bez plurality, není pluralita bez komunistické strany	61
	Závěr.....	65
	Seznam použitých zdrojů a literatury.....	67
	Seznam zkratk.....	72
	Seznam příloh.....	73
	Přílohy	74

Úvod

Rok, co rok oslavujeme v České republice 17. listopad jako významný státní svátek. Přesto je mezi námi stále méně lidí schopno vysvětlit události, které k jeho vyhlášení vedly. Navzdory snaze pedagogických pracovníků, historiků a dalších vzdělavců šířit ve společnosti osvětu, tak dějiny českého národa pokrývá prach. Jenže „*ti, kdo si nepamatují minulost, jsou odsouzeni k tomu ji opakovat.*“¹ Pátráme-li proto po přínosu prací zaměřených na historický exkurz, měli bychom si uvědomit, že jejich hlavním posláním je právě ono připomenutí či osvětlení událostí pro mnohé již dávno zapomenutých.

Den boje za svobodu a demokracii, jak 17. listopad nazýváme, v sobě nese hořké vzpomínky na minulost, ale také na odvahu, odhodlání a touhu po lepším životě. Datum se totiž váže hned ke dvěma důležitým událostem. Pátrání po vzniku první z nich nás zavede do Protektorátu Čechy a Morava roku 1939, kdy se v zemi konaly protinacistické demonstrace. Při jejich násilném potlačení byl zraněn Jan Opletal, student Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, který svým zraněním následně podlehl. Jeho pohřeb na pražském Albertově, jenž se konal v polovině listopadu, se stal dějištěm další protestů, které měly pro akademickou obec i studentstvo tragické následky. Nacisté uzavřeli české vysoké školy a více než tisíc studentů poslali do koncentračního tábora. O dva dny později bez soudu popravili devět představitelů studentských organizací. Tak zčernal 17. listopad pod tíhou násilí a strachu poprvé, později byl vyhlášen za Mezinárodní den studentstva.²

Ústřední téma této práce se však váže k období, které následovalo padesát let poté a ovlivnilo nejen způsob života současníků, ale také budoucích generací. 17. listopad 1989 neodmyslitelně patří k významným mezníkům naší historie. Rostoucí nespokojenost občanů Československé socialistické republiky (ČSSR) s totalitním politickým režimem vyvrcholila v tomto roce řadou organizovaných stávek a masových demonstrací. Násilné potlačení povolené demonstrace probíhající právě 17. listopadu 1989 se stalo tou pověstnou poslední kapkou, která odstartovala sametovou revoluci. Hlasy lidí volajících po změně a jejich revoluční tendence už nebylo možné umlčet. Nespokojenost dala vzniknout politickým hnutím s názvy Občanské fórum (OF) v České republice a Veřejnost proti násilí (VPN) na Slovensku. V konečném důsledku situace vygradovala až do takové míry, kdy silný tlak společnosti na politické představitele země v kombinaci s nejistotou vyvolanou Gorbačovou politikou

¹ Citáty – Santayana, George. In: *Databáze knih* [online]. [cit. 9.2.2019]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/citaty/george-santayana-19226>

² Syruček – Svoboda 2015, s. 110-111.

nevmešování se způsobil, že mocenský monopol Komunistické strany Československa (KSČ) po čtyřech dekádách skončil.³

Změny politických poměrů na konci 80. let se odrazily nejen v oblasti sociální nebo ekonomické, ale také na všech úrovních mediální scény. Projevy se různily, některá média se ideologicky očistila⁴ a nadále pokračovala ve své žurnalistické činnosti, jiná s pádem režimu svou aktivitu ukončila. Zjistit, jaký osud potkal po sametové revoluci redakci olomouckých novin Stráž lidu (SL), které léta sloužily jako významné propagandistické médium komunistické strany, má za úkol právě tato práce. Navazuje tak na předchozí snahy absolventů Katedry mediálních a kulturních studií a žurnalistiky o vytvoření charakteristiky a popisu mediálních rutin v redakci Stráž lidu v důležitých okamžicích naší historie. Konkrétně se jedná o diplomovou práci *Stráž lidu jako nástroj komunistické propagandy v počátcích normalizace* Petra Kupky⁵ a *Regionální tisk jako nástroj komunistické propagandy: olomoucká Stráž lidu v letech 1948-1960* Františka Jemelky⁶. Zároveň rozšiřuje a doplňuje poznatky Markéty Švarcové o *Regionální žurnalistice po roce 1989 až 2000 na Olomoucku*⁷. Společně tyto práce mapují fungování olomoucké Stráž lidu během éry komunistického režimu v Československu a potřebu zkoumání v této oblasti uzavírají.

Magisterská práce je koncipována chronologicky, dělena do kapitol a podkapitol dle logických tematických úseků. Samotnému popisu Stráž lidu v období let 1988 až 1992, který představuje jádro tohoto dokumentu, předchází širší politicko-sociální kontext, který uvádí čtenáře do dané problematiky a předkládá a blíže vysvětluje historické události na pozadí. Tato část práce vychází z mnoha titulů odborné literatury, které se vzájemně doplňují a společně vytváří základní kontury obrazu politické scény a sociálního klimatu ve státě. Jedná se především o publikace Jana Rataje a Přemysla Houdy *Československo v proměnách komunistického režimu, Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému* politologa Jana Bureše a *Dějiny českých médií 20. století* autorů Končelík – Večeřa – Orság. Poslední zmíněná publikace spolu s *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti* Bednaříka, Jiráka a Köpplové, *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo* od kolektivu autorů a další oborovou literaturou vhodně posloužila také pro nastínění mediální scény v Československu v období normalizace, sametové revoluce

³ Rataj – Houda 2010, s. 433.

⁴ Například Rudé právo.

⁵ Kupka 2009.

⁶ Jemelka 2007.

⁷ Švarcová 2010.

i posttotalitní éry. Samostatná kapitola je věnována historii města Olomouce, a to hned v několika různých oblastech. Jejím vzniku napomohla zejména zcela nová publikace, která vyšla až v závěru psaní této práce.⁸ Jedná se titul *Olomouc v roce 1989*, na jehož sepsání se kromě autora Miloslava Čermáka podílela celá řada osobností olomouckých moderních dějin i současnosti. Díky lidem, jako je například publicista Tomáš Tichák, historik Pavel Urbášek nebo fotograf Jiří Frait, kteří v knize slovem či obrazem zaznamenali své vzpomínky nejen na listopad 1989, máme možnost udělat si představu o událostech, které se staly před třiceti lety, ač jsme je zažili či nikoliv. Mnoho užitečných informací k průběhu sametové revoluce v Olomouci nabízí také webové stránky *Olomoucká revoluce 89⁹* a *Přetlak¹⁰*. Byl to totiž právě časopis *Přetlak* vydávaný studenty Univerzity Palackého, jenž na sebe vzal roli klíčového revolučního média, které čtenáře denně neúnavně informovalo o vývoji situace. Při letošních oslavách 30. výročí sametové revoluce si zájemci dokonce mohli prohlédnout jeho 51. číslo s podtitulem „časopis bývalých studentů University Palackého v Olomouci“. Editoriálu se ujal Milan Hanuš, bývalý šéfredaktor *Přetlaku*, jehož vyprávění o vzniku časopisu a roli olomouckých studentů v demokratizačním procesu zaznamenal také Český rozhlas Olomouc v rámci série rozhovorů *Vzpomínky na listopadové události v našem regionu*.¹¹

A konečně kapitola věnovaná jednomu z vlivných tiskových orgánů komunistické strany – *Strážní lidu* je zpracována na základě rešerše primárních pramenů uložených ve Státním okresním archivu Olomouc, kde se nachází celá řada dochovaných dokumentů, které se novin jakkoli týkají, avšak v době vzniku této práce ještě jako nezpracovaný fond. Druhým použitým zdrojem je fond archiválií Okresního výboru Komunistické strany Československa v Olomouci (OV KSČ), zejména schůze předsednictva Okresního výboru Komunistické strany Československa v Olomouci (POV KSČ) a zápisy ze zasedání pléna, kdysi označované jako přísně tajné. Popis je doplněn o informace z konkrétních výtisků novin, jež nabízí ke studiu v digitalizované podobě Vědecká knihovna v Olomouci, dále o poznámky související se vznikem novin, které shrnuje například publikace vydaná u příležitosti jejich 40. výročí *Z dějin Stráže lidu*. Rešerše jsou navíc doplněny o informace získané metodou orální historie. O své vzpomínky se pro účely sepsání této práce ochotně podělili emeritní univerzitní profesor dějin

⁸ Zřejmě zcela poprvé byla kniha prezentována autorem Miloslavem Čermákem 14. listopadu 2019 v prostorách olomoucké radnice. Následující den se dostala na pulty knihkupectví.

⁹ Dostupné na odkazu <https://www.olomouckarevoluce89.cz/>.

¹⁰ Dostupné na odkazu <https://www.pretlak.cz/>.

¹¹ ŠEVČŮ, Petra. ZEMKOVÁ, Jana. KOBZA, Miroslav. VOJNAROVÁ, Dita. Vzpomínky na listopadové události v našem regionu. In: *Český rozhlas Olomouc* [online]. Dostupné z: <https://olomouc.rozhlas.cz/vzpominky-na-listopadove-udalosti-v-nasem-regionu-8110998>

české literatury na Katedře bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci prof. PhDr. Jirí Fiala, CSc., spisovatel, historik a držitel Ceny města Olomouce PhDr. Milan Tichák a publicista, fejetonista a redaktor Listů Ing. Tomáš Tichák. Další poznatky lze čerpat také z příběhů uvedených v již zmíněné publikaci *Olomouc v roce 1989*.

Struktura diplomové práce je volena takovým způsobem, aby čtenáři nabídla nejen pohled do „zákulisí“ redakce novin Stráž lidu ve zlomovém okamžiku českých dějin, ale také historický exkurz do politické a společenské situace na regionální i celostátní úrovni.

Poslední strany dokumentu obsahují přílohy v podobě přepisu rozhovorů s pamětníky, některé pasáže jsou využity také přímo v textu. S laskavým dovolením ředitele Státního okresního archivu Olomouc si zde můžete prohlédnout také ukázky archiválií, které se staly cenným informačním zdrojem této práce.

1 Politický a společenský kontext doby

Ne nadarmo se říká, že chceme-li říci „A“, musíme zmínit i „B“. Stejně pravidlo bychom měli dodržet ve chvíli, kdy se rozhodneme přistoupit ke zkoumání konkrétních událostí, jevů a situací. Zaměřením se na jediný okamžik a jeho nevhodným izolováním namísto zasazení do širšího kontextu, ztrácíme jedinečnou možnost uchopit jej jako součást velkého vyprávění, kterým historie bezpochyby je. Ve snaze porozumět částem bez znalosti celku tak událostem mnohdy přisuzujeme jiný význam, než kterého nabývají v hlubších souvislostech, a nevědomě se tím dostáváme do role zcela nekompetentních badatelů.

Než přistoupíme k problematice regionální žurnalistiky a úloze samotné redakce Stráže lidu, věnujme proto dostatečný prostor historickému pozadí a významným dějinným událostem, které se na našem území odehrávaly v době normalizace a které úzce souvisely s oblastí veřejného života. Definováním situace v politické, společenské a mediální sféře lépe postihneme jejich vzájemnou provázanost a kauzální vztah mezi příčinami v jedné z nich a následky v té další.

1.1. Komunistický režim v Československu

„Právě se vracím z Hradu od prezidenta republiky. Dnes ráno jsem panu prezidentu republiky podal návrh na přijetí demise ministrů, kteří odstoupili 20. února tohoto roku. A současně jsem panu prezidentu navrhl seznam osob, kterými má být vláda doplněna a rekonstruována. Mohu vám sdělit, že pan prezident všechny mé návrhy přijal.“ Slova, která pronesl představitel Komunistické strany Československa a pozdější prezident Československé republiky Klement Gottwald, se nesmazatelně zapsala do paměti celého národa. Stalo se tak 25. února 1948, kdy Gottwald vystoupil na Václavském náměstí v Praze, aby shromážděnému davu oznámil „vítězství pracujícího lidu“.¹² Přestože komunistická strana začala usilovat o převzetí politické moci v Československu už po druhé světové válce (o tom, že úspěšně, svědčí i výsledky voleb v roce 1945¹³), dovršení komunistického převratu se odehrálo až během únorových událostí o tři léta později. Období vešlo do dějin pod názvem Vítězný únor. Tím začala vláda jedné strany, která trvala dlouhých čtyřicet let.¹⁴

¹² TOTEV, Jonko. Únor 1948. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 9.2.2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/1948/1948.php>

¹³ V první demokratických poválečných volbách v roce 1946 získali komunisté v České republice více než 40 % hlasů, na Slovensku je předběhli pouze demokraté, celkově tak získali nejvíce poslanců ve státě. Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 122.

¹⁴ ¹⁴ TOTEV, Jonko. Únor 1948. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 9.2.2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/1948/1948.php>

Přestože ještě v únoru 1948 měla KSČ ve společnosti podporu, po převzetí moci následovalo dramatické procitnutí voličů, kteří bláhově uvěřili jejím předvolebním slibům. Pro upevnění svého postavení se KSČ začala nevybíravým způsobem zbavovat opozičních politických stran pomocí represí, tlaku, obviňování z kolaborace či zákazem činnosti.¹⁵ Namísto slíbené podpory živnostníků plánovala strana jejich likvidaci a ovládnutí celé distribuční sítě.¹⁶ S odpůrci komunistické ideologie byly zahájeny vykonstruované procesy, které končily uvězněním, nucenou emigrací nebo popravou. Za všechny případy vzpomeňme například na bojovnici za práva žen Miladu Horákovou, která byla v 50. letech během zmíněných politických procesů popravena – jako jediná žena, v roce 1991 jí byl in memoriam udělen Řád T. G. Masaryka I. třídy.¹⁷ „Československo zachvátil strach. Teror poněkud povolil až po Stalinově a Gottwaldově smrti v roce 1953.“¹⁸

Ani po ekonomické stránce Československo pod vedením KSČ příliš neprosperovalo. Přestože se zdevastované hospodářství začalo po druhé světové válce slibně zotavovat, nebylo v zájmu Sovětského svazu, aby se rychle vzchopilo. Jedině tak lidé nespokojení s dostupností potravin, stavem nezaměstnanosti a poznamenání zkušeností z války nebránili politickým změnám a převzetí moci komunisty nabízejících podporu. To byl také důvod, proč Sovětský svaz donutil československé politiky odvolat souhlas s přijetím Marshallova plánu o hospodářské pomoci ze strany Spojených států.¹⁹ Namísto toho proběhla změna vlastnických vztahů, došlo k totální kolektivizaci, vytvoření jednotných zemědělských družstev a zestátnění klíčových podniků. Soukromé, nesocialistické vlastnictví bylo zrušeno, sedláci přišli o své stroje, družstva byla nucena si je od státu pronajímat, a tak v porovnání se soukromým sektorem ekonomicky zaostávala.²⁰ Hospodářství začalo fungovat na principu dlouhodobého plánování pomocí pětiletých plánů (tzv. pětiletky), které byly aplikovány po

¹⁵ TOTEV, Jonko. Únor 1948 – co následovalo. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 9.2.2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/1948/1948.php>

¹⁶ V roce 1947 fungovalo 409 815 živností, o šest let později už jen kolem 80 000. V následujících letech jejich úbytek pokračoval. TOMEK, Prokop. 50. léta – nová koncepce ekonomiky, změny ekonomických vztahů. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 9.2.2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/50/50_02_001.php

¹⁷ KJ. Horáková, Milada, roz. Králová (25. 1. 1901 Praha – 27. 6. 1950 Praha Pankrác) In: *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. [cit. 6.3.2019]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/horakova-milada-25-1-1901/>

¹⁸ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 132.

¹⁹ RYBÁŘ, Radek. Marshallův plán In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 9.2.2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php>

²⁰ Měchýř, 2000. In: Marek, 2000, s. 324.

celou dobu vlády jedné strany, přestože se ukázaly jako poměrně nefunkční a vyžadovaly nejrůznější reformy.²¹

Následující léta provázely vývoj v Československu společenské krize a deziluze ohledně bezkonfliktního budování socialismu. K částečnému uvolnění poměrů došlo až v šedesátých letech, kdy už i někteří představitelé strany cítili, že systém nefunguje tak, jak si představovali. Řešením se měl stát tzv. Akční program vytvořený skupinou ekonomů, který svým obsahem přispíval k částečné demokratizaci státu. Jeho součástí bylo poskytnutí větší autonomie společenským organizacím. Chystané zákony měly umožnit také svobodu sdružování, shromažďování a pohybu, tiskový zákon pracoval s možností zrušení předběžné cenzury tisku atd.²²

Liberalizace, která odstartovala reformní tendence v Československu, vycházela z několika událostí. Do čela Sovětského svazu se po zesnulém Stalinovi postavil Nikita S. Chruščov, který měl o směřování politického vývoje jinou – liberálnější představu a Stalinovo vedení naopak otevřeně kritizoval.²³ V Československu se do KSČ dostali mladší a vzdělanější funkcionáři, kteří byli více nakloněni prospěšným změnám.²⁴ Neméně důležitým faktorem byla nespokojenost obyvatel země s nepříznivou ekonomickou situací.²⁵ I přes odpor komunistického prezidenta Antonína Zápotockého se tak do země vplížila postupná demokratizace, která vyústila na jaře roku 1968 v obrodný proces známý jako pražské jaro.²⁶

Snahy o vytvoření demokratického uspořádání byly však utnuty hned v srpnu téhož roku vpádem vojsk pěti zemí Varšavské smlouvy. Sovětský svaz vedený od roku 1964 Brežněvem vyhodnotil vývoj v ČSSR jako nežádoucí ohrožení socialismu a poté, co varování ani nátlak Moskvy na hlavní představitele Československa nepomohl dostat situaci pod kontrolu, přistoupil k intervenci a zahájil invazi.²⁷ Následná normalizace znamenala pro Československo návrat k čistkám na klíčových postech ve vládě, v mediálních i společenských institucích. Opět byl nastolen stalinistický režim charakterizovaný násilím, zastrahováním

²¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 133. TOMEK, Prokop. Pětiletky – plánování ekonomiky. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 9.2.2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/petiletky.php>

²² Měchýř, 2000. In: Marek, 2000, s. 324.

²³ Jánský 2004, s. 125.

²⁴ Měchýř, 2000. In: Marek, 2000, s. 324.

²⁵ MARJÁNKO, Bedřich. Důsledky vítězství socialismu. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 10. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_01.php

²⁶ Benčík 1998, s. 18–21.

²⁷ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 188.

a nesvobodou. Tato nucená „bratrská pomoc“ měla mít nejprve dočasný charakter, ve výsledku ale trvala až do sametové revoluce v roce 1989.²⁸

1.2. Situace v Československu před rokem 1989

Vedoucí úlohu, zakotvenou v ústavě z roku 1960, si komunistická strana udržela až do podzimu 1989. Sedmdesátá léta byla charakteristická zakládáním nejrůznějších organizací na podporu režimu a „společenskou schizofrenií.“²⁹ „*Na straně jedné byli občané nuceni se aktivně podílet na bombastických akcích pořádaných režimem – prvomájových průvodech, mírových slavnostech, národních dožínkách či spartakiádách. [...] Na straně druhé byl občan neustále pod kontrolou, neboť společnost byla protkána sítí spolupracovníků a udavačů StB. [...] Na veřejnosti byli lidé nuceni říkat pouze to, co od nich vyžadovala komunistická propaganda.*“³⁰

K opětovnému nastolení nekompromisního režimu dopomohla KSČ vlna čistek ve straně, státní správě a všech důležitých veřejných institucích. Ke vpádu vojsk Varšavské smlouvy z roku 1968, následné okupaci Československa a normalizaci vznikl dokument *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, který zdůvodňoval intervenci jako potřebnou bratrskou a internacionální pomoc. Ani v tomto období neutichaly protesty, většinou se však jednalo o aktivitu jednotlivců nebo skupin, kterým režim zvládal odolávat. Zároveň se KSČ zaměřila na potírání potencionálních antikomunistických počinů ze strany nezávislých umělců. Důležitým krokem bylo založení Charty 77. Tato občanská iniciativa spočívala v kritice komunistické strany z hlediska nedodržování zásad respektování lidských práv a základních svobod, k čemuž se zavázala na helsinské konferenci o bezpečnosti a spolupráci v roce 1975.³¹ „*Charta 77 nabízela dodnes těžko překonatelné souhrnné vylicení nepříznivých důsledků vedoucí úlohy strany pro občanská, politická, ale též hospodářská, sociální a kulturní práva jednotlivců.*“³² Reakce na domácí půdě sice nebyla pro Chartu v začátcích příliš příznivá, zato v zahraničí sehrála velmi důležitou roli.³³ Díky ní „*se aktivizoval československý exil a opoziční skupiny v dalších zemích východní Evropy.*“³⁴ V reakci na Chartu 77 vznikla Anticharta jako souhlas s tehdejším režimem. Její vznik

²⁸ Jánský 2004, s. 157.

²⁹ MARJÁNKO, Bedřich. Období normalizace – společnost zaživa pohřbená (sedmdesátá léta). In. *Totalita.cz* [online]. [cit. 10. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/norm/norm_02.php

³⁰ Tamtéž

³¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 204-207.

³² Kabele 2005, s. 193.

³³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 204-207.

³⁴ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 207.

iniciovala KSČ a k jejímu podpisu nutila především populární umělce, kteří měli vliv na společnost a mohli tak straně pomoci posílit její politické působení.³⁵

Příčiny krize komunistického systému, které nám pomohou pochopit následný pád režimu, shrnuje a vysvětluje Jan Bureš,³⁶ který vychází z poznatků dalších autorů.³⁷ Bureš hovoří o hluboké krizi, která provázela systém v polovině 80. let. Na vině bylo mnoho ekonomických i jiných faktorů. V první řadě se jednalo o politickou a ekonomickou nesvobodu. Ta politická nutila obyvatelstvo k přetvářce, aby se nedostávalo do konfliktu s režimem (viz například zmíněná povinná účast na akcích pořádaných komunistickou stranou). Za hraným zájmem se ale skrývala nespokojenost či apatie a právě tato pasivita by se dala považovat za jakousi toleranci či tichý souhlas s nastoleným způsobem života. Důvodem nebyla pouze absence občanských práv a svobod, ale také silná sociální politika státu, kterou se strana snažila v 70. letech odvést pozornost od politických témat. Nákladné udržování sociálních jistot ale začalo vládě už v 80. letech přerůstat přes hlavu.³⁸

Ekonomika země zaostávala stále více a nebylo divu, na modernizaci průmyslu a zemědělství už nezbyvaly finance. Většinu z nich pohltila právě sociální politika, levné bydlení, infrastruktura nebo dotace potravin. Upadající ekonomika ve výsledku už však nevládala zajistit ani předměty základní spotřeby. Zaostalé hospodářství společně s nekvalitní lékařskou péčí začalo v lidech podněcovat nespokojenost, přestože zatím stále poměrně tichou. Lidé navíc nebyli vlivem centrálního plánování, státního vlastnictví výrobních prostředků a nemožnosti realizovat vlastní ekonomickou činnost motivováni k vyšší produktivitě práce a kariérním ambicím. Československu postupně začal narůstat jak vnitřní dluh, tak i ten zahraniční. Na celospolečenské náladě nepřidávala ani podřízenost státu Sovětskému svazu.³⁹

Špatné hospodaření s dopadem na ekologickou, sociální a také zdravotní sféru představovalo závažný problém, nad kterým už veřejnost odmítala zavírat oči. Především problematika zdevastovaného životního prostředí, kterou nebyl stát schopen účinně řešit, začala zajímat čím dál více lidí. Podíl na tom měla také média, která informovala o situaci v rozporu se zprávami, které rozšiřoval komunistický režim, což vyvolalo otázku důvěryhodnosti informací poskytovaných vládou.⁴⁰

³⁵ Rataj – Houda 2010, s. 424.

³⁶ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 13-40.

³⁷ Brod a kol (1999), Holý (2001), Měchýř (1999), Rataj, Houda (2010), Šafaříková a kol. (1996), Vykoukal, Litera, Tejchman (2000), Vaněk (1995, 2005, 2006).

³⁸ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 13-40.

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Tamtéž.

Souhra krizových faktorů vedla k vyšší uvědomělosti občanů ohledně skutečného stavu země a k proměně dosavadní plošné apatie ve veřejné projevy nespokojenosti. Opravdu silná vlna odporu se však zvedla až v listopadu 1989, kdy byla povolena demonstrace vysokoškolských studentů násilně ukončena bezpečnostními složkami.⁴¹

1.3. Sametová revoluce

„*Kdy – když ne teď? Kdo – když ne my?*“ Pamětní deska na pražském Albertově dnes připomíná jedno z hesel, která provolávali studenti během listopadových událostí roku 1989. Ještě v pátek ráno se zdál 17. listopad dnem jako každý jiný, nic nenaznačovalo tomu, že právě tohle datum se do dějin zapíše jako chvíle, kdy se národ zcela probral z letargie.

Organizace pietní akce u příležitosti 50. výročí úmrtí Jana Opletala se neoficiálně ujali nezávislí vysokoškolští studenti. Tušili však, že bez podpory prorežimního Socialistického svazu mládeže (SSM) zřejmě nebudou mít naději na úspěch. A tak se ke spolupráci pokusili získat městský výbor SSM. „Svazáci“ v té době vystupovali na veřejnosti poměrně kriticky vůči situaci v zemi, a tak se do akce zapojili, vzali na sebe roli oficiálního organizátora a vyjednali souhlas pražského městského výboru KSČ.⁴² Kromě povolení žádali Martin Ulčák a Jan Daňhel ze SSM také příslib, že do akce nebudou zasahovat bezpečnostní složky. Zástupcem náčelníka pražské správy Sboru národní bezpečnosti (SNB) pro věci politické byli ubezpečeni, že k tomu nedojde, pokud studenti dodrží domluvený program. Dvojice se proto sešla také s opozicí s apelem, aby nenarušovala schválený plán. I přes všechny domluvy a povolení se pražská správa SNB začala připravovat na mimořádnou bezpečnostní akci s ohledem na možné zneužití povolené manifestace k provokacím ze strany nezávislých studentů nebo disidentů.⁴³

Průběh povolené demonstrace začal shromážděním studentů, pedagogů, pamětníků a dalších účastníků na Albertově v areálu Univerzity Karlovy. Zatímco dav provolával nejrůznější hesla podpořená transparenty, na pódiu vystoupilo několik řečníků s proslovem, které se nevztahovaly jen ke vzpomínce na Jana Opletala, ale také ke kritice politického režimu.^{44 45}

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Souhlas získali až pod podmínkou, že změní trasu průvodu. Místo do centra Prahy se tak studenti měli vydat na Vyšehrad. Změna plánu ale vyvolala chaos, protože část studentů nadále rozšiřovala informace o původní trase. RŮŽIČKA, Daniel. Sametová revoluce 1989 – příprava vzpomínkové akce k 17. listopadu. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_02.php

⁴³ RŮŽIČKA, Daniel. Sametová revoluce 1989 – příprava vzpomínkové akce k 17. listopadu. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_02.php

⁴⁴ RŮŽIČKA, Daniel. Sametová revoluce 1989–pátek 17. listopadu 1989, průběh demonstrace listopadu. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_03.php

⁴⁵ Objevovala se také protirežimní hesla jako "Pro svobodnou republiku ve svobodné Evropě", "Svobodu!" nebo "Zrušte monopol KSČ". HARTMANN, David. 17. 11. 1989: Sametová cesta ke svobodě. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/devitky/1989/_zprava/553825

Ze strany policejních složek byla v té chvíli vyhlášena mimořádná situace, ale s rozkazem nezasahovat, pouze zajistit klidný průběh demonstrace, popřípadě zamezit průvodu vstup do centra města.⁴⁶

Z Albertova se dav vydal na Vyšehrad zapálit svíce a položit květiny, přesně jak bylo domluveno. Jakmile oficiální část piety skončila, vrátili se účastníci k původnímu plánu a vyrazili do centra. Už po cestě se je pořádkové jednotky pokoušely zastavit za použití donucovacích prostředků. Hlavní drama se však odehrálo až na Národní třídě, kde SNB dav obklíčila a navzdory jeho ukázněnosti bez milosti zaútočila. Následující události dostaly rychlý spád, brutální zásah příslušníků SNB vůči všem lidem, kteří se na třídě nacházeli, měl za následek nespočet zranění a odstartoval obrovskou vlnu nevole v řadách veřejnosti. Reakce na sebe nenechaly dlouho čekat, přestože domácí sdělovací prostředky o událostech informovaly nepravdivě.⁴⁷

Pomineme-li na okamžik hrůznost situace, lze dle Jana Bureše⁴⁸ považovat demonstraci za zajímavou hned ze dvou důvodů. Prvním z nich je překvapivě vysoký počet účastníků akce. „*Pamětníci, kteří se pravidelně účastnili protestních shromáždění pořádaných opozicí, dosvědčují, že pokud se na demonstraci sešlo 1 500 – 2 000 lidí, bylo to považováno za veliký úspěch.*“⁴⁹ Listopadová vzpomínková akce ale čítala snad na padesát tisíc účastníků. Pozitivní roli v tom mohl hrát právě oficiální pořadatel – Socialistický svaz mládeže. Vzhledem k tomu, že organizace byla řízena a spravována KSČ, nepředpokládalo se, že by při demonstraci došlo k fyzickým či jiným represím. Druhý důvod se týká vysoké míry brutality, s jakou byla demonstrace potlačena, a její vztah k vedení KSČ. Jedna z teorií vysvětluje nepřiměřený zásah proti studentům jako snahu o zdiskreditování vedení strany v čele s Milošem Jakešem jakožto nepohodlným „odmítačem“ reform.⁵⁰

Ostatně hypotéz o skutečných příčinách a skrytých záměrech revoluce se postupně vyrojilo mnohem více. Na to vedle Jana Bureše upozorňuje například historik Jan Měchýř ve své publikaci *Velký převrat či snad revoluce sametová?*⁵¹ Podrobný rozbor několika teorií pak nabízí politolog Oskar Krejčí, který mapuje čtyři hlavní pokusy o interpretaci sametové

⁴⁶ VLČEK, Tomáš. Sametová revoluce 1989–pátek 17. listopadu 1989. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117.php

⁴⁷ RŮŽIČKA, Daniel. Sametová revoluce 1989–pátek 17. listopadu 1989, průběh demonstrace listopadu. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_03.php

⁴⁸ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012.

⁴⁹ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 44.

⁵⁰ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 44-45.

⁵¹ Měchýř 1999.

revoluce a pojmenovává je jako Hrdinskou legendu, Spikleneckou teorii, Antropologickou příčinu a Geopolitický zlom.⁵²

A kde se vlastně objevil název sametová revoluce? „*Absurdní spojení slov ‚révolution velouté‘ – sametová revoluce použil původně jakýsi francouzský novinář. A jak už to bývá, právě to se ujalo. Také se tomu krátkou dobu říkalo něžná revoluce. Větším právem se to mohlo nazývat revoluce dětí – kdyby vzpoura dětí, včetně dospělých studentů, mohla prakticky a technicky být opravdovou revolucí.*“⁵³ Tuto tezi Jana Měchýře potvrzuje i jeden z prvních signatářů Charty 77 a spoluzakladatel Občanského fóra Petr Pithart v rozhovoru pro regionální Deníky: „*Jako obvykle u takových okřídlených pojmenování se na to nikdy nepříjde. Ale všichni, s kterými jsem o tom mluvil, jsou si zajedno, že to byli nějací zahraniční novináři, kteří potřebovali vzletná slova do titulku.*“⁵⁴ Název se odvíjel od nenásilného průběhu, který revoluce vyjma 17. listopadu měla. Pithart ve zmíněném interview uvádí, že se vlastně nejednalo ani tak o revoluci, jakožto spíše o „vyjednané předání moci“.⁵⁵

1.4. Porevoluční vývoj v zemi

Na další průběh událostí sametové revoluce měl mimo jiné vliv i přístup představitelů KSČ, kteří situaci značně podcenili a namísto intenzivní snahy zabránit převratu využívali pouze běžné nástroje propagandy k uklidnění veřejnosti. „*V pondělí spontánně demonstrovalo na pražském Václavském náměstí kolem 200 tisíc lidí, a jakmile se to člen politbyra ÚV KSČ Jan Fojtík dozvěděl, zdrceně prý prohlásil: ‚Tak to je konec! To už žádnou naši kontrademonstraci nepřebijem.*“⁵⁶

Není však možné omezovat se při rozboru politicko-společenského vývoje, který vedl k definitivnímu pádu komunistického režimu u nás (a obecně ke konci celého Sovětského svazu), pouze na situaci v Československu. Příčiny mají mnohem hlubší kořeny, vzpomeňme například Gorbačovovu perestrojku či politiku glasnosti. Politolog Krejčí v tomto kontextu používá termín dominový efekt a ve srovnání se situací v dalších státech východního bloku považuje události v Československu za naopak poměrně opožděné.⁵⁷ Podobně se k tématu

⁵² Krejčí 2014, s. 12-33.

⁵³ Měchýř, 1999, str. 13.

⁵⁴ RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání moci. In: *Deník.cz* [online]. [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html>

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ SVOBODA, Petr. 17. listopad 1989: Komunistický režim stál jen na svých mocenských pilířích, jeho důvěryhodnost byla minimální, říká historik Jiří Suk. In: *iForum – online magazín Univerzity Karlovy* [online]. [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-2431.html>

⁵⁷ Krejčí 2014, s. 47-48.

vyjádřil také Pithart: „[...] Tam bylo ovšem ještě jedno okřídlené heslo, které našinci chtěli slyšet, a to razil náš dobrý přítel britský spisovatel Timothy Garton Ash: ‚Co Polákům trvalo 10 let a Maďarům 10 měsíců, to dokázali Češi za 10 dnů. To znělo!‘ Jenže vtom nebylo řečeno, že bez Poláků a Maďarů my bychom za 10 dnů neudělali nic. Oni mají největší zásluhu.“⁵⁸

Zabývat se detailním vývojem politické situace v jednotlivých satelitních státech by však bylo nad rámec této práce. Případným zájemcům o tuto problematiku doporučujeme publikace, které se jednotlivým iniciativám vzniklým v této vypjaté době blíže věnují.⁵⁹ My si vystačíme s nastíněním děje, který vedl k převratu a prvním demokratickým volbám, jež se staly klíčovými pro nastolení liberálnějších poměrů v zemi – což se odrazilo i v mediální sféře a osudu komunistických periodik.

Násilné potlačení studentské demonstrace vyvolalo silný odpor veřejnosti vůči režimu. Pouhé dva dny poté se zrodila hnutí Občanské fórum a Veřejnost proti násilí, která sdružovala nespokojené opoziční iniciativy a zastupovala občanskou platformu. Tato hnutí povzbuzená podporou veřejnosti ihned začala formulovat požadavky vůči režimu. Tím nejdůležitějším bylo uspořádání demokratických voleb. Vyjednávání mezi OF a premiérem Adamcem však bylo kvůli stále sílícímu tlaku veřejnosti náročné. Fórum reprezentovalo zájmy většiny společnosti, a tak nemohlo slevit ze svých požadavků, naopak bylo nuceno je ještě stupňovat.⁶⁰ KSČ dlouho nechápala, o jak výraznou změnu v uspořádání opozice usiluje, její návrhy na nové složení vlády, při kterém mělo dojít jen k minimálním personálním změnám, se tak nesetkávaly s úspěchem.⁶¹ Jakmile bylo jasné, že vyjednávání nemohou pro KSČ dopadnout příznivě, podal Adamec demisi a dalšího vyjednávání se ujal právník (a od prosince také premiér) Čalfa. Jeho úkolem bylo najít kompromis mezi požadavky opozice a politických stran reprezentujících starý režim. Následně se Čalfa rozhodl na požadavek svobodných voleb přistoupit.⁶²

Rychle rostoucí popularita OF překvapila i samotné aktéry hnutí, kteří nebyli na takovou zodpovědnost a míru zapojení do transformace země připraveni. Vyjednávání tak často doprovázel chaos a improvizace. Disidenti přesto brzy pochopili, že převzít moc je nevyhnutelné, pokud chtějí opoziční iniciativy zabránit roztržštění společnosti.⁶³ „*Naše země se*

⁵⁸ RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání moci. In: *Deník.cz* [online]. [cit. 3. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html>

⁵⁹ Například Bureš et al. 2012 nebo Suk 1995.

⁶⁰ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al. 2012, s. 41-58.

⁶¹ Ladislav Adamec na začátku prosince navrhl nové složení vlády, kde ale 15 z 20 členů měli být zástupci komunistické strany. Rataj – Houda 2010, s. 433.

⁶² Rataj – Houda 2010, s. 433-434.

⁶³ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al. 2012, s. 55.

ocitla v hluboké morální, duchovní, ekologické, sociální, ekonomické a politické krizi. [...] Všechny tři základní moci ve státě [...] splynuly v rukou úzké vládnoucí skupiny [...]. Tím byly rozvráceny základy právního státu,“ stálo v listopadovém provolání OF.⁶⁴

1.5. Strany jsou pro straníky, Občanské fórum pro všechny

V čele Občanského fóra stanul se svou přirozenou autoritou Václav Havel. Poté, co za neutichajících manifestací odstoupil z úřadu prezidenta Gustav Husák, byl na jeho místo 29. prosince 1989 zvolen právě on jakožto klíčová osobnost sametové revoluce a zároveň symbol integrity Čechů a Slováků. Článek o vedoucí úloze KSČ byl z ústavy odstraněn a strana od února 1990 postupně přicházela o další vedoucí posty. Po prvních svobodných volbách v červnu roku 1990 přešla do opozice.⁶⁵ Už v první polovině roku 1990 navíc vešly v platnost demokratické reformy zahrnující například zákony zaručující občanská práva a politickou svobodu. K návrhu na zakázání KSČ však nedošlo, přestože radikální členové OF tuto variantu navrhovali, z důvodu obavy úplného vyhocení situace hlavní proud hnutí ale návrh odmítal a usiloval o to, aby byla moc předána v poklidu.⁶⁶

S pádem komunistického režimu se do země postupně vrátil pluralitní stranický systém. Po 17. listopadu zatím neoficiálně, po schválení zákona o politických stranách a hnutích⁶⁷ v lednu 1990 už jako součást právního rámce. Desítky nově vzniklých politických subjektů⁶⁸ byly jasným důkazem, že lidé začali být opět politicky aktivní a zajímali se o dění v republice. Rychle zformované strany byly však poměrně roztržité, čímž sílila pozice OF. Přestože zde systém více stran fungoval například během první a třetí republiky, političtí aktéři konce 80. let, zvyklí působit spíše v disentu, zatím neměli s demokratickým systémem zkušenosti.⁶⁹

Občanské fórum vystupovalo jako nadstranické sdružení. Tvořili ho především disidenti, kteří byli nuceni se v reakci na politický vývoj rychle sjednotit pod hlavičku opozičního Občanského fóra a začít jednat. K politickým stranám se stavěli spíše negativně, jak se vyjádřil Václav Havel: „[...] osobnosti by měly hrát stále významnější úlohu a politické strany stále méně důležitou. Politické strany by měly hrát pouze roli jakýchsi klubů, kde se politické osobnosti rodí, profilují se, prezentují se, ale neměly by se přímo podílet na moci,

⁶⁴ Z programového prohlášení – provolání OF „Co chceme“ z 26. listopadu 1989. Rataj – Houda 2010, s. 434-435. Cílem OF tedy bylo nejen vyměnit mocenské představitele, ale vytvořit demokratický právní stát.

⁶⁵ 52 % hlasů pro OF, pro komunisty pouhých 14 %. Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 58.

⁶⁶ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 41-58 a s. 102.

⁶⁷ Zákon č. 15/1990 Sb.

⁶⁸ Od 17. listopadu 1989 do voleb v červnu 1990 jich ministerstvo vnitra registrovalo šedesát šest.

⁶⁹ Bureš, 2012. In: BUREŠ, Jan et al., 2012, s. 58-62.

*protože to vede k jakési anonymizaci moci [...].*⁷⁰ Následující měsíce a roky se tak nesly především ve znamení tvorby institucionálních základů nového politického systému.⁷¹ Zároveň se „otevřela cesta ke gigantickým majetkovým přesunům a k transformaci národního hospodářství“.⁷² Na základě rozhodnutí prezidenta došlo také k vyhlášení rozsáhlé amnestie, díky které bylo z věznic propuštěno více než deset tisíc vězňů.⁷³ Slovy historika Jaroslava Šebka „[...] je to také doba hledání. Hledání nové podoby naší identity, vztahů k sobě samým i mezi sebou.“⁷⁴ Spisovatel a publicista Karel Pacner poukazuje na rozdíl mezi převzetím moci komunisty po volbách v roce 1945, potažmo 1948, a demokraty po 17. listopadu 1989 s tím, že zatímco KSČ si svou pozici upevňovala prostřednictvím teroru, demokraté se snažili dodržovat ústavní zákony a jednat podle nich.⁷⁵

K závěrečnému zhodnocení působení komunistické strany můžeme použít slova Jana Měchýře ze sborníku *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*: „Při hodnocení komunistického hnutí a konkrétně dějin Komunistické strany Československa není podstatné, zda je socialismus lepší či horší než kapitalismus. Podstatné je to, že komunistická strana ve skutečnosti nevybudovala žádný socialismus, nýbrž pouze totalitní politický systém.“⁷⁶

⁷⁰ Inforum, 1989, č. 4. In: Bureš, 2012, s. 61.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Pacner 2018, s. 600.

⁷³ Rozhodnutí prezidenta ČSSR o amnestii - 150/1989 Sb. Text je dostupný například zde: http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1989-150.pdf

⁷⁴ RÓZSOVÁ-HORÁLKOVÁ, Kateřina. Česká společnost po roce 1989 a dnes. In: *Rozhlas.cz* [online]. [cit. 4. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/ceska-spolecnost-po-roce-1989-a-dnes--974894

⁷⁵ Pacner 2018, s. 600.

⁷⁶ Měchýř, 2000. In: Marek, 2000, s. 328.

2 Mediální scéna v Československu v letech 1988-1992

Změny v politice se zrcadlily také v oblasti sdělovacích prostředků jakožto jednoho z nejdůležitějších společenských subsystémů.⁷⁷ Na otázku, proč komunistická strana hojně využívala právě média jako nástroj své propagandy, můžeme odpovědět definicí Jiráka a Köpplové, kteří o médiích tvrdí, že „*se ve velkém podílejí na zajišťování komunikace ve veřejné sféře, a tím přispívají k rozvoji, ustavování a proměnám kultury, tedy sdílených významů, hodnot a výkladů světa.*“⁷⁸ Zároveň podle nich ale mohou sloužit jako „*zdroj, který potvrzuje platnost dané ideologie.*“⁷⁹ Tendence zcela kontrolovat mediální systém v Československu a zároveň vyžívat nabytou informační moc k formování veřejných názorů a soustavnému udržování statu quo pomocí vlastního výkladu událostí se tak jeví jako zcela přirozená součást strategie na ovládnutí země a posílení vedoucí úlohy v ní. Ostatně nejedná se o snahu vlastní pouze komunistické straně – sílu médií a kinematografických obsahů dobře znali třeba nacisté, patrně nejnámějším příkladem pro nás zůstává říšský ministr propagandy Joseph Goebbels, který dokázal strhnout davy nejen výrazným přednesem, ale také brilantním ovládnutím veškerých komunikačních prostředků v zemi.⁸⁰ Vrátime-li se v čase ještě o pár let zpátky, o umění propagandy a psychologie se zajímal například přední mediální teoretik Harold Lasswell⁸¹ ve své práci *Techniky propagandy za první světové války*.⁸²

2.1. Domácí scéna v područí komunismu

Říká se, že není kouře bez ohně. V případě historických událostí platí lidové rčení o příčinných souvislostech hned dvojnásob. A ani sametová revoluce není výjimkou. Chceme-li však najít její „oheň“, musíme podniknout cestu proti proudu času o více než padesát let nazpět. Nechme nyní stranou starší, ačkoli neméně podstatné okamžiky v éře komunismu, mezi které bezpochyby patří vítězství Komunistické strany Československa ve volbách v roce 1945, mocenský převrat v únoru 1948 nebo třeba tiskový zákon č. 81/1966 Sb., který legislativně

⁷⁷ Rétorikou funkcionalistů.

⁷⁸ Jirák – Köpplová 2003, s. 52.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ KRÍŽOVÁ, Dita. Joseph Goebbels: Není vůdce, není život. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 4. 11. 2019]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/jakskoncili/_zprava/joseph-goebbels-neni-vudce-neni-zivot--1482494

⁸¹ „*Harold Lasswell je bezesporu jednou z nejvýznamnějších postav v oblasti studia propagandy a politické psychologie. (...) kniha je Lasswellovou disertační prací a publikoval ji poprvé v roce 1927.*“ KUBĚNOVÁ, Klára. Propaganda (nejen) za první světové války. In: *Revue pro média* [online]. [cit. 4. 11. 2019]. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Revue02/recenze_lasswell.htm

⁸² Lasswell 1971.

ukotvil cenzuru.⁸³ Vedle nich to byly právě události konce 60. let 20. století, které určily směr dějinného vývoje následujících dvou dekad.

60. léta – období charakterizované postupným uvolňováním politických poměrů a oslabováním vedoucí role KSČ ve společnosti vyvrcholilo v červnu 1968 obrodným procesem označovaným jako pražské jaro a vyhlášením absolutní svobody slova. Jak už bylo ale uvedeno v přecházející kapitole, radost národa z dosaženého úspěchu neměla dlouhého trvání. V srpnu téhož roku ji vystřídal strach a ztráta nadějí na lepší a svobodnější život mimo sovětský diktát, když Moskva v obavě z antisocialistických tendencí zahájila ozbrojenou intervenci do Československa. Invaze se stala předzvěstí návratu ke stalinistickému režimu a přísné poměry za přítomnosti okupačních vojsk zde panovaly až do sametové revoluce. Už na konci šedesátých let tak nová politická garnitura iniciovala vznik zákonů a institucí, jež mimo jiné zásadně ovlivnily dějiny mediálního práva – a tím i námi zkoumané období.⁸⁴

V mediálním systému došlo především ke změnám v personálním obsazení, podmínkách práce novinářů a způsobu cenzury. V rámci ústupu od reformy byli odvoláni ředitelé Československého rozhlasu (ČsRo), Československé televize (ČST) i Československé tiskové kanceláře (ČTK), které nahradili vládní zmocněnci.⁸⁵ Ve snaze dostat média opět pod kontrolu a zajistit si jejich úslužnost pohřbila těžce vydobytou svobodu slova obnovená cenzura v podání Úřadu pro tisk a informace při předsednictvu vlády ČSSR (ÚTI), slovenskou obdobou bylo založení Slovenského úradu pre tlač a informácie (SÚTI). Jejich hlavní úloha spočívala v dohlížení na činnost hromadných sdělovacích prostředků a jejich usměrňování, potažmo také omezování v případě, že by se obsah dostal do konfliktu s politickými zájmy státu. Pokyn č. 1 pro tisk, rozhlas a televizi, který úřad vydal v září 1968, obsahoval také směrnice, které médiím zakazovaly používání slov okupant a okupace, propagování hesla neutrality v oblasti zahraniční politiky nebo třeba publikaci sdělení, která by mohla vyznít kriticky vůči Sovětskému svazu a ostatním zemím Varšavské smlouvy.⁸⁶ Po vyhlášení federace pokračoval v práci ÚTI úřad s názvem – Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI), který měl na starosti také vydávání pokynů pro osoby pověřené kontrolou obsahu periodického tisku a dalších hromadných sdělovacích prostředků (na Slovensku takto nadále působil SÚTI.) Zároveň vymezil pokyny pro vedoucí programových úseků v Československé televizi a Československém rozhlase, které měly

⁸³ Köpplová et al., 2003, s. 405.

⁸⁴ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 177–188.

⁸⁵ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 192–193.

⁸⁶ Štípková – Blodigová 2002, s. 84.

zabránit zveřejnění informací v rozporu se zájmy vnitřní a zahraniční politiky. Za stejným účelem bylo při ÚTI zřízeno také konzultační středisko Statut odpovědných redaktorů.⁸⁷

Předběžná cenzura se v tisku uplatňovala spíše ve výjimečných případech, běžně se přistupovalo k té následné, která se spolu s tvrdými sankcemi osvědčila jako účinný způsob posílení vlastní autocenzurní aktivity samotných žurnalistů i vydavatelů.⁸⁸ Nežádoucí tituly byly zastaveny. Ve zprávě ČÚTI z listopadu 1971 se doslova píše, že je nutné: „*odstranit zejména ty časopisy, které vznikly v roce 1968 a 1969 jako projev tehdejší nenormální situace a nejvýrazněji se podílely na deformacích našeho politického a kulturního života.*“ Celkem tak bylo zrušeno 177 titulů.⁸⁹ Jiná situace panovala v rozhlase, kde se vysílané pořady musely předkládat k předběžné kontrole rovnou. Stejný osud potkal vybrané časopisy a také televizi, ale až poté, co v ní v živém vstupu po demonstrativní sebevraždě studenta Jana Palacha vystoupily novinářské osobnosti ve snaze varovat národ před letargií, jaká jej s postupující normalizační tendencí dostihla. Odpovědí režimu bylo zavedení předběžné cenzury a první z mnoha personálních čistek.⁹⁰ Televize byla považována za nejvlivnější médium. Jakmile se do funkce ústředního ředitele ČST dostal Jan Zelenka, coby člen ústředního výboru (ÚV KSČ), začala se televize aktivně hlásit k normalizaci a velmi negativně vystupovat nejen proti Chartě 77 a opozici, ale také proti osobnostem pražského jara a exilu. Za tímto účelem vytvářela ve spolupráci s Ministerstvem vnitra a Státní bezpečností nejrůznější pořady, které následně vysílala divákům. V přípravě propagandistických pořadů a pořadů proti exulantům nezaostával ani rozhlas, ve kterém za tímto účelem vznikla dokonce samostatná redakce.⁹¹

Média nebyla jedinou oblastí postiženou prověrkami a masivní očištěnou. Tou si prošly všechny významné instituce s cílem ovládnout veškeré subjekty, které měly ve společnosti vliv a které by mohly silící pozici KSČ jakkoli ohrozit. Nejpečlivějším tříděním však prošla sama politická strana. Už v ní nadále nebylo místo pro sympatizanty s pražským jarem, revizionisty a odpůrce sovětské okupace. Každý člen, který neprokázal dostatečnou loajalitu či nevyhovoval přísným měřítkům, musel stranu opustit – někteří tak odešli dobrovolně, jiní k tomu byli donuceni, což s sebou přirozeně neslo existenční problémy i společenské vyloučení, tzv. ostrakizaci.⁹² Mnoho členů strany muselo ukončit také své působení v médiích. „*V ústředních a krajských denících pracovalo před začátkem personální očisty 790 redaktorů – členů KSČ.*“

⁸⁷ Köpplová et al. 2003, s. 408-410.

⁸⁸ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 194–197.

⁸⁹ Štípková – Blodigová 2002, s. 86.

⁹⁰ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 194–197.

⁹¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 238-239 a 236.

⁹² Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 203–206.

Při výměně stranických legitimací jich bylo vyloučeno 233 (29,49 %) a vyškrtnuto 105 (13,29 %). Redaktorů ČTK, rozhlasu a televize, kteří byli členy KSČ (celkem 1 031), bylo vyloučeno 265 (25,7 %) a vyškrtnuto 262 (25,41 %).“⁹³

Po nastolení nového pořádku na sklonku 60. let se mediální právo v dalších deseti letech obešlo bez dramatických legislativních zvrátů. Federální ministerstvo spojů se omezilo spíše na vydávání vyhlášek o rozhlasovém a televizním řádu, které upravovaly podmínky platby rozhlasových a televizních poplatků. Za zmínku v tomto období jistě stojí zákon č. 132/1974 Sb., o Novinářské ceně Jana Švermy, která byla projevem „*čestného uznání jednotlivcům nebo kolektivům za významnou novinářskou a publicistickou činnost nebo za celoživotní práci v těchto oblastech, kterou v České socialistické republice výrazně přispěli k uskutečnění ideí marxismu-leninismu, proletářského internacionalismu, budování socialismu a boje za mír.*“ Po schválení Českou národní radou (ČNR) se ocenění udělovalo od roku 1975 až do 90. let na návrh vlády u příležitosti Dne tisku 21. září. Na stejný den připadlo také udělování Československé novinářské ceny. Z rukou prezidenta společně s třiceti tisíci korunami ji mohli převzít pracovníci „*tisku, rozhlasu televize a zpravodajského filmu, kteří svou významnou novinářskou a publicistickou činností přispěli k uskutečnění myšlenek socialismu a komunismu.*“ Tato tradice vydržela od schválení zákona Federálním shromážděním v březnu 1975 až do roku 1990, kdy byla zrušena zákonem č.404/1990 Sb.⁹⁴

Další klíčovou institucí, která měla vliv na tisk, rozhlas a televizi, se stal Federální úřad pro tisk a informace (FÚTI) zřízený zákonem s účinností od 1. ledna 1981. V jeho gesci bylo například provádění registrace periodického tisku celospolečenského významu, udělování oprávnění k rozšiřování periodického tisku či ochrana státních zájmů v tisku. Jeho činnost byla ukončena v polovině roku 1990 (ČÚTI a SÚTI byly zrušeny o dva roky dříve).⁹⁵

Bezprostředně po intervenci se média, stejně jako vláda a obyvatelé Československa, postavila okupantům na odpor. Do poslední chvíle se snažila národ aktivizovat a informovat o situaci v zemi – nejprve ze svého oficiálního zázemí, po jeho obsazení vojsky také z improvizovaných pracovišť. Jakmile si ale normalizační režim dosadil do všech důležitých pozic v mediálních institucích vlastní prověřené pracovníky a zároveň vydal zákony zřizující úřady s pověřením dohledu nad médii, nestálo už komunistům v kontrole veřejného života nic v cestě. „*Veškerý oficiální mediální provoz byl tedy buď přímo, či skrze jeho podřízená*

⁹³ Bednařík – Jirák – Köpplová 2011, s. 331.

⁹⁴ Köpplová et al., 2003, s. 413.

⁹⁵ Köpplová et al., 2003, s. 414-415.

oddělení, organizace a úřady řízen z ÚV KSČ. [...] Ten rozhodoval o změnách vydavatelských podmínek periodik, o nákladech titulů, o zakládání a rušení periodik, ovlivňoval personální politiku aj.“⁹⁶ Oddělení masových sdělovacích prostředků ÚV KSČ řešilo také otázku výše remitendy, nákladů titulů, polygrafie apod.⁹⁷ Obsah tisku, televize i rozhlasu opět korespondoval s politickými zájmy KSČ, která jej využívala jako ideální nástroj komunistické propagandy. A ačkoli mělo jít původně jen o dočasný pobyt, zůstali občané pod dohledem vojáků dvacet dlouhých let. Novou etapu odstartovala až sametová revoluce, kterou si s letošním třicetiletým výročím hojně připomínáme. Právě v té době se začala psát další kapitola našich dějin.

2.2. Normalizace v médiích

Nucené odchody schopných novinářů, jejich nahrazení méně zkušenými, zato loajálními kolegy i tlak na produkci politicky vyhovujícího obsahu či nelítostné represe – způsob, jakým se KSČ rozhodla podrobit si tisk, rozhlas, televizi i tiskovou kancelář byl sice účinný, ale výrazně se podepsal na upadající kvalitě mediálních sdělení. Zatímco během pražského jara se média dokonce odvážila kritizovat společenské poměry, v období normalizace opět sloužila jako nástroj propagandy a slepě zveřejňovala informace dle doporučení stranických orgánů, zbývající prostor věnovala nekonfliktním oddechovým tématům.⁹⁸ Nic jiného novinářům ani nezbyvalo, nesouhlas s okupací a působením pod vedením stranického aparátu znamenal nepřekonatelnou překážku v dalším pracovní činnosti. Mnoho žurnalistů tak nadále nemohlo vykonávat své povolání a kariéru v médiích ukončilo, ať už dobrovolně, či z donucení. Někteří odešli do emigrace, jiní zůstali a změnili zaměstnání.⁹⁹ Většina inteligence aktivně zapojené do pražského jara byla donucena z práce odejít a zaměstnat se v dělnických profesích.¹⁰⁰ Organizace, která novináře sdružovala, přišla v první polovině 70. let o velký počet svých členů. „Celkově se počet československých novinářů na začátku očištného procesu odhadoval na zhruba 5 100 osob (z toho asi 3 300 byli členové KSČ). Do ledna 1971 opustila novinářské povolání přibližně třetina z nich. Z toho za 19 měsíců od září 1968 do března 1970 odešlo mimo novinářskou profesi z českých redakcí 479, ze slovenských 97 redaktorů. Emigrovalo 165 novinářů. Ze Svazu českých novinářů bylo v roce 1969 vyloučeno přes 800 členů, [...]“¹⁰¹

⁹⁶ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 210.

⁹⁷ Štípková – Blodigová 2002, s. 86.

⁹⁸ Verner 2013, s.129-132.

⁹⁹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 243.

¹⁰⁰ Štípková – Blodigová 2002, s. 89.

¹⁰¹ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 330.

Na začátku roku 1971 schválilo předsednictvo ÚV KSČ *Směrnici o vedení jednotné centrální evidence představitelů, exponentů a nositelů pravicového oportunismu, organizátorů protistranických, proti socialistických a protisovětských kampaní a akcí*. Evidence obsahovala více než deset tisíc jmen, z toho přes čtyři sta novinářů. Nejednalo se však o konečný počet osob, seznam byl postupně doplňován. *Všem těmto novinářům byla zakázána jejich novinářská, publicistická a jakákoli jiná veřejná činnost. Ze svých míst byli bez náhrady propuštěni a existenčním postižením s různými následky trpěli často nejen oni, ale také příslušníci jejich rodin. [...] Většina těchto novinářů byla po listopadu 1989 rehabilitována.*¹⁰²

Republikovou profesní organizaci Ústředí novinářů ČSSR nahradil v roce 1972 Československý svaz novinářů (ČSSN) a zastřešil tak národní Český svaz novinářů a Slovenský zväz novinarov. O pět let později vznikl dokument *Zásady etiky socialistického novináře*, který byli všichni členové organizace povinni dodržovat.¹⁰³

Vedle výstupů jednotlivých médií měla KSČ pod dohledem také zdroje, s nimiž novináři pracovali. Monopol na šíření informací z domova i ze zahraničí získala Československá tisková kancelář. Jejich služeb využíval nejen tisk, ale i rozhlas a televize, a to jak u nás, tak i za hranicemi. Součinnost s režimem a jeho zájmy zajistila rozsáhlá personální výměna. Od druhé poloviny 70. let paralelně s ČTK fungovala ještě tisková agentura Orbis. Ta měla na starosti tvorbu propagandistických materiálů pro domácí a zahraniční čtenáře či média, přestože se oficiálně tvářila jako nevládní organizace. Její propojení se stranou dokazovala také finanční a materiální podpora, jíž se jí od režimu dostávalo.¹⁰⁴

V roce 1976 vycházelo v Československu 1060 titulů, z toho 30 deníků, 271 týdeníků, 175 čtrnáctideníků, 327 měsíčníků a 257 ostatních titulů.¹⁰⁵ Vedle oficiálního tisku existovala také ilegální – samizdatová tvorba. V ní se angažovali zejména bývalí novináři, kteří přišli o práci i společenské postavení, ale neemigrovali do zahraničí. Jejich setkávání časem přerostlo v disidentské aktivity.¹⁰⁶ Alternativní vydávání tiskovin, nezákonných audio- a videozáznamů, které nepodléhaly kontrole KSČ, se objevilo už v první polovině 50. let a následně také v 60. letech, jeho význam i objem ale vzrostl zejména po invazi okupačních vojsk v roce 1968 a po vzniku Charty 77. Charta 77 představovala pro režim riziko. Dokud byla opozice roztržena do menších skupin, bylo možné udržet ji pod kontrolou, ne tak ve chvíli, kdy se

¹⁰² Sígľ 2008, s. 290-291.

¹⁰³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 243-245.

¹⁰⁴ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 211-212.

¹⁰⁵ Verner 2013, s. 129-132.

¹⁰⁶ Štípková – Blodigová 2002, s. 89.

začala sdružovat v organizovaný odpor. Komunistická strana tak vedle zastrasování a pronásledování signatářů přistoupila k útokům prostřednictvím mediální kampaně s cílem chartisty znevážit a ukázat jejich bezvýznamnost. Za tímto účelem otisklo Rudé právo text *Čí je to zájem* a o pár dní později také článek *Ztroskotanci a samozvanci*. Následně vznikla Anticharta, za kterou stáli oficiálně působící umělci.¹⁰⁷

V počátku normalizace byl samizdat spojený hlavně s tajným šířením literatury zakázaných autorů. Vydání Charty 77 vdechlo alternativní scéně nový život. Platforma se stala novým impulsem k tvorbě řady samizdatových periodik, které vydávali její zastánci. Vzhledem k technickým možnostem byla produkce textů zprvu nepravidelná. Situaci komplikoval nedostatek finančních prostředků a autoři tak obvykle zůstávali bez honoráře. Velké riziko odhalení bylo spojené i se samotnou distribucí tiskovin směrem k čtenářům, ale ani přesto hlasy opozice neutichaly, spíše naopak. Velký nárůst nelegálních periodik můžeme zaznamenat v druhé polovině 80. let. Svou zásluhu na tom jistě mají i ze zahraničí tajně dopravované počítače a kopírovací stroje, které umožnily zvýšit náklad, kopie už se nemusely opisovat na psacím stroji.¹⁰⁸

Významným zástupcem samizdatových novin se staly například Lidové noviny. „V lednu 1987 vydala Charta 77 k desátému výročí svého založení dokument *Slovo ke spoluobčanům, který vyzýval, aby se lidé přihlásili ke svému občanství a začali všude říkat pravdu. To byl podnět, proč začali signatáři přemýšlet o vydávání pravidelného nezávislého měsíčníku. [...] Titul Lidové noviny byl zvolen záměrně, měl navazovat na meziválečné období, kdy se Lidové noviny staly jedním ze symbolů československé demokracie.*“¹⁰⁹ S nápadem na jejich vydávání přišel novinář a signatář Charty 77 Jiří Ruml, mezi přispěvateli byly i různé významné osobnosti jako Petr Pithart, Václav Havel nebo Ludvík Vaculík. Ve snaze vydávat noviny oficiální cestou byl několikrát podán podnět k registraci na FÚTI. Výsledkem bylo opakované úřední zamítnutí žádosti a zatčení Jiřího Rumla a redaktora Rudolfa Zemana za trestný čin pobuřování.¹¹⁰

Vedle neoficiálních periodik sehrála důležitou roli v šíření zpráv také Východoevropská informační agentura (VIA). Agentura měla mezinárodní význam – pomáhala vytvořit zpravodajskou síť zemí střední a východní Evropy a informační servis posílala na Západ. Tam putovaly také audiovizuální pořady vytvořené v 80. letech Originálním videojournalem (OVJ)

¹⁰⁷ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 218-224.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Štípková – Blodigová 2002, s. 91.

¹¹⁰ Bednařík – Jirák – Köpplová 2011, s. 348-349.

– jakousi nezávislou alternativou Československé televize. Časem se natočené materiály rozšířily také na domácí půdě.¹¹¹

2.3. Exilová periodika

Normalizační proces vzal práci mnoha novinářům. Někteří byli po čistkách v médiích degradováni na jiný typ práce, jiní museli žurnalistické prostředí zcela opustit. Mnoho z nich se s tím ale nehodlalo smířit. Vedle oficiálních sdělovacích prostředků se tak rozšířil již zmíněný samizdat. Když po srpnové invazi začaly z Československa odcházet desetitisíce lidí, byli mezi nimi i zkušení novináři. Díky nim a jejich kolegům, kteří odešli do zahraničí již dříve a své novinářské ambice nevzdali ani tam, se dalším důležitým informačním kanálem opět stala exilová média.¹¹²

Podobně jako u samizdatu bylo ale i v tomto případě velmi náročné periodika ufinancovat. Ačkoli novináři pracovali ve svém volném čase a mnozí bez nároku na odměnu, peníze od předplatitelů všechny potřebné výdaje pokrývaly jen stěží. Tato specifická kategorie médií navíc vydavatelům neumožňovala prodávat velké inzertní plochy a spoléhat se na příjmy z reklam. Ruku v ruce s nestabilní finanční situací šlo častokrát o nedostatečné technické zázemí. Občasným příspěvkem podpořil chod redakcí sponzor či exilová organizace, přesto se některé časopisy, jako například měsíčník *Text*, nedokázaly dlouhodobě udržet.¹¹³ Oficiálně periodika trvala na tom, že jsou financována zejména díky předplatitelům, ve skutečnosti ale byly náklady mnohem vyšší, než aby na ně stačily peníze z předplatného. Přiznat jiný hlavní zdroj příjmu však redaktoři nechtěli a nemohli – hrozilo by tak zhoršení vztahů mezi Československem a zemí, která by tyto antisocialistické aktivity podporovala. Navíc by to byla pro komunisty pouze „voda na mlýn“ v rámci jejich kampaně proti exulantům jakožto „zaproductancům západního imperialismu“.¹¹⁴

Většina exilových periodik si postupně vytvořila síť předplatitelů z řad exulantů. Díky tiskovinám spolu mohli v zahraničí komunikovat a udržovat spojení. Objevily se i tituly orientované na čtenáře v Československu. K nim patřily například *Listy* olomouckého rodáka Jiřího Pelikána¹¹⁵.¹¹⁶ *Listy* s podtitulem *časopis československé socialistické opozice* vznikaly

¹¹¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 227-228.

¹¹² Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 228-234.

¹¹³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 228-234.

¹¹⁴ Orság 2016, s. 102.

¹¹⁵ Bývalý ústřední ředitel Československé televize. MACH, Vladimír. Jiří Pelikán. In: *Totalita* [online]. [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_pelikanj.php

¹¹⁶ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 228-234.

v Římě a redakci tvořili především bývalí reformní komunisté, pod pseudonymy do nich svými texty přispívali také autoři z ČSSR. Jednotlivá čísla časopisu se tajně dopravovala do Československa, kde se stala oporou domácí opozice a pomáhala jí v boji proti komunistické propagandě. Díky cizojazyčným mutacím si zprávy o činnosti demokratické opozice mohli přečíst také čtenáři v zahraničí.¹¹⁷

Za zřejmě nejčtenější exilový časopis 80. let platil v Československu titul Svědectví Pavla Tigrida. Tigrid také udržoval kontakty s československou opozicí a v časopise věnoval prostor nejen jejím textům, ale i rozhovorům, komentářům či dokumentům Charty 77.¹¹⁸ Veřejnost se na stránkách Svědectví mohla dozvědět také o soudních procesech s nepohodlnými osobami, průběhu politické situace doma i v zahraničí nebo si přečíst příspěvky zakázaných autorů. Pro režim se stal Tigrid natolik nebezpečný, že s ním byl v jeho nepřítomnosti veden i soud kvůli obvinění z rozvracení republiky a vyzvědačství.¹¹⁹ „*Doufal jsem, že i když domů pronikne jen pár desítek výtisků, kvalita obsahu, úroveň a zajímavost i aktuálnost otázek v nich diskutovaných se samy postarají o další rozšiřování publikace uvnitř země půjčováním a přepisováním. Tento předpoklad se ukázal v naprosto nečekané míře správným. Nemálo k tomu přispěla oficiální propaganda, která od prvního čísla věnovala časopisu velkou a soustavnou pozornost. Například hned po druhém čísle, nemýlím-li se, věnoval Ivan Skála půl strany velkého formátu Rudého práva „emigrantskému plátku“ Svědectví...“¹²⁰ A právě s tím se pojilo další úskalí, které provázelo novináře při vydávání periodik v zahraničí. Přestože komunistický režim neměl možnost kontrolovat tvorbu exilových médií přímo, redaktori v bezpečí rozhodně nebyli. Kromě slovních ataků a nejrůznějších kampaní prostřednictvím oficiálních domácích médií či udělování tvrdých trestů v případě odhalení distributorské sítě se o aktivity exulantů zajímali také tajní agenti StB. Při jejich snaze zamezit záškodnickým protirežimním činnostem šlo často o život, jako například v případě Jiřího Pelikána. Jejich útokům se nevyhnul ani Pavel Tigrid.¹²¹*

¹¹⁷ Národní muzeum. Média v době normalizace od dubna 1969 do listopadu 1989. In: *Dvacatestoletí.eu* [online]. [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: [http://dvacatestoletí.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989\(1\).pdf](http://dvacatestoletí.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989(1).pdf)

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ CYSAŘOVÁ, Jarmila. Exilový časopis Svědectví. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/svedectvi.php>

¹²⁰ Pavel Tigrid na otázky Jiřího Lederera u příležitosti shromáždění k 25. výročí Svědectví v říjnu 1981. CYSAŘOVÁ, Jarmila. Exilový časopis Svědectví. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/svedectvi.php>

¹²¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 228-234.

Významným zdrojem informací se stala tisková a literární agentura Palach Press založená v polovině sedmdesátých let Janem Kavanem v Londýně. S pomocí českých spolupracovníků mohla agentura předávat zprávy o dění v Československu západním i exilovým médiím. Díky svým kontaktům dokázal Kavan informovat o situaci v zemi například v New York Times. K činnosti Palach Press patřily překlady samizdatových knih, publikování textů opozice z komunistických zemí, po roce 1977 také překlady a šíření dokumentů Charty 77. Do Československa se díky ní dostávala naopak exilová literatura.¹²²

Mezi nově vzniklé tituly patřilo v Německu vydávané Právo lidu. V reakci na velký zájem o mimořádné číslo vydané ke stému výročí vzniku Československé sociální demokracie jej začal vydávat redaktor Jiří Loewy jako čtvrtletník.¹²³ Na medializaci československých poměrů v zahraničí se ale podílelo mnohem více žurnalistů, ať už zakládáním nových periodik nebo spoluprací s již zavedenými. Vedle tisku mělo velký význam také vysílání československých redakcí zahraničních rozhlasových stanic Rádio Svobodná Evropa, Rádio BBC nebo Hlas Ameriky.¹²⁴ Unikátní audiovizuální obsahy nabízel londýnský Videomagazín.¹²⁵

2.4. Od totality k demokracii

Politická a ekonomická krize, ve které se režim v druhé polovině 80. let ocitl, měla vliv na společenské klima. Nespokojenost obyvatelstva vinou nízké životní úrovně stále rostla a hlasy opozice, které se zformovaly kolem Charty 77, sílily. Rok 1989 byl na protestní akce více než bohatý. Hned v lednu rozpoutalo týdenní vlnu protestů pod názvem Palachův týden zakročení bezpečnostních složek proti shromáždění u příležitosti pietní akce na uctění památky studenta Jana Palacha. Další vlnu nevole vyvolalo i zatčení Václava Havla.¹²⁶ V červnu téhož roku vyšla petice *Několik vět*, ve které opozice požadovala odstoupení některých funkcionářů, propuštění politických vězňů a zavedení svobody shromažďování a projevu.¹²⁷ V prosinci mělo proběhnout shromáždění na podporu dané petice, jež na podzim čítala asi 40 tisíc podpisů, mezi signatáři byli i novináři z oficiálních médií, kteří nesouhlasili se zatčením Rumla a Zemana za

¹²² Orság 2016, s. 102; Národní muzeum. Média v době normalizace od dubna 1969 do listopadu 1989. In: *Dvacetostoleti.eu* [online]. [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: [http://dvacetostoleti.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989\(1\).pdf](http://dvacetostoleti.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989(1).pdf)

¹²³ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 233.

¹²⁴ RŮŽIČKA, Daniel. Rok 1989. Sametová revoluce – role rozhlasu a televize In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 24. 11. 2019]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/svedectvi.php>

¹²⁵ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 234.

¹²⁶ RŮŽIČKA, Daniel. Rok 1989. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 8 11. 2019]. Dostupné z: <http://totalita.cz/1989/1989.php>

¹²⁷ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 208.

nezákonné vydávání Lidových novin.¹²⁸ K tomu už ale nedošlo. Brutální potlačení studentské demonstrace 17. listopadu 1989 definitivně zlomilo komunistickému režimu v Československu vaz.¹²⁹

Vývoj v polistopadové žurnalistice rozděluje publicista Petr Žantovský na objektivní a subjektivní oblast. V rámci objektivní uvádí legislativní změny, proměny vlastnické struktury a distribuce médií, rozvoj technologií a generační proměnu novinářského stavu, kdy po převratu z médií odešlo mnoho redaktorů i vedoucích pracovníků, kteří se v minulosti podíleli na propagandě, a nahradili je mladší a méně zkušené žurnalisté. Jako subjektivní faktory pak vnímá hledání nového pojetí práce novináře, ideálního vztahu žurnalistické profese k politickým a ekonomickým vlivům a definice nezávislosti, poslání a smyslu práce novináře.¹³⁰ Pojdme se ale na ten vývoj podívat podrobněji.

Konec roku 1989 a začátek 90. let se nesl ve znamení transformace. Ta se dotkla i mediální sféry. Prvním krokem bylo odstátnění médií, tzn. zrušení jejich vazby na státní moc. „*Odstátnění v zásadě probíhalo ve dvou hlavních úrovních: první bylo vytvoření nové mediální legislativy, která měla zajistit oddělení médií a státu de jure, druhou představovalo faktické osamostatnění mediálního provozu od vlivu státního a stranického aparátu KSČ.*“¹³¹ Přestala tak fungovat ideová autocenzura, časem ji však vystřídala ekonomická. Za účelem komercializace, tedy snahy získat pozornost co nejvíce čtenářů, diváků či posluchačů, kterou by bylo možné prodat inzerentům, se v médiích opět začala objevovat široká žánrová diferenciaci, své stálé místo si v nich našla skandální novinařina, bulvární a pornografické prvky, investigativní žurnalistika apod.¹³² Proměnou prošlo i poslání žurnalistiky. Média se nadále nemusela podílet na propagandě komunistické strany, demokratická společnost si žádala média v roli „hlídacích psů“, kteří naopak zastanou kontrolní funkci, budou upozorňovat na nesrovnalosti a nezaujatě veřejnost informovat.¹³³ Tvorba nové mediální legislativy se odrazila od ústavního zákona č. 135/1989 Sb., který z ústavy vypustil článek o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti i ve státě. Novela tiskového zákona č. 86/1990 Sb. označila cenzuru jako nepřijatelnou a upravila možnosti vydávání a šíření periodického tisku, umožnila tak vydávat tisk fyzickým i právnickým osobám na základě tzv. registrace.¹³⁴ Svobodu projevu

¹²⁸ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 366.

¹²⁹ RŮŽIČKA, Daniel. Rok 1989. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 8. 11. 2019]. Dostupné z: <http://totalita.cz/1989/1989.php>

¹³⁰ Žantovský 2013, s. 52-53.

¹³¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 256.

¹³² Verner 2013, s. 132-133.

¹³³ Žantovský 2013, s. 53.

¹³⁴ Köpplová et al. 2003, s. 418.

a právo na informace zaručila článkem 17 Listina základních práv a svobod, která se stala součástí ústavy.¹³⁵

V lednu 1990 proběhl v Praze mimořádný sjezd Československého svazu novinářů, který rozhodl o ukončení činnosti národních svazů (Českého svazu novinářů a Slovenského svazu novinárov) i samotné zastřešující republikové organizace ČSSN. Na sjezdu došlo také na omluvu novinářům, kteří museli během normalizace opustit své zaměstnání stejně jako organizaci ČSSN.¹³⁶ Ve stejném měsíci pak vzniklo dobrovolné profesní sdružení Syndikát novinářů České republiky, který se řídí Listinou základních práv a svobod a zavazuje své členy k dodržování Etického kodexu novináře.¹³⁷ *Jedním z prvních úkolů nově vzniklého Syndikátu novinářů České republiky po listopadu 1989 bylo ustavení rehabilitační komise, která se po svém ustavení začala zabývat jednotlivými případy novinářů, vypovězených z redakcí a novinářských pracovišť po srpnu 1968 a v době totalitní husákovské normalizace. [...] Z celkového počtu 896 novinářů, kteří požádali o rehabilitaci, rozhodla komise na základě předložených dokladů kladně 760 případů.*¹³⁸

Neschopnost české a slovenské strany dohodnout se na budoucí podobě mediálního provozu vedla k tomu, že Federální shromáždění přijalo tzv. malý kompetenční zákon, tj. zákon č. 136/1991 Sb., o rozdělení působnosti mezi Českou a Slovenskou federativní republikou ve věcech tisku a jiných informačních prostředků. Tím byl umožněn vznik republikových subjektů – Českého rozhlasu (ČRo), České televize (ČT), České tiskové kanceláře (ČTK) u nás a Slovenského rozhlasu (SRo), Slovenskej televízie (STV) a Tlačovej agentury Slovenskej republiky (TASR) na Slovensku, na které federální média převedla majetek.^{139 140} Ona federální média však existovala až do rozpadu společného státu, takže například ČT a STV se proto podílely na přípravě pořadů pro federální program a zároveň vytvářely obsah pro své národní vysílání.¹⁴¹

V říjnu 1991 přijalo Federální shromáždění také zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, který „rozlišil provozovatele vysílání na – provozovatele ze zákona (veřejnoprávní média) a držitele licencí (právnícké a fyzické osoby). Definoval

¹³⁵ Verner 2013, s.133.

¹³⁶ Štípková – Blodigová 2002, s. 88.

¹³⁷ Stanovy Syndikátu novinářů ČR, z. s., platné od 1. ledna 2014. In: *Syndikát novinářů České republiky* [online]. [cit. 4. 11. 2019]. Dostupné z: <https://syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/syndikat/>

¹³⁸ Sígál 2008, s. 290-291.

¹³⁹ Köpplová et al. 2003, s. 422.

¹⁴⁰ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 257.

¹⁴¹ Köpplová et al. 2003, s. 377.

*nejdůležitější pojmy, pravidla i sankce za jejich porušení.*¹⁴² Následně ČNR schválila zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, č.484/1991 Sb., o Českém rozhlasu a v říjnu 1992 také zákon č. 517/1992 Sb., o České tiskové kanceláři jako další veřejnoprávní instituci, ale s komerčním základem.¹⁴³

Postupně tedy došlo také ke změnám ve vlastnictví médií. Státní rozhlas a televize získaly veřejnoprávní status, ale jejich vazba na politickou moc zcela zrušena nebyla. Zůstal alespoň nepřímý vliv státu, který se odehrává prostřednictvím Rady pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV), Rady ČT, ČRo a ČTK. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky má totiž zákonné právo volit jednotlivé členy těchto kontrolních organizací a také určovat výši koncesionářských poplatků.¹⁴⁴

Vedle médií veřejné služby začaly na mediálním trhu fungovat také soukromé subjekty, což označujeme jako duální systém. Začaly vznikat soukromé rozhlasové stanice, nejprve podobně jako tisk – bez licence. Od roku 1991 už bylo možné o ni oficiálně požádat. Ve stejném roce lze zaznamenat také snahy o soukromé televizní vysílání, ale zatím bez úspěchu. Až na podzim 1992 byla udělena první významnější regionální licence, v zimě 1993 pak také celoplošná.¹⁴⁵

Zatímco u televize a rozhlasu bylo odstátnění provedeno politickým rozhodnutím, u tisku se situace řešila jiným způsobem. Odstátnění mělo několik podob – obnovení dříve zakázaných titulů, přeměna samizdatových periodik v oficiální tisk (například zmíněné Lidové noviny), zakládání nových titulů a transformace těch stávajících.¹⁴⁶

Co se týká nových periodik, ne všechna se dokázala na trhu udržet, ať už bylo důvodem nedostatečné finanční zajištění pro modernizaci technologií nebo neschopnost vlastníků vést úspěšný business, chyběly jim zkušenosti a management.¹⁴⁷ „*Jen za první pololetí roku 1992 vzniklo v ČR 160 nových periodik, ve stejné době skončilo 50 titulů.*“¹⁴⁸ Přeměnu stávajících periodik iniciovali samotní novináři, kteří se po listopadu 1989 začali distancovat od pokynů vlastníků médií a sami se ujali rozhodovacích procesů, tehdy ještě mimo právní rámec. Některá periodika transformaci nezvládla a zanikla, jiná v rámci privatizace přešla do rukou zaměstnanců jako akciové společnosti nebo se ustavila jako jiné vlastnické formy. Následně

¹⁴² Köpplová et al. 2003, s. 423.

¹⁴³ Köpplová et al. 2003, s. 424-427.

¹⁴⁴ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 260-261.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Bednařík – Jirák – Köpplová 2011, s. 370-376.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Verner 2013, s.135.

tituly začaly měnit svůj název a často i grafickou podobu jako důkaz jejich nově nabyté nezávislosti.¹⁴⁹

Dalším významným momentem našich dějin se stal rozpad československé federace, který uzavírá časový rámeček této práce. Období let 1989 až 1992 můžeme charakterizovat jako přelomové období, kdy se do země vrátilo podnikání a soukromé vlastnictví. Došlo k postupnému zániku stranického ústředního a regionálního tisku. Ideovou vazbu médií na režim vystřídala ekonomická závislost na inzerentech a čtenářské, posluchačské či divácké základně. Se vznikem samostatné České republiky zanikla některá média s dlouhou tradicí i federativní řídicí složky, jejichž úlohu převzaly instituce na národní úrovni. Posílila role investigativní žurnalistiky, konkurenční boj médií a snaha přiblížit se vzorům západního světa.^{150 151} Vedle mnoha legislativních změn přinesla 90. léta také nástup nových technologií. Vývoji napomohla „*digitalizace komunikace, rozvoj moderních telekomunikačních sítí umožňujících vývoj mobilních telefonních spojení a kabelových a satelitních přenosů, využívání počítačů dovolující přechod na počítačový zlom stránek, modernizace telefonního spojení rozšiřující možnosti přenosu dat atd.*“ Nástup internetu poskytl vlastníkům i zaměstnancům médií zcela nové možnosti práce s mediálními obsahy.¹⁵²

¹⁴⁹ Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 370-371.

¹⁵⁰ Verner 2013, s.134.

¹⁵¹ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 261-262.

¹⁵² Bednařík – Jiráček – Köpplová 2011, s. 380.

3 Dobový obraz města Olomouce

Éra komunismu udávala směr a tempo vývoje celého státu. Během reorganizace v 60. letech bylo rozhodnuto o sloučení Olomouckého a Ostravského kraje. Hlavním městem nově vzniklého vyššího územního samosprávného celku, který dostal název Severomoravský kraj, se stala Ostrava. To se promítlo do statusu Olomouce. Z krajského města byla degradována na velké okresní město, jehož rozloha se ještě výrazně zvětšila v polovině sedmdesátých let po integraci nedalekých obcí. S tím se přirozeně zvýšil i počet obyvatel. V roce 1961 žilo ve městě 70 071 obyvatel, v roce 1978 dosáhl jejich počet 100 000¹⁵³ a o deset let později už jich bylo 106 662. Dle statistických údajů OV KSČ bylo na konci 80. let zaznamenáno snížení počtu osob v předproduktivním věku, nárůst hlásily statistiky naopak u produktivního a poproduktivního věku. „*Město Olomouc ve svém dlouhodobém vývoji se svým významem stalo nejen největším okresním městem v ČSSR, ale i městem jehož hospodářské, kulturní a společenské zázemí je výrazně stává nad úroveň běžného okresního města.*“¹⁵⁴

Nesouhlas se zmíněnou degradací města v občanech přetrvával ještě v roce 1989, kdy byla Olomouc pátým největším městem v Československu. V té době kladla komunistická strana důraz především na rozvoj v oblasti průmyslu (např. chemickém, tukovém). Většina místních podniků se ale potýkala s potížemi způsobenými nízkou produktivitou práce a zastaralými technologiemi. Nespokojenost obyvatel se stupňovala spolu s rostoucími cenami, nedostatkem některých druhů zboží a omezeným informačním tokem. Úlohu hlavního zdroje informací zastávala média, která byla pod přísným dohledem strany. Jejich zpravodajství tak korespondovalo s názory a výkladem událostí pohledem KSČ. Společenské organizace byly sdruženy v Národní frontě, jejíž činnost taktéž dozorovali komunisté. Podobně tomu bylo i ve všech dalších oblastech veřejného života. Vedle KSČ ve městě sice působily také organizace Československé strany socialistické a Československé strany lidové, jejich existence však byla trpěna spíše jen jako argument, že v zemi nevládne pouze jedna strana.¹⁵⁵

K veřejným projevům odporu vůči komunistické vládě příliš často nedocházelo. V záznamech StB lze dohledat občasné snahy jednotlivců vzdorovat režimu, nejednalo se však o masivní organizované akce. „[...] Ani prvních deset měsíců roku 1989 nenasvědčovalo tomu, že by mělo dojít k podstatnějším změnám, i když se začaly objevovat stále výraznější příznaky

¹⁵³ BUREŠOVÁ, Jana. Demografický vývoj. In: *Dějiny Olomouce* 2009, s. 378.

¹⁵⁴ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci. M6-122. Inv. č. 100. Zápisy ze zasedání předsednictva OV KSČ v Olomouci 1998. 42. schůze POV v Olomouci ze dne 30. 11.1989. dne 20. 2. 1969.

¹⁵⁵ Čermák 2019, s. 4-19.

*společenské a hospodářské krize, a reakce na ně byla stále výraznější. Velký ohlas mezi olomouckou veřejností měly především lednové demonstrace v Praze, zejména však to, že se opakovaly několik dní za sebou. [...]*¹⁵⁶ V rámci protestních akcí docházelo například k šíření ilegálních letáků vyzývajících k účasti na manifestaci na olomouckém náměstí Míru u příležitosti 21. srpna 1988. Tato manifestace se následně opravdu uskutečnila, kromě několika zadržení z ní ale žádné závažnější důsledky vyvozeny nebyly. Podobná akce byla bezpečností očekávána na 28. října 1988. Z tohoto důvodu byla přijata různá bezpečnostní opatření, na aktivní protesty ale nakonec nedošlo. Také v roce 1989 se StB preventivně připravovala na možné nesouhlasné projevy s politikou režimu, a proto předsednictvo OV KSČ přijalo „*návrh opatření ke zvýšení účinnosti boje proti působení antisocialistických sil v olomouckém okrese.*“¹⁵⁷

V protirežimních aktivitách se od 70. let na Olomoucku angažovali také katoličtí disidenti, kteří v rámci samizdatové tvorby šířili nejen Informace o Chartě 77 (INFOCH), ale také Informace o církvi (ICO), Teleologické texty (TT), různé petice, dopisy a skripta. V 80. letech byla většina těchto aktivit již odhalena, na vydávání ilegálních tiskovin pak navázal Michal Mrtvý, ale i on byl za to trestně stíhaný. Paralelně s katolickým samizdatem byl aktivní také ten občanský, který měl dokonce lepší úroveň než v Praze.¹⁵⁸

Znovu posloužilo náměstí Míru jako shromaždiště 21. srpna 1989 při konání vzpomínkové akce. Přesto ještě v polovině listopadu 1989 sám předseda OV KSČ Vladimír Janota hodnotil atmosféru v okrese jako poklidnou. Jen pár dní na to došlo k násilnému zakročení proti studentům v ulicích Prahy a situace v celé zemi se rázem změnila.¹⁵⁹

3.1. Olomoucká revoluce odstartovala až v neděli

Zatímco po Praze se zprávy o událostech na Národní třídě začaly šířit prakticky okamžitě, do ostatních měst pronikaly s mírným zpožděním. Informační kanály byly různé – lidé se o demonstraci mohli dozvědět například z vyprávění přímých účastníků nebo třeba z vysílání zahraničních rozhlasových stanic. Prorežimní média podávala pouze kusé informace, které byly v souladu se zájmy strany. Československá televize tak v pátek 17. listopadu referovala o tom, že shromáždění bylo některými účastníky manifestu využito k vyjádření nesouhlasu s politickou situací v zemi a že z tohoto důvodu byli příslušníci pořádkových

¹⁵⁶ POSPÍCHAL, Miloslav. Záznam z kroniky města Olomouce z roku 1989. In: Čermák 2019, s. 6.

¹⁵⁷ Čermák 2019, s. 4-19.

¹⁵⁸ Čermák 2019, s. 8.

¹⁵⁹ Čermák 2019, s. 4-19.

jednotek nuceni přijmout opatření k udržení klidu. Následující den si mohli diváci poslechnout zprávu o narušování veřejného pořádku znovu, ale o brutálním zakročení proti demonstrantům nepadlo jediné slovo. Zároveň televize nevěnovala žádnou pozornost davům lidí, kteří v reakci na páteční zásah vyrazili protestovat do ulic, ani umělcům, kteří odmítli vystoupit v pořadu *Návštěva v Národním divadle v Praze* kvůli zákazu vyjádřit se během živého vysílání k nepřiměřenému použití násilí proti studentům.¹⁶⁰

Než se mezi běžnými Olomoučany roznesly zvěsti o skutečném průběhu pražské demonstrace, uběhly téměř dva dny. „*Večer jsme byli u Vaška¹⁶¹ doma a poslouchali Hlas Ameriky a tam jsme se dozvěděli, co se v Praze stalo. Tak jsem se šel v sobotu podívat v Olomouci na náměstí, kde bylo spoustu policistů, ale nic se nedělo. V neděli odpoledne mě navštívili dva kamarádi studenti, kteří říkali, že se asi bude stávkovat [...], a už jsem z toho rozhlasu a od nich věděl, že se večer v divadle asi nebude hrát a bude se stávkovat. [...]* A skutečně, herci vystoupili před oponu a oznámili, co se stalo v Praze a že se připojují ke stávce,“ zavzpomínal publicista Tomáš Tichák.¹⁶² Nebyl zřejmě jediný, kdo toho večera přišel do divadla právě na základě těchto informací, protože kromě běžných návštěvníků se v publiku nacházelo i hodně studentů. O tom, že se bude v divadle diskutovat o zásahu na pražské demonstraci, je informovaly letáčky vyvěšené na kolejích.¹⁶³

Olomoučtí herci tak na pražské události zareagovali jako první. Přestože se připojili ke stávce v neděli, už o den dříve přečetli na pódiu po svém představení provolání studentů DAMU a divadelních umělců. Toto provolání spolu s vybídnutím ke stávce bylo přečteno také v pondělí na náměstí Míru¹⁶⁴, kde se po brněnské výzvě odvyšované prostřednictvím zahraničních rozhlasových stanic sešlo dvě stě až tři sta lidí. Další mítink, na kterém před zraky stovek občanů vystoupili se svým projevem kromě herců také chartisté či přímý účastník pražské demonstrace Jan Látal, se odehrál hned v úterý 21. listopadu za přítomnosti studentů, kteří ten den pořádali tichý happening a se svíčkami v ruce procházeli městem. Jejich iniciativa začala v neděli schůzí před Šmeralovými kolejemi a následně celouniverzitním pondělním shromážděním ve sportovní hale UP.¹⁶⁵ Halu jim přislíbil tehdejší předseda univerzitního Svazu

¹⁶⁰ Československá televize Praha. In: *Česká televize* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/ceskoslovenska-televize/listopad-1989/ceskoslovenska-televize-praha/>

¹⁶¹ Václav Burian byl společně s Tomášem Tichákem redaktorem časopisů Arch A5 a Scriptum, Hanáckých novin či Listů. Věnoval se také literární kritice, psaní básní či překladům z polštiny.

¹⁶² Interview s Ing. Tomášem Tichákem. Olomouc 19. 11. 2019.

¹⁶³ Neděle 19. listopadu 1989 Den první. 1989. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/5>

¹⁶⁴ Dnešní Horní náměstí.

¹⁶⁵ Čermák 2019, s. 49-52.

socialistické mládeže pod podmínkou, že přijde alespoň pět set účastníků.¹⁶⁶ Lidí ale nepřišlo pouze několik set, nýbrž rovnou pět tisíc. Na tomto shromáždění se také oni přihlásili ke stávce a vytvořili stávkový výbor. Ze zástupců akademické obce zde přítomné studenty jednoznačně podpořil pouze tehdejší pedagog olomoucké filozofické fakulty Josef Jařab. Jeho proslov v přeplněné hale všechny strhl.¹⁶⁷ Jak na ten okamžik vzpomíná sám Josef Jařab, zachycuje krátké video, které je součástí tématu *Listopad 1989 v regionech* na vzdělávacím portálu *My jsme to nevzdali*. Ve videu vypráví, jak se se studenty dohodli, že začnou stávkovat, přestože představitelé univerzity zajímalo pouze to, aby nebyla narušena výuka. V noci pak zazvonil telefon a neznámý člověk v něm je vyzýval k opuštění budovy, v jiném případě že je vystřelí sovětský tank. Ve výsledku se ale zjistilo, že šlo pouze o výhružku milic z Moravských železáren.¹⁶⁸ Ke stávkujícím hercům a studentům se postupně připojily i některé olomoucké podniky, například Dopravní stavby v Olomouci, a společně se postavili za požadavky Občanského fóra.¹⁶⁹

Protesty na náměstí se staly pravidelnou součástí olomouckých dnů až do 27. listopadu. Za jejich organizací stálo nově ustavené fórum, které udržovalo spojení s pražským Občanským fórem. Okresní výbor KSČ na to však zatím nijak výrazně nereagoval. Došlo k organizaci mimořádného zasedání předsednictva OV KSČ i plenárního zasedání, na kterém zazněla potřeba získat si zpět mládež a pracující obyvatelstvo, přesto se komunisté k žádným zásadním krokům nechystali a předpokládali, že se atmosféra ve společnosti časem opět uklidní. Jenže místo uklidnění přišly na řadu změny – nikoli v postoji stávkující veřejnosti, ale v politice OV KSČ. Výbor čelil mnoha personálním výměnám, kdy rezignovalo sedm ze třinácti členů předsednictva, tři z toho zároveň na své funkce členů pléna OV KSČ. Následně opustili své posty také někteří členové Městského výboru KSČ v Olomouci (MěstV KSČ). Ale ani nová krev nezpůsobila v těchto stranických orgánech žádnou revoluci dosavadních postojů a body programu na jejich zasedání nijak nereflektovaly současné dění. Mezitím se z fóra organizujícího protesty vytvořil městský stávkový výbor a část jeho členů společně se zástupci širšího fóra založili olomoucké Občanské fórum. V divadle probíhaly diskuzní večery s mnoha významnými hosty a nezháleli ani studenti, kteří pořádali mítinky ve sportovní hale. V pondělí

¹⁶⁶ PÁRAL, Karel. Olomoucká sametová revoluce: jak to všechno začalo. In: *Olomoucký deník* [online]. 17.11.2015 [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/olomoucka-revoluce-jak-to-vsechno-zacalo-20091116-aomg.html

¹⁶⁷ KONEČNÝ, Pavel. Olomoucká sametová revoluce začala v neděli. In: *Olomoucké listy : měsíčník občanů Statutárního města Olomouce*. Roč. 21 (2019), č. 11, s. 12-13.

¹⁶⁸ JAŘAB, Josef. Samet v regionech: Olomouc. In: *My jsme to nevzdali* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/sametova-revoluce/listopad-1989-v-regionech/>

¹⁶⁹ Čermák 2019, s. 49-52.

27. listopadu proběhla ve městě i na dalších místech v okrese generální stávkou „a stala se manifestačním a spontánním vyjádřením touhy pracujících, studentů, inteligence i ostatních občanů okresu po zásadních změnách v životě celé společnosti.“¹⁷⁰ Zúčastnilo se jí asi 60 tisíc lidí. Stávka se uskutečnila od 12. do 14. hodiny plošně po celé ČSSR, „ve všech městech a obcích, ve většině továren, podniků a institucí. Nepřetržitě provozy projevíly solidaritu manifestačně. [...] Lidé, jak se to stalo po 17. 11. zvykem, nosili na oděvech trikolóry v národních barvách.“¹⁷¹

V následujících dnech se na stranu demonstrantů přidali také někteří pedagogové a na školách byla z rozhodnutí Ministerstva školství zrušena výuka marxismu-leninismu.¹⁷² Zároveň bylo rozhodnuto, že namísto ní bude zařazena výuka společenských věd. Ve stejné době se za stávkující studenty postavili zaměstnanci Dopravního podniku města Olomouce (DPMO), kteří hrozili okamžitou stávkou v případě zahájení perzekucí.¹⁷³

Konec listopadu i celý prosinec se v Olomouci nesl ve znamení dialogů mezi členy stranických orgánů KSČ a zástupci Občanského fóra. Rada Okresního národního výboru v Olomouci¹⁷⁴ se na své mimořádné schůzi proti stávce sice vymezila a podpořila oficiální vládu, ale zároveň se ve svém stanovisku vyjádřila ve smyslu řešení problémů formou dialogu namísto násilných konfrontací. Jednání tak probíhala v poklidu a revoluce i v olomouckém okrese dostala svého přízviska sametová. Na prvním prosincovém zasedání pléna bylo rozhodnuto o odstoupení členů rady a některých vedoucích funkcionářů ONV. V novém složení rady ONV získalo Občanské fórum osm ze čtrnácti mandátů. Personální změny se nevyhnuly ani vedení města, které na dění v Olomouci dlouho nereagovalo, omezilo se na vydání zákazu shromažďování na náměstí a vyzývání lidí k rozchodu skrze městský rozhlas během mítinků. Až po prosincovém jednání, na kterém byly předneseny požadavky OF se členové rady Městského národního výboru v Olomouci (MěstNV) rozhodli rezignovat na své funkce. V novém složení rady měla každá politická strana tři zástupce, šest členů bylo bezpartijních. Rekonstrukce již zmíněných a ostatních stranických orgánů¹⁷⁵ úspěšně pokračovala i v prvních měsících roku 1990.¹⁷⁶

¹⁷⁰ Čermák 2019, s. 63.

¹⁷¹ Pondělí 27. listopadu 1989 Den devátý. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/13>

¹⁷² Čermák 2019, s. 49-67.

¹⁷³ Čtvrtek 30. listopadu 1989 Den dvanáctý. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/16>

¹⁷⁴ Okresní národní výbor měl na starosti státní správu olomouckého okresu.

¹⁷⁵ Např. Okresní výbor Národní fronty v Olomouci.

¹⁷⁶ Čermák 2019, s. 49-67.

Studenti Univerzity Palackého mezitím pořádali setkání nejen se členy Občanského fóra, ale také se zástupci církve, olomouckých i okresních podniků, městského výboru, SNB aj. Řadovým občanům pak výsledky jednání komunikovali prostřednictvím mítinků na náměstí. Vedle těchto aktivit zorganizovali také řadu dalších akcí.¹⁷⁷ Za všechny vzpomeňme například postavení zdi z papírových krabic u budovy OV KSČ na třídě 17. listopadu.¹⁷⁸ Tato protestní hradba nesla hesla jako „*Více optimismu, méně komunismu*“, či „*Koncert končí, soudruzi*“¹⁷⁹ a měla symbolizovat nežádoucí zed' mezi studenty a představiteli OV KSČ, kterou je třeba zbořit. Počinem poněkud úsměvného rázu se stalo omotání sousoší Lenina a Stalina nafukovacími balónky se vzkazem „*Odletěte do teplých krajín*“. V lednu 1990 rozhodla rada MěstNV o odstranění tohoto sousoší, o měsíc a půl později se město zbavilo také sochy Klementa Gottwalda před budovou OV KSČ. Ještě v prosinci byl na Univerzitě Palackého zvolen rektorem Josef Jařab, který studenty v jejich úsilí od začátku plně podporoval.¹⁸⁰

Události, které provázely konec roku v Olomouci i v celém okrese potvrdily definitivní konec starých pořádků a také výrazně přispěly k vyšší soudržnosti občanů. Ti se kromě nespočtu mítinků a demonstrací sešli pod hlavičkou OF třeba při společném zpívání koled na Štědrý den nebo u orloje při novoročních oslavách. V prosinci ukončili herci místního divadla svou stávku, po Novém roce pak ke stejnému kroku přistoupili také studenti, kteří se vrátili ke studiu.¹⁸¹ Jejich stávka skončila 3. ledna 1990 na shromáždění ve sportovní hale UP oznámením mluvčího stávkového výboru. Přítomni byli také čtyři nově zvolení děkani a rektor Jařab.¹⁸²

Svou činnost v Olomouci obnovila skautská organizace Junák, která byla v předchozích letech několikrát zakázána.¹⁸³ Nově vzniklou organizací se stala Československá demokratická iniciativa „*nezávislá politická strana s liberálně – demokratickým programem*“, její ustavující valné shromáždění se konalo v polovině ledna.¹⁸⁴

Dílčích organizací Občanského fóra působilo na Olomoucku mnoho, ať už měst, obcí, podniků či různých zájmových organizací. Z tohoto důvodu byla jejich aktivita sdružena a usměrňována nově založeným Koordinačním centrem v Olomouci. Centrum zároveň

¹⁷⁷ Čermák 2019, s. 49-67.

¹⁷⁸ Dnešní prostory právnické fakulty UP.

¹⁷⁹ Text z fotografie Vlastivědného muzea Olomouc. Dostupné z <https://www.info.cz/pravo/komunisty-obstavili-papirovou-zdi-po-30-letech-udalost-u-olomoucke-pravnicke-fakulty-zrekonstruuji-43494.html>

¹⁸⁰ Čermák 2019, s. 49-67.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Středa 3. ledna 1990. Den čtyřicátý šestý (poslední). In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/52>

¹⁸³ V letech 1939-45, 1948-68 a 1970. MACH, Vladimír. Junák - svaz skautů a skautek. In. *Totalita.cz* [online]. [cit. 23. 11. 2019]. Dostupné z: <http://totalita.cz/vysvetlivky/junak.php>

¹⁸⁴ Čermák 2019, s. 49-67.

komunikovalo informace směrem k občanům a spojilo síly se studenty univerzity, aby na konci ledna společně uspořádali manifestaci za odchod sovětských vojsk z naší země. Jejich požadavek podpořený peticí byl v podstatě vyslyšen, vojsko se tou dobou na odsun z našeho kraje již připravovalo. Naplánován byl na březen až květen stejného roku. Hlavním tématem olomouckého jara se následně staly blížící se první svobodné volby, které proběhly 8. - 9. června 1990. Volilo se do České národní rady, Sněmovny národů Federálního shromáždění a Sněmovny lidu Federálního shromáždění. Podle očekávání získalo v okrese Olomouc nejvíce hlasů právě Občanské fórum.¹⁸⁵

Jak tyto a další významné události naší historie prožívali občané Olomouce a dalších měst v Československu zaznamenává projekt Paměť národa ve formě sbírky osobních příběhů pamětníků. O cenné vzpomínky na sametovou revoluci se takto podělil například olomoucký rodák, disident a samizdatový vydavatel Rostislav Valušek: *„Nevěřil jsem, že tady bude nějaká změna. Když v té době v Evropě, v tom východním světě, se to různě lámalo, ale tady jsem myslel, že je to zabetonované na věky věků a já tu budu zabetonovaný taky. [...] No a hle, přišla tato podivuhodná záležitost, ve kterou jsem nedoufal, nevěřil. Byl jsem tak emocionálně rozechvělý, že jsem nebyl schopen vůbec fungovat. Byl jsem u zakládání Občanského fóra v Olomouci, ale to byli blázni jurodiví, v té první fázi... Ale já jsem nebyl schopen. Věděl jsem, že přijdou – a taky že to nastalo – do Občanského fóra praktici. A tito citoví, vypjatí, ti nedokázali ve své emoci ani pořádně promluvit. A to byl můj případ.“*¹⁸⁶

¹⁸⁵ Čermák 2019, s. 49-67.

¹⁸⁶ VALUŠEK, Rostislav. O listopadu 1989. In: *Paměť národa* [online]. [cit. 9. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/valusek-rostislav-1946?clipId=43616#recording>

4 STRÁŽ LIDU – obdeník OV KSČ a Rady ONV v Olomouci

„Noviny a časopisy jsou významnou mocí, která ovlivňuje veřejné mínění. Spojují politickou stranu se svými členy a jak ve věcech organizačních, tak zejména politických a ideových informují o nových událostech. Publikují ke zprávám aktuální komentáře a články, kterými čtenáře uvědomují a třídně vychovávají.“¹⁸⁷

4.1. Stráž lidu – bojovník za práva dělnického lidu

Mezi noviny, jejichž úkolem bylo čtenáře „uvědomovat a třídně vychovávat“ patřila také Stráž lidu. Nabízí se ověřit ji přívlastkem olomoucká, v takovém případě bychom však nebyli zcela přesní, přestože redakce titulu od roku 1945 skutečně sídlila v Olomouci – konkrétně v dnešní budově Právnické fakulty Univerzity Palackého. Její historie ale sahá ještě dál, a to až do roku 1920. První číslo novin vyšlo v pátek 15. října v Prostějově. Předcházela tomu názorový rozkol uvnitř Československé sociálně demokratické strany dělnické. Motivací levice k založení tiskového orgánu se stala snaha získat vlastní mediální platformu, která by jí umožnila efektivně šířit své názory a postoje mezi dělnictvo a rychle reagovat na nepřátelské projevy pravice. Prvním vydavatelem listu se stal Josef Král, funkcionář marxistické levice na Prostějovsku. Od prosince 1920 se situace změnila a jeho jméno v tiráži nahradil župní výkonný výbor Československé sociálně demokratické strany dělnické v Prostějově. Poté, co v květnu 1921 došlo k ustavení komunistické strany, objevil se v záhlaví novin podtitul „*obdeník československé strany komunistické sekce III. internacionály*“. Stráž lidu byla samotnou redakcí označena za hlasatelku „*všeho, co hýbá nitrem pracujícího lidu na Prostějovsku. Vynasnaží se býti výrazem jeho nadějí, radostí i smutku. Jako na čočku dalekohledu paprsky sluneční, bude do jejích sloupců padati odlesk jeho života, aby ve zraku i vzdáleného čtenáře vzněcovala věrný obraz toho, co se děje a bude dít v naší blízkosti.*“ Hlavním úkolem novin se tak stalo usměrňování dalšího vývoje dělnického hnutí na střední a severní Moravě. Začátky však byly náročné, novinářsky nezkušené redakci chybělo pořádné technické vybavení, seznam odběratelů i finanční zajištění, přesto u čtenářů získala na oblibě a na trhu se udržela. V srpnu 1924 se redakce přestěhovala z Prostějova do Přerova.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Kubiček 1974, s. 7.

¹⁸⁸ Spurný a kol. 1960, s. 30-51.

V následujících deseti letech čelily noviny mnoha nepříznivým vlivům. Stráž lidu byla, stejně jako ostatní komunistický tisk, často trnem v oku cenzorů. Vyvěšování jejich výtisků bylo v čítárnách některých měst zakázáno a problém se objevil i s doručováním prostřednictvím pošty či dělnických kolportérů. Výjimkou nebyly ani perzekuce redaktorů či rozhodnutí o úplném zastavení vydávání. Například v březnu 1931 nesměly noviny vycházet půl roku a nedlouho po jejich obnovení bylo vydávání v reakci na otisknuté prohlášení redakce opět zastaveno. Pro noviny to znamenalo velké ekonomické ztráty. Až takové, že se proto po přesunu z Přerova do Brna, kde nově vycházely jako deník, staly pouhým hlavičkovým listem *Dělnické rovnosti*.¹⁸⁹

Poté co byla *Dělnická Rovnost* úředně zastavena, vycházela *Stráž lidu* ilegálně. Z té doby je zaznamenáno i krátké vydávání listu přímo v Olomouci. Časem byly některé tituly komunistického tisku obnoveny, *Stráž lidu* mezi ně však nepatřila. Její úlohu převzala *Rovnost* a *Rudé právo*. Noviny se na trhu znovu objevily až v roce 1945.¹⁹⁰ V úterý 15. května 1945 tak navázaly na předválečnou tradici a na titulní straně jejich prvního čísla stálo: „*Vítáme slavnou hrdinskou Rudou armádu v našem hanáckém kraji!*“¹⁹¹ Tehdy se redakce natrvalo usídlila v Olomouci, kde zůstala až do úplného zániku novin.

Po válce vycházela *Stráž lidu* jako deník pod vedením krajského výboru KSČ, její podtitul hrdě hlásal „*list komunistické strany československé kraje olomouckého*“.¹⁹² Přestože jí výbor pomáhal po všech stránkách, opět bojovala s potížemi, mezi které patřila špatná hospodářská situace (nedostatek papíru, neodpovídající formát), málo dopisovatelů, kteří s redakcí spolupracovali dobrovolně či na výzvu, a problémem byl i nízký počet členů redakce. V následujících letech se měnila periodicitu novin a v závislosti na množství příloh a zveřejněného materiálu i jejich rozsah. Měnil se také vydavatel.¹⁹³ Poté, co na počátku 60. let 20. století došlo v Československu k reorganizaci územních celků, sloučil se Olomoucký kraj s Ostravským a hlavním centrem nově vzniklého Severomoravského kraje se stala Ostrava.¹⁹⁴ Nové státoprávní uspořádání se dotklo i *Stráže lidu*, která se musela vzdát role krajských novin a vycházet nadále jako okresní tisk. Její vydávání tím pádem přešlo na OV KSČ a radu ONV KSČ v Olomouci s tím, že krajskému výboru jako nadřízenému orgánu část pravomocí zůstala.

¹⁸⁹ Spurný a kol. 1960, s. 93-123.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ *Stráž lidu*, vydání ze dne 15. 5. 1945, roč. 1, č.1. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Spurný a kol. 1960, s. 129-135.

¹⁹⁴ BUREŠOVÁ, Jana. Demografický vývoj. In: *Dějiny Olomouce 2009*, s. 378.

V říjnu 1968 se pak periodicita novin ustálila na tři čísla týdně a jediným vydavatelem se stal OV KSČ.¹⁹⁵

Zajímavou etapou, která určila směr vývoje novin v období normalizace, byla právě 60. léta. Obrodný proces se nevyhnul ani Stráži lidu, na jejíž stránky k nelibosti stranických orgánů pronikaly různé publicistické útvary reflektující a kriticky hodnotící společenské poměry i práci strany. Tyto tendence ukončila až srpnová okupace. Z počínání redaktorů během pražského jara byly vyvozeny důsledky, a tak došlo k personálním čistkám v redakční radě i samotné redakci, šéfredaktorského křesla nevyjímaje.¹⁹⁶

Své nové směřování uveřejňuje redakce v červenci 1969 v *Prohlášení redakční rady Stráže lidu*, kde stojí, že „nová redakční rada je rozhodnuta plnit požadavek okresního výboru KSČ, aby se SL jasně orientovala marxisticko-leninským učením, aby byla vysoce angažovaným listem pro politiku KSČ a v plné míře pracovala v zájmu sjednocení strany i v zájmu realizace všech pozitivních rysů polednové politiky [...]. Čtenáře SL i ostatní veřejnost ubezpečujeme svou věrností marxismu-leninismu a proletářskému internacionalismu. [...] učiníme nezbytná opatření k tomu, aby komunistický časopis SL plnil své hlavní poslání, pomáhat KSČ zabezpečovat aktuální úkoly, organizovat a ideově zaměřovat pracující na úkoly socialistické výstavby [...]“. Čímž se redaktori opět plně přihlásili k poslušnosti vůči režimu, což se následně promítlo i do námi zkoumaného období.¹⁹⁷

Mezi propuštěnými redaktory byl tehdy i Bohuslav Matyáš, který do Stráže lidu nastoupil začátkem roku 1968. Zároveň se nechal přesvědčit také ke vstupu do KSČ. Ve víře v úspěch obrodného procesu do přihlášky ale uvedl, že se chce stát členem pouze na podporu dubčekových idejí pražského jara. „Už za devět měsíců mne strana vyvrhla z lůna a k mé nemalé radosti vyloučila ze svých řad. [...] Postupně nás všechny vyházeli z redakce, zůstali jen ti pravověrní. [...] Taky jsme dostali padáka ze Svazu novinářů. Spolu s některými dalšími redaktory jsem byl vláčen po Stráži lidu, po ostravské Nové svobodě i jinde jako exponent pravicového oportunistu, později po listopadu 89 jsem se našel ve zveřejněném seznamu akce Norbert, kdy pár stovek lidí v republice měli v noci posbírat a umístit v lágrech.“¹⁹⁸

¹⁹⁵ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci 1945–1990, M6-122. In: Kupka 2009, s. 36.

¹⁹⁶ Kupka 2009, s. 36.

¹⁹⁷ Stráž lidu, vydání ze dne 5. 7. 1969, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

¹⁹⁸ Kupka 2009, s. 66-67.

Fond Stráže lidu nabízí k období do 70. let mnoho zajímavých materiálů, především ručně psané zápisy z redakčních porad, ze kterých lze vyčíst i nejrůznější interní informace, například nespokojenost šéfredaktora s úrovní korektur v tiskárně, problémy s kázní redaktorů, opožděné vyřizování námětů čtenářů, zavedení zákazu pití alkoholu v redakci i připomenutí zákazu spolupráce s lidmi, kteří zklamali, byli vyloučeni ze strany apod. K 80. létům tyto dokumenty bohužel přístupné nejsou, v následující části práce proto vycházíme především ze zápisů schůzí předsednictva OV KSČ v Olomouci, vnitřního řádu redakce, obsahu novin, rozhovorů s pamětníky, dochovaných smluv a dalších archivovaných dokumentů.

4.2. Úkoly československého tisku

Než se ale přesuneme do druhé poloviny 80. let, připomeňme si ještě úkoly československého tisku, které vzešly z I. sjezdu československých novinářů v Praze ve dnech 23. a 24. října 1948. Dokument vytyčil úkoly československého novináře a československého tisku pomocí několika závazných bodů a představuje jakési dogma, kterým se redakce při své práci měly svědomitě řídit.¹⁹⁹

První z nich se týká výchovy především nových novinářů ve snaze připravit je na co nejlepší výkon žurnalistického povolání. Usnesení zahrnuje zajištění ideových i odborných školení, zřízení novinářského klubu, který bude novinářům nápomocný při prohlubování jejich vědomostí, založení novinářského čtvrtletníku a organizaci pracovních stáží v zahraničí. Druhý objasňuje spojení s pracujícím lidem. „*Aby se tisk stal skutečně tiskem své pracující čtenářské obce, musí novinář celou svou práci opírat o lid, o styk s jeho organisacemi a institucemi. Systém a styl redakční práce musí být založen na tom, aby novinář mohl zachytit problémy, které se objevují v masách lidu a aby tisk dovedl signalizovat a rozvíjet vše nové, co vyrůstá dole.*“ Ideální cestou, jak toho dosáhnout, se staly zájezdy do podniků a na venkov, aby novináři zůstali v kontaktu s veřejností a mohli si vyslechnout kritiku svých čtenářů.²⁰⁰

Následující body usnesení se vztahují ke zvýšení odpovědnosti novináře za vlastní práci a připomenutí jeho důležitého společenského postavení, dále zdůraznění potřeby odpovědné a tvůrčí kritiky v období budování socialismu a úkolů tisku v zahraniční politice. Jsou zde určeny také obecné úkoly v rámci kulturní a sportovní rubriky, definována je úloha hlavních tiskových orgánů i Československé tiskové kanceláře, která měla tisku pomáhat rychlým dodáváním zpráv. Samostatné body tvoří inzerce, jež je dle svazu nežádoucí a měla by být

¹⁹⁹ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. První redakční kniha olomoucké Stráže lidu.

²⁰⁰ Tamtéž.

postupně odstraněna, a potřeba dát tisku, který se zatím nevymanil z buržoazního pojetí, zcela novou tvář. Krajský tisk je zde hodnocen jako „organizátor tvůrčího budovatelského úsilí a tlumočnick problémů svého kraje.“²⁰¹

4.3. Komunistický režim – u konce s dechem

Zatímco v letech 1945 až 1948 působily v Olomouci čtyři deníky – Stráž lidu, Čin, Našinec a Volné slovo, v roce 1989 se čtenáři mohli začíst jen do jediného z nich. Tím byla právě Stráž lidu, která na konci 80. let vycházela jako obdeník a na stáncích hrdě hlásala úspěchy strany, podniků a jednotlivců každé úterý, čtvrtek a v sobotu.²⁰²

Otěže při rozhodování o ideovém a obsahovém plánu novin, kádrovém složení redakce i dalších organizačních záležitostech držel pevně v rukou okresní výbor KSČ. O tom ostatně vypovídá také podtitul listu „*obdeník OV KSČ a rady ONV v Olomouci*“. Ve svých stanoviscích přitom vycházel ze závěrů sjezdu KSČ, jež byly dále rozpracovány v usnesení krajského a okresního výboru KSČ. Důležitou roli hrály také závěry vyšších stranických a státních orgánů a jednání sjezdu Českého svazu novinářů a Československého svazu novinářů. Obecné požadavky, které byly pro zaměstnance novin směrodatné, se tedy formulovaly na schůzích předsednictva OV KSČ, konkrétní plnění jednotlivých čísel Stráže lidu pak vznikalo na základě diskuze v rámci redakčních porad, kde šéfredaktor tlumočil požadavky výboru redaktorům.²⁰³

Podrobný vhled do hodnocení práce a úrovně novin v roce 1987 a ideově tematickém plánu činností na rok 1988 poskytuje strojový zápis z 52. schůze předsednictva Okresního výboru (POV) v Olomouci z 22. prosince 1987. Vedle stálých členů POV byl k jednání přizván také šéfredaktor Stráže lidu Jiří Zatloukal, který v dané době ještě nepatřil mezi stálé účastníky těchto schůzí. Ze zápisu vyplývá hned několik zásadních informací. Všimněme si, že mnohé z kritérií, dle kterých jsou noviny hodnoceny, vychází právě z úkolů stanovených na sjezdu československých novinářů.²⁰⁴

²⁰¹ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. První redakční kniha olomoucké Stráže lidu.

²⁰² TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z:

<https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

²⁰³ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

²⁰⁴ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

4.3.1. Stráž lidu očima členů POV a čtenářů

Ze zaznamenaných postřehů vyplývá, že členové POV hodnotí uplynulý rok (1987) poměrně optimisticky. Kvalita práce redaktorů se po stránce ideové obsažnosti zvýšila, je ale nutné přejít k větší kritice konkrétních podniků, nadále omezovat popisnost, šetřit fotografiemi a pracovat na prohloubení kontaktu s dopisovateli i čtenáři.²⁰⁵ Z nepřeberného množství uctivých dopisů, které jsou archivovány v prozatím neuspořádaném fondu Stráže lidu, lze soudit, že i tato snaha se redakci z dlouhodobého hlediska poměrně dařila. Badatel má možnost prohlédnout si pohlednice, fotografie, ručně i na stroji psané vzkazy, které obsahují převážně pozitivní reakce na články, nesčetné prosby o otisknutí zaslaných příspěvků na stránkách novin či přání u příležitosti oslav Dne tisku, jejichž obsahem je vedle vzkazu mnohdy i ručně malovaný obrázek. Plejádu chvalozpěvů občas narušují stížnosti, ale v objemu pozitivních reakcí se to zdá jako zanedbatelná záležitost.

Z diskuze členů schůze dále vyplynulo, že SL jsou kvalitní, čtené a žádané noviny s velkou tradicí a zároveň malé ekonomické centrum, které si po finanční stránce vede dobře. Při srovnání s konkurencí lze pozorovat, že noviny si v čtenosti s ostatními periodiky v Severomoravském kraji opravdu nezádaly. „*V porovnání s ostatními okresy Severomoravského kraje zaujímá Stráž lidu počtem výtisků okresních novin na tisíc obyvatel první místo (103 výtisky; u příkladu ve srovnání s okresem Opava je to dvojnásobek).*“ O tom svědčí také statistické údaje, zatímco v roce 1970 byl průměrný náklad novin 9 822 kusů s remitendou 11,73 %, o deset let později už to bylo 17 386 kusů s 3,37 % neprodaných výtisků. V lednu 1987 se na základě požadavku vydavatelů zvýšil náklad až do výše 23 000 výtisků, zatímco remitenda se pohybovala v 0,048 %. Důvodem takto uspokojujících výsledků měla být nejen rostoucí čtenářská základna, ale také opatření dohodnuté mezi vydavatelem a distributorem, tj. Poštovní novinovou službou (PNS), která dostala za úkol soustavně sledovat, jak si vede prodej novin v jednotlivých lokalitách okresu a na základě zjištění efektivně určovat množství dodávaných titulů do prodejní sítě.²⁰⁶ Nutno dodat, že PNS, která vznikla již v roce 1953 jako jednotný systém distribuce podle sovětského vzoru, zajišťovala veškeré dodávání novin – jak předplatitelům, tak také na novinové stánky a do specializovaných prodejen. Závislí tak na ní byli čtenáři i vydavatelé.²⁰⁷

²⁰⁵ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Končelík – Večeřa – Orság 2010, s. 149.

Vývoj výše nákladu a remitendy SL²⁰⁸

ROK	PRŮMĚRNÝ NÁKLAD	REMITENDA
1970	9 822 ks	11,73 %
1975	14 815 ks	5,72 %
1980	17 386 ks	3,37 %
1985	19 858 ks	0,24 %
1987 (do listopadu)	22 552 ks	0,048 %

4.3.2. Spolupráce s dopisovateli a čtenáři

Už z dostupných záznamů ze 70. let vyplývá, že běžnou praxí bylo v případě každého redaktora vedení vlastní rubriky a v rámci snahy o udržení co nejširšího povědomí veřejnosti o dění v dané oblasti také pěstování úzkého kontaktu s vlastními dopisovateli čili externími pracovníky.²⁰⁹ Ne všechny navázané spolupráce měly ale zcela dobrovolný charakter, občas se dopisovatelé museli zapojit na základě výzvy. „*My jsme v 80. letech museli psát do Stráže lidu jazykové sloupce, dostali jsme za to od nich diplom a byli jsme za to chváleni. Sloupky jsme psali na ormigové blány, protože by je jinak museli opisovat, z těch ormigových blan se to dalo rovnou tisknout. Ale ty blány byly pod přísnou kontrolou StB, evidovaly se, aby se nedělaly letáky. Když se udělal překlep, tak byl na to lak, to se přemazalo, protože blána se prosekla, muselo se psát psacím strojem bez pásky,*“ vysvětluje fungování spolupráce Stráže lidu s Univerzitou Palackého emeritní profesor dějin české literatury na Katedře bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Jiří Fiala.²¹⁰

Vedle příspěvků veřejnosti a stálých dopisovatelů obsahují kartony fondu SL mnoho tiskových zpráv od firem a organizací působících v okrese nebo celostátně. Aktuality redakci běžně adresovaly například Dopravní podnik města Olomouce, fakultní nemocnice, Okresní správa Spojů Olomouc, místní zoo, Socialistický svaz mládeže nebo Československý červený kříž. Vzhledem k tomu, že podniky neměly mnoho možností, jak s občany komunikovat, využívaly Stráž lidu jako informační kanál třeba ve věcech úpravy pracovní doby. Pro veřejnost

²⁰⁸ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²⁰⁹ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Záznamy z redakční knihy ze 70 let. Pokud existují obdobné dochované záznamy z redakčních porad konaných v 80. letech, nebylo bohužel možné se jich dopátrat.

²¹⁰ Interview s prof. PhDr. Jiřím Fialou, CSc. Olomouc 18. 11. 2019.

představovaly noviny kromě pravidelného zdroje informací také hlavního aktéra řešení problémů a jakéhosi prostředníka v komunikaci s třetími subjekty, jak vyplývá například z dopisu, jehož úvod zní: „*Obracím se na Vás se svou stížností, protože neznám nadřízený orgán Optiky...*“.²¹¹

4.3.3. Kádrové složení redakce

Věčným tématem schůzí i redakčních porad byla kádrová situace. Na schůzi předsednictva zazněla z řad stálých členů obava ohledně kádrových rezerv, které chyběly nejen Stráži lidu, ale také většině podnikových novin.²¹² S podobnými starostmi se redakce nepotýkala poprvé, nedostatek redaktorů provázel noviny v podstatě po celou dobu jejich existence.²¹³ Nejlépe to vystihl šéfredaktor Urbanec, který na redakční poradě v roce 1970 prohlásil, že „*redaktorů je jako šafránu*“.²¹⁴ Na konci listopadu 1987 bylo v novinách zaměstnáno 21 pracovníků, z toho 14 přímo v redakci, polovinu redakce tvořily ženy. Věkový průměr redaktorů v té době činil 35 let. Ve zprávě se dále uvádí, že se Stráž lidu potýkala s poměrně vysokou fluktuací zaměstnanců – jednak z objektivních důvodů, mezi které patřilo velké pracovní zatížení, přesčasy a finanční možnosti, roli ale také mohly hrát subjektivní faktory, do kterých byla zařazena nepřipravenost k výkonu náročného povolání. Jako cíl pro nadcházející období bylo proto stanoveno rozšíření redakce o dalších pět pracovníků. Za účelem zvýšení jejich politického a odborného růstu byla stanovena potřeba dalšího vzdělávání, a to pomocí samostudia, postgraduálního studia na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy (FŽ UK) či prostřednictvím nejrůznějších kurzů a stáží. O problematice profesionální úrovně novin se v záznamu doslova píše: „*[...] Přes tato vcelku pozitivní konstatování bude žádoucí pro další zvyšování stranickosti, ideové obsažnosti a informační hodnoty materiálů sledovat soustavný politický a odborný růst redaktorů, zvláště těch, kteří působí v redakci poměrně krátkou dobu [...]*“.²¹⁵ *Půjde zejména o odstranění „šedivosti“ a „univerzálnosti“ zpravodajství.*²¹⁶

²¹¹ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Volně uložené materiály.

²¹² SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²¹³ Viz výše Spurný a kol. 1960; SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Záznamy z redakční knihy ze 70. let či SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²¹⁴ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Záznamy z redakční knihy ze 70. let.

²¹⁵ V té době pracovalo v redakci pouze šest redaktorů ze čtrnácti déle než pět let.

²¹⁶ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

Následující rok ale byla situace ještě horší, v redakci působilo pouze 13 redaktorů, přesto zpráva uvádí, že SL byla kádrově zaplněná, pouze nebyly zjištěny kádrové rezervy.²¹⁷ Na konci roku 1988 již zpráva o kádrové situaci hlásila dvě posily, celkem tak bylo v novinách zaměstnání 22 pracovníků, z toho 15 redaktorů, 8 s vysokoškolským titulem.²¹⁸

4.3.4. Nedostatky

Další závažný problém, se kterým se musely noviny v druhé polovině 80. let potýkat, byla nedostatečná korektura. Jak se lze dočíst ještě ze záznamů ze 70. let, opět se nejednalo o žádnou novinku.²¹⁹ Korekturu neprováděli členové redakce, ale dvě korektorky v Moravských tiskařských závodech, kde se noviny tiskly. Odpovědnost redaktorů byla tedy minimální, nicméně bylo nutné zjednat nápravu, protože čtenáři si začali všimnout častých chyb a hrozilo, že úroveň novin v jejich očích poklesne. Člen POV M. Dočekal to ohodnotil slovy: „*Psané slovo má v našem okrese určitou váhu a sílu. Byl jsem nucen přistoupit k tomu, projeví-li se ještě takové chyby v tisku, že bude proti řediteli MTZ vedeno stranické šetření, protože není schopen zabezpečit správný tisk.*“ Mezi přítomnými zazněla také pochybnost, zda chyby nedělají snad i úmyslně.²²⁰ Vedoucí tajemník Vladimír Janota k tématu dodal, že do budoucna bude nutné zvýšit úroveň technického dohledu.²²¹

I z dalších schůzí vyplývá, že bylo předsednictvo OV KSČ s kvalitativní úrovní novin obecně spokojeno. Přesto z analýzy novinových výtisků vyplynuly určité nedostatky, se kterými byl šéfredaktor konfrontován na schůzi v červnu roku 1988 u příležitosti hodnocení plnění úkolů uložených v ideovém plánu na I. pololetí. „*Jestliže jsou vytyčené cíle postupně a cílevědomě naplňovány, nelze nevidět jisté rezervy v práci redakce, které se především koncentrují do těchto okruhů problémů [...]*“ Následně je redaktorům vyčítán nízký podíl článků zaměřených na kritiku, nedostatečná aktuálnost, kolísavá stylistická úroveň, zpravodajství přesycené procedurálními otázkami a příliš povrchní popis významu přestavby namísto hlubší analýzy. V plánu práce na II. pololetí jsou proto zahrnuty i kroky směřující k eliminaci objevených nedostatků.²²²

²¹⁷ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 7. 4. 1988.

²¹⁸ ²¹⁸ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987. 17. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 17. 8. 1988.

²¹⁹ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Záznamy z redakční knihy ze 70. let. ²²⁰ Zřejmě jako určitý způsob revolty.

²²¹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²²² SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

4.3.5. Finanční plánování

Při srovnání pozitivního hodnocení novin na schůzi POV s dostupnými finančními plány se zdá, že Stráž lidu až tak dobré výsledky vzhledem k vynaloženým nákladům neměla. Závazný rozpočet novin byl vždy na začátku roku projednáván a schvalován na ONV za účasti zástupců finančního odboru, odboru pro vnitřní věci a šéfredaktora Stráže lidu. Z dostupných materiálů je patrné, že ještě na začátku 80. let hospodařily noviny s vyrovnaným rozpočtem a v roce 1985 se dokonce počítalo se ziskem 48 tisíc korun. Návrh rozpočtu na rok 1986 už ale uvádí ztrátu ve výši 888 tisíc korun.²²³ Dle záznamu ze schůze se pak reálně jednalo o schodek 306 725 korun a za prvních deset měsíců roku 1987 se ztráta vyšplhala na 155 087 korun. Z toho důvodu bylo také nutné požádat o státní dotaci na pokrytí. Příčina takového výrazného finančního propadu je poměrně prostá, noviny 1. dubna 1986 přešly na nákladnější ofsetový tisk.²²⁴

Návrh rozpočtu na rok 1988 rovněž počítal se ztrátou. Příjmy byly spočteny na částku 2 971 000 korun, jejich součástí byla nejen tržba za noviny, kdy se počítalo s nákladem 22 500 kusů při 149 číslech ročně za cenu 60 haléřů, ale také tržba za podnikovou a soukromou inzerci a úroky u Státní banky československé. Výdaje však byly odhadnuty na 3 583 000 korun, ztráta tak měla přesahovat 600 000 korun. Do výdajů spadaly položky jako například spotřeba materiálu a energie, výkony spojů (poplatek za telefon, dálnopis, rozhlas a televizi, poštovní úvěr, poštovné honoráře, za noviny aj.), honoráře, cestovné, tisk novin, obálek, rukopisů nebo různé opravy, udržování auta a strojů. Na další rok už se měla ztráta pohybovat pouze v částce 115 000 korun, počet čísel za rok byl 152.²²⁵

4.3.6. Tematický plán

Redakce se dlouhodobě řídila vnitřním řádem vydaným 1. listopadu 1987 a schváleným šéfredaktorem Jiřím Zatloukalem. Ten určoval například přesnou hodinu uzávěrky pro každé vydání novin, podmínky odevzdávání materiálu či normu pro redaktora na jedno vydání. Práce redaktorů vycházela z ročních ideově tematických plánů, přičemž každý redaktor musel pro jedno vydání novin odevzdat šest zpráv v rozsahu do deseti řádků, tři články do padesáti řádků a tři fotografie s popiskou. Texty delších rozsahů byli redaktoři povinni konzultovat s šéfredaktorem. Tematicky byly strany rozděleny následovně: Na první stranu patřily zprávy ze života okresu, druhá informovala o činnosti strany, národních výborů, armády, zdravotnictví aj. Prostor na třetí straně byl vyhrazen průmyslu, zemědělství a obchodu. O kultuře a školství

²²³ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Plánování 1981–1990.

²²⁴ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²²⁵ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Plánování 1981–1990.

se mohli čtenáři dočíst na straně čtyři a pátá sloužila k publikaci tiskových zpráv podniků, poznámek, fejetonů, dopisů čtenářů, soudniček apod. Obsah další stran nebyl specifikován.²²⁶

Stráž lidu sloužila jako propagandistický nástroj komunistické moci. Aby svou roli plnila dle představ vydavatelů, pravidelně se na jejích stránkách objevovaly články o průběhu a výsledcích stranického jednání. Smyslem mnoha publicistických textů bylo zdůraznění vytyčených cílů stranickopolitické práce a analýza kroků, jak jich dosáhnout. K tomu sloužila především rubrika „*Ze života strany*“, která však u čtenářů nepatřila k oblíbeným, jak ukázala anketa v roce 1988, viz dále. Tematický plán byl tvořen s ohledem na co možná největší zapojení listů do rozvoje politické práce. Čtenáři tak byli na předních stranách novin pravidelně informováni o jednáních státních orgánů a společenských organizací, o vývoji družby s partnery v SSSR a ostatních socialistických zemí či o spolupráci podniků Olomoucka se zahraničím v oblasti ekonomiky. Otiskovány byly také původní reportáže o úspěších SSSR, materiály k bezpečnostní problematice, hospodářské politice a zprávy o práci orgánů činných v trestním řízení. Úvodníky se vztahovaly k významným svátkům, událostem, návštěvám a výročím. Ocenit úspěšné a motivovat veřejnost i podniky k lepším výkonům měly texty v rubrikách „*Galerie nejlepších*“, „*Tvůrcí iniciativou k vyšší efektivnosti*“ a „*Za obětavou práci*“ apod.²²⁷

Zpráva ze schůze předsednictva segmentuje tyto texty do tematických okruhů: činnost státních orgánů a společenských organizací; problematika socialistického internacionalismu; mírová politika; popularizace nejlepších pracovníků; branná, bezpečnostní problematika, formování právního vědomí; ekonomická propaganda a agitace; rozvoj iniciativy a občanské angažovanosti pracujících.²²⁸

Nejen v prvním pololetí roku 1988, ale i v tom druhém vycházel průběh práce redakce z plánu, který schválilo předsednictvo na své 52. schůzi 22. prosince 1987,²²⁹ červnová schůze pouze potvrdila a specifikovala úkoly týkající se stranickopolitického působení na postoje a názory pracujících obyvatel olomouckého okresu. K tomuto účelu sloužila především stálá rubrika „*Ze života strany*“. Jak již název napovídá, rubrika obsahovala zejména rozhovory s členy strany, popisovala průběh a výsledky jednání stranických orgánů a zasazovala se o neustálé potvrzování vedoucí úlohy strany. Další články se věnovaly tématice kádrové politiky, reagovaly na negativní jevy a nepřátelskou propagandu, například aktivity chartistů.

²²⁶ SOkA Olomouc, fond Stráž lidu Olomouc, M 5-109, nezpracováno. Vnitřní řád schválený k 1.11.1987.

²²⁷ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 7. 4. 1988.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž.

Nejvíce komunistům záleželo na tom, aby byli čtenáři informováni o tom, jak se KSČ zasazuje o úspěšný postup v procesu přestavby a demokratizace. Z toho důvodu se rozhodli zavést rubriku „*Slovo k otázkám přestavby*“, jejíž obsahové plnění leželo na bedrech nejen redaktorů Stráže lidu, ale také lektorů Domu politické výchovy (DPV) OV KSČ, pracovníků Ústavu marxismu-leninismu Univerzity Palackého a politických pracovníků aparátu strany.²³⁰

Chvále a oblibě v očích členů POV se po celá 80. léta těšila rubrika průmyslu a zemědělství, respektive redaktori, kteří zajišťovali obsahovou náplň těchto oblastí, a jejich způsob práce. Pokud se přece jen objevily drobné nedostatky, měly charakter například nepřesně uvedených čísel. Tematický plán na druhé pololetí 1988 v tomto směru počítal s uváděním analýz hospodaření (stav zásob, spotřeba materiálu, růst produktivity práce), dále informacemi o úrovni plnění stanovených hospodářských plánů a zprávami na podporu socialistického soutěžení metodou pozitivních příkladů – například zveřejňováním úspěchů podniků, kolektivů a jednotlivců v rubrice „*Galerie nejlepších*“.²³¹

*„Má-li být Stráž lidu účinným prostředkem ovlivňování veřejného mínění, získávání pracujících pro aktivní účast na komplexní společenské přestavbě, musí daleko šířeji, mnohostranněji informovat o podmínkách její úspěšné realizace, poukazovat na retardační tendence, kriticky odhalovat překonané postoje k řešení problémů, stereotypy v myšlení, extenzivní prvky v řízení společenských, politických a ekonomických procesů.“*²³² Aby se podařilo stanoveného cíle dosáhnout, byli redaktori nuceni usilovat o co největší možnou aktuálnost zpráv, dbát na kvalitní zpracování materiálů po obsahové, stylistické i jazykové stránce, aby články byly jazykově čisté, přehledné a sdělné. V centru jejich zájmu musela být také péče o kontakt se čtenáři, jejich aktivizace se řešila formou anket, rozhovorů, dopisů z redakční pošty či včasným odpovídáním na jejich připomínky. Neustále opakovanými instrukcemi zůstává zařazování kritických analýz nejrůznějších palčivých problémů i s vyjádřením odpovědných osob a zveřejňování úspěšného průběhu přestavby ve všech sférách života.²³³

4.3.7. Účinnost okresního a místního tisku

V dubnu 1988 proběhla v Olomouci 59. schůze předsednictva OV KSČ. Do seznamu projednávaných témat bylo zařazeno také zhodnocení účinnosti okresního a místního tisku při

²³⁰ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 4. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 16. 6. 1988.

²³¹ Tamtéž.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

naplňování úkolů XVII. sjezdu KSČ v oblasti masového působení v okrese a kádrový stav redakcí. Kromě Stráže lidu zde proběhla také analýza úrovně podnikových novin v okrese.²³⁴

Požadavky kladené na práci Stráže lidu v podstatě odpovídají instrukcím, které uvádí jednotlivé tematické plány, které se od sebe v druhé polovině 80. let příliš neliší. Zpráva vyzdvihuje poslání okresních a podnikových novin a označuje je za nástroj masové politické práce. Aby bylo dosaženo co nejvyšší účinnosti, je nutné soustředit se zejména na přitažlivost a přirozenost obsahu a také přesně stranické, pravdivé a správné objasňování činnosti strany. V rámci doporučení ke zkvalitnění obsahu jsou zde uvedena doporučení, která spočívají především v aktuálnosti, vyšší údernosti, kritičnosti a konkrétnosti obsahů nebo třeba ve snaze nacházet a využívat nové metody informování, které čtenáře zaujmou.²³⁵

4.3.8. Politický kontext

Vývoj zemí východního bloku byl v druhé polovině 80. let ovlivněn politikou sovětského vůdce Michaila Gorbačova. Nejvyšším představitelem Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) se stal v roce 1985 a do funkce tajemníka nastoupil s odhodláním nastolit změny, které zlepší ekonomickou a společenskou situaci v zemi. Z toho důvodu přistoupil k reformě zvané přestavba hospodářského mechanismu. Zároveň se snažil uklidnit napjaté vztahy se zahraničím a uvolnit vnitrostátní poměry. Pro média byla stěžejní jeho politika otevřenosti informací, tzv. glasnost'. Ta poskytla sdělovacím prostředkům možnost veřejně kritizovat problematické oblasti a věnovat se tématům, která byla dříve tabu²³⁶. Na změnu poměrů reagovalo Československo jen velmi pozvolna.²³⁷ Gorbačovovy zásady se nicméně promítaly i v ideové a obsahové orientaci stranického tisku. Výjimkou nebyla ani okresní Stráž lidu. „*V zájmu podpory procesu přestavby společnosti a rozvoje socialistické demokracie*“ tak bylo stanoveno, že noviny musí své čtenáře pohotově a pravdivě informovat o životě v okrese, rozvíjet konstruktivní kritiku ve smyslu motivování k vyšší kvalitě a nápravě nedostatků, poskytovat prostor pro výměnu názorů a zkušeností a samozřejmě nadále aktivně agitovat ve prospěch strany a objasňovat její politiku. Nový tematický plán uložil novinám za úkol prosazovat principy socialistického způsobu života, posilovat vědomí odpovědnosti za rozvoj

²³⁴ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 7. 4. 1988.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Například Stalinovým zločinům proti lidskosti.

²³⁷ RŮŽIČKA, Daniel. Sovětský svaz v éře Michaila Gorbačova. In: *Totalita.cz* [online]. [cit. 1. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/sss_r_gorb.php

socialistické společnosti, angažovat se v právní, branné a bezpečnostní propagandě a prohlubovat proletářský internacionalismus.²³⁸

K běžné praxi patřilo využívání prostoru na předních stranách novin k publikaci článků o významných událostech, oslavách a výročí. Například na rok 1988 připadalo třicet dva takových příležitostí, z toho nejvíce v dubnu a říjnu. Novináři tak svědomitě věnovali pozornost například výročí narození Gustava Husáka, Klementa Gottwalda či Karla Marxe, výročí úmrtí V. I. Lenina, Dni učitelů, pracovníků kultury, tisku, rozhlasu a televize, Svátku práce, výročí založení KSČ, mnichovské zrady nebo třeba Mezinárodnímu dni žen, mládeže, studentstva i dětí. Významným okamžikem se stalo 40. výročí vítězství pracujícího lidu nad reakcí v únoru 1948, tzn. oslava 40. výročí Vítězného února. Ve spolupráci s Domem politické výchovy, členy strany a Univerzitou Palackého vznikla k události celá řada tematických materiálů.²³⁹

4.3.9. Anketa se čtenáři Stráže lidu

Vzhledem k tomu, že vedle hodnocení členů POV byl pro správný vývoj novin žádoucí i názor samotných čtenářů, byla mezi nimi v roce 1988 provedena anketa. S cílem zjistit, jak si noviny stojí v očích veřejnosti, bylo vybráno 388 čtenářů Stráže lidu, kteří zodpovídali otázky zaměřené na úroveň listu, kvalitu obsahu a šíři informovanosti. Podobně byly sbírány také názory na podnikové noviny. Na zpracování získaných informací se podílela i sociologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého. Výsledky zkoumání byly následující: Čtenáři se shodli, že úroveň novin je vysoká, lepší hodnocení jí udílely spíše ženy než muži. Nejpozitivnější stanovisko zaujímali čtenáři ve věku 36-40 let, naopak nejvíce kritický postoj měli čtenáři do 30 let. *„Při hodnocení úrovně SL ze poslední dva roky se více než 1/3 čtenářů domnívá, že úroveň SL se nezlepšila, opačného názoru je statisticky zanedbatelné množství čtenářů. Téměř 2/5 čtenářů hodnotí úroveň jako nezměněnou.“*²⁴⁰

Ze zjištění ohledně frekvence četby jednotlivých rubrik Stráže lidu byl vytvořen diagram, jehož *„pořadí bylo sestaveno na základě frekvence četby rubrik při použití koeficientu míry symetrie, který má hodnoty od +1, přes nulu, k -1.“* Uváděno v sestupném pořadí, výsledky byly následující: Největší úspěch u čtenářů měly rubriky Kritickou kamerou, Deník VB (černá kronika), sportovní zpravodajství, které se ukázalo býti předmětem zájmu především mužů,

²³⁸ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²³⁹ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 52. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 22. 12. 1987.

²⁴⁰ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 59. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 7. 4. 1988.

a Z dopisů čtenářů. Velmi dobře si vedly také Ozvěny ze soudní síně, sobotní soudničky a inzeráty. Překvapením bylo zjevně umístění Z reportérova bloku, které čtenáři sice hodnotili poměrně pozitivně, ale ne natolik, jak se očekávalo. K vyšší čtenosti do budoucna měla na základě doporučení přispět vyšší atraktivita a aktuálnost témat a jejich lepší zpracování. Do plusových hodnot se dále dostaly rubriky O mladých, pro mladé, Společenská kronika, O kultuře, o školství, Ekonomické zpravodajství, Galerie nejlepších a úterní fejetony. Zjištění o pozici ekonomického zpravodajství nebylo pro stranu uspokojivé, protože jej vnímala jako klíčové a cílila na rozvíjení ekonomického myšlení čtenářů, což se očividně nedařilo. Téměř k nule se ocitly rozhovory na straně 3. Ostudou se ale stala rubrika *Ze života strany*. Ještě hůře dopadly komentáře, čísla ze statistiky a křížovky. Ze zjištěných informací vyloučily instrukce pro redaktory, které se týkaly zejména zvýšení atraktivity, pestrosti a aktuálnosti témat i jejich zpracování.²⁴¹

4.4. Sametová revoluce

Až do listopadových událostí roku 1989 nic nenasvědčovalo tomu, že by mělo dojít k tak výrazným změnám, aby to narušil činnost stranických orgánů. Předsednictvo proto vydalo běžný tematický plán také na tento rok. Ten se svým zaměřením nějak zásadně nelišil od předchozích let.

4.4.1. Návrh ideové orientace pro rok 1989

Obsahová a ideová orientace činnosti redakce *Stráže lidu* měla i v roce 1989 soustavně zohledňovat probíhající proces přestavby. Představa strany, jak toho dosáhnout, spočívala v aktivní snaze novinářů využívat veškeré výhody sdělovacích prostředků k tomu, aby napomáhali úspěšnému rozvoji regionu. To v praxi znamenalo pohotově reagovat na potřeby okresu, přispívat k mobilizaci tvůrčí síly, pomocí vhodných argumentů získávat čtenáře pro politiku strany a podporovat jejich vlastní iniciativu. Zároveň byl opět zdůrazněn význam konstruktivní kritiky a veřejné kontroly.²⁴²

Na rozdíl od roku 1988 nebyl plán nijak rozsáhlý. Obsahové zaměření rubrik zůstalo téměř totožné s předcházejícím obdobím. V rámci rubriky „*Ze života strany*“ bylo nadále požadováno soustavné objasňování stranickopolitických cílů a zveřejňování zpráv, jejichž obsah by deklaroval dosažené výsledky komunistické strany. Z dostupných materiálů měly být za účelem „*upevnění jednoty strany ale lidu na ideové platformě přestavby*“ využity jednak

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 17. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 17. 12. 1988.

„vertikální“ stranické informace, které představovaly reakce na usnesení stranických orgánů, a jednak „horizontální“ stranické informace, což bylo označení pro vyjádření zástupců stranických orgánů k otázkám přestavby přímo na stránkách novin. Dále bylo doporučeno využívat metody pozitivního příkladu, například pomocí popularizace jednotlivců, tribuny výměny zkušeností, různé teoreticko-praktické materiály a politické kampaně, které předcházely výročním schůzím, okresním a krajským konferencím či sjezdu strany.²⁴³

V rámci oblasti ekonomického zpravodajství a průmyslu bylo nařízeno zdůraznit jednotlivé aspekty přestavby, zejména pozitivní zkušenosti z jednotlivých odvětví (například informace o mezinárodní spolupráci nebo úspěšném pronikání vědy a techniky do výroby), proces přechodu podniku na úplné chozrasčotní hospodaření, veřejná kontrola plnění úkolů národohospodářských plánů a konstruktivní a otevřená kritika nedostatků.²⁴⁴

Prostor měl být věnován také Národním výborům, konkrétně úkolům přestavby v této oblasti. měly být uváděny informace především o postupu realizace přijatých opatření při posilování pravomoci a odpovědnosti národních výboru za rozvoj území, aplikace novely zákona o národních výborech, samosprávné postavení národních výboru z hlediska ekonomické samostatnosti a demokratizační proces. Neokomentována nezůstala ani oblast Národní fronty. redakce dostala za úkol prohlubovat Informace například o společenské úloze Národní fronty, jejímu vztahu k všestrannému rozvoji společnosti, Podíl organizací Národní fronty socialistické demokracie Nebo využít rubriky o mladých a pro mladé a v ní zdůraznit postavení mladé generace. Oblast školství kultury a tělovýchovy byla podřízena snaze trvalého ovlivňování postojů a názorů lidí. K vytyčenému cíli vedla cesta přes podporu výchovného poslání socialistické školy, popularizaci možností rozvoje zájmových uměleckých aktivit a vytvoření širokého prostoru pro rozmach spartakiádní aktivity, tj. masové tělovýchovy.²⁴⁵

Zadané úkoly měli redaktoři rozpracovat a konkretizovat v rámci svých pololetních, měsíčních a týdenních plánů. Obecně se tedy od Stráž lidu očekávalo, že na svých stránkách maximálně přispěje k srozumitelném tlumočení průběhu procesu přestavby občanům a napomůže k odstranění všech dosud přetrvávajících nedostatků. Ve zprávě byla citována také instrukce z dopisu předsednictva ÚV KSČ, která ukládala povinnost pranýřovat veškeré negativní jevy, které se ve společnosti vyskytují. Příkladem takových jevů byly alkoholismus, vandalismus nebo maloměšťáctví. *„Na stránkách novin je zapotřebí reálně hodnotit situaci*

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ SOkA Olomouc, fond OV KSČ v Olomouci, M6-122. 17. schůze předsednictva Okresního výboru v Olomouci z 17. 12. 1988.

nedopustit zjednodušování, paušalizaci nedostatků, ale mobilizovat k tvůrčí, angažované práci, podněcovat k vědomí osobní odpovědnosti za neplnění stanovených cílů.“²⁴⁶

4.4.2. Období vyjednávání

Noviny hájily komunistickou stranu skutečně do posledního dechu. I po listopadu 1989 platily za tribunu režimních názorů. Projevilo se to hned po vystoupení herečky Ivany Plíhalové v neděli 19. listopadu 1989 na pódiu Hudebního divadla v Hodolanech, kde jako mluvčí herců oznámila, že se umělci připojují ke stávce. Tento počín na stránkách novin odsoudila redaktorka Vladimíra Kalivodová a k ní se připojili i ostatní členové redakce.²⁴⁷ Podobně tomu bylo i v případě, kdy se olomoučtí studenti přihlásili k požadavkům Občanského fóra. Jejich prohlášení, ve kterém vysvětlili důvody k tomuto kroku, prostřednictvím Stráže lidu razantně odmítli „*členové OV SSM, pracovníci Ústavu marxismu-leninismu UP v Olomouci, komunisté z Okresní odborové rady v Olomouci i členové uliční organizace KSČ č. 40 v Olomouci – Pavlovičkách*“.²⁴⁸

Redakce v novinách 28. listopadu 1989 otiskla své prohlášení pod názvem „*Provolání redakce*“, ve kterém konstatuje: „*Vycházejíce z posouzení složité vnitropolitické situace, která se v těchto dnech opět vyhrotila, vedení obavou o osud naší vlasti, redakční kolektiv Stráže lidu, komunisti i bezpartijní, členové odborové organizace, členové Československého svazu novinářů jednoznačně podporují nové vedení Komunistické strany Československa v čele s generálním tajemníkem Karlem Urbánkem. Ubezpečujeme, že budeme za všech okolností hájit zájmy socialismu, plně chceme ve své novinářské práci přispět k uskutečňování linie komunistické strany která si především klade za cíl učinit vše pro rozvoj společnosti, pro prohlubování demokracie, bez prospěch lidu Československa. [...] Díváme se s důvěrou do příštích dnů, věříme, že se komunistická strana postaví do čela boje za pokrokové, za to, co v těžkých zápasech utvářelo její autoritu mezi pracujícími, mezi poctivě smýšlejícími občany.*“²⁴⁹

Od konce listopadu 1989 probíhala v prostorách redakce Stráže lidu setkání členů studentského stávkového výboru s Jiřím Havlíčkem za Občanské fórum a zástupci vydavatele novin – Vladimírem Janotou za OV KSČ a Stanislavem Dočkalem za ONV KSČ, přítomni byli

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Stráž lidu, vydání ze dne 21. 11. 1989, roč. 89, č. 138, titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁴⁸ Čermák 2019, s. 51.

²⁴⁹ Stráž lidu, vydání ze dne 28. 11. 1989, roč. 89, č.139. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

také redaktoři Stráže lidu. Zúčastněné strany společně jednali o možnosti uveřejňovat objektivní články o aktivitách studentů a situaci v okrese.²⁵⁰ K jednání ze 30. listopadu existuje také kamerový záznam. Předmětem tohoto jednání bylo domluvení samostatné strany, která sice bude i nadále součástí Stráže lidu a úhradu nákladů zajistí vydavatelé novin, ale obsahově ji zabezpečí zástupci studentského stávkového výboru UP a Občanského fóra.²⁵¹ Mezi studenty a ONV byla dohoda o možnosti publikovat ve Stráži lidu vlastní články skutečně uzavřena.²⁵² Následně došlo také k nabídnutí účasti v redakční radě novin zástupcům politických stran a různých společenských organizací.²⁵³ Od ledna dostalo samostatný prostor v novinách i Občanské fórum za účelem publikování vlastních aktivit. Obsah měla zajistit redakce Olomouckého zpravodaje Občanského fóra – nepravidelného bulletinu, který byl vydáván za účelem informování veřejnosti o aktivitách, programech a cílech Občanského fóra.²⁵⁴

V sobotu 9. prosince 1989 vyšla na titulní straně Stráže lidu zpráva šéfredaktora Jiřího Zatloukala: „*Vážení čtenáři, jistě vám neunikla změna v záhlaví našeho listu – od tohoto vydání se jediným vydavatelem stává rada Okresního národního výboru v Olomouci. Rozhodlo o tom zasedání okresního výboru KSČ ve čtvrtek 7. prosince, vycházejíc ze současné reality a přihlížejíc ke skutečnosti, že finanční náklady na provoz nese pouze okresní národní výbor. Závažnost onoho rozhodnutí zvýrazňují historické souvislosti vzniku Stráže lidu – nejprve jako obdeníku Československé sociálně demokratické strany dělnické a později – od 19. května 1921 – obdeníku Československé strany komunistické, sekce III. internacionály. Tedy téměř devětašedesát let byla novinami komunistickými úzce spjatými se zápasem za zájmy pracujícího lidu, za pokrok a demokracii, výrazně se angažovala v boji proti fašismu, byla mluvčím sil, utvářejících socialistický charakter společnosti. Stráž lidu svým postavením i posláním byla vždy vedena snahou objektivně zrcadlit společenské a politické procesy regionu. Avšak její směřování nebylo vždy přímočaré, nevyhnuly se jí tendence a proudy – viděny očima dneška – jako více či méně nesprávné, dopouštěla se i kroků zpochybňujících u čtenářů její serióznost a nestrannost. Proto zejména poslední dny a týdny, nechť jsou pro nás novináře poučením. Ujišťuji vás, že věrni bohatým a revolučním tradicím naší Stráže lidu, se chceme ubírat cestami*

²⁵⁰ Čermák 2019, s. 53.

²⁵¹ Soudruzi ze Stráže lidu v Olomouci. In: *Oltv.cz [online]*. Dostupné z: <https://www.oltv.cz/soudruzi-ze-straze-lidu-v-olomouci-video-415.html>

²⁵² Čermák 2019, s. 53.

²⁵³ Čermák 2019, s. 61.

²⁵⁴ Čermák 2019, s. 63.

*široké, mnohostranné a zejména pravdivé informovanosti chceme podněcovat vše pozitivní a nové, chceme svým dílem přispět k rozkvětu naší socialistické vlasti.*²⁵⁵

4.4.3. Není demokracie bez plurality, není pluralita bez komunistické strany²⁵⁶

Po roce 1990 byl osud Stráže lidu vzhledem k jejímu úzkému sepjetí s komunistickou stranou velmi nejistý. Ze zasedání pléna OV KSČ v Olomouci 25. ledna 1990 vzešlo rozhodnutí, že nadále budou noviny vycházet jen jako list komunistů olomouckého okresu.²⁵⁷

I následující týdny se nesly v duchu nastolování nových pořádků. Stráži lidu ale nepřinesly nic dobrého. Noviny sice ještě nějaký čas vycházely, bylo ale rozhodnuto, že je nahradí nezávislý list nazvaný Hanácké noviny. O tom, že se o takovém kroku uvažuje, bylo jasné již v prosinci 1989, kdy v novinách vyšel článek, který popisuje snahu redakce domluvit se na rozhovor s mluvčí Koordinačního centra Občanského fóra, avšak neúspěšně. Zamítavé stanovisko zástupců Občanského fóra obsahovalo vyjádření v tom smyslu, že není vhodné poskytovat novinám rozhovor vzhledem k jejich nejasné budoucí názorové profilaci a nedůvěře veřejnosti v jejich obsah. Vhodným řešením situace by byl dle OF výběr nového šéfredaktora formou konkurzu a přeměna Stráže lidu na nezávislé noviny nejen s novým vedením, ale i názvem.²⁵⁸ A tak se také stalo. Tvůrci Olomouckého Zpravodaje Občanského fóra, což byla skupina žurnalistů kolem Marcely Žurkové – Václav Burian, Petr Dvořáček, Petr Jochmann a Tomáš Tichák, se uvolili k tomu, že zajistí chod redakce a noviny ideologicky očistí.²⁵⁹

Tak se Tomáš Tichák, který se před revolucí angažoval zejména v neoficiálních kulturních aktivitách a samizdatové tvorbě, stal po listopadu 1989 nedílnou součástí redakce Hanáckých novin. Ještě předtím spolu se svými kolegy obsahově zajišťoval stránku Občanského fóra, která vycházela jako součást Stráže lidu. *„Na troskách Stráže lidu jsme pak založili Hanácké noviny, ten název jsem jakoby vymyslel. Nejprve jsem byl zástupcem šéfredaktorky, šéfredaktorem potom asi pět let. Snažili jsme se tu vybudovat svobodné, nezávislé noviny. To ale bylo obtížné, protože po té etapě tady nebyli žádní novináři, kteří by věděli, jak*

²⁵⁵ Stráž lidu, vydání ze dne 9. 12. 1989, roč. 89, č.144. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁵⁶ Stráž lidu, vydání ze dne 9. 6. 1990, roč. 70, č.39. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁵⁷ Čermák 2019, s. 63.

²⁵⁸ Stráž lidu, vydání ze dne 28. 12. 1989, roč. 69, č.151. strana 2. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁵⁹ TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z: <https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

*psát svobodně, byli zvyklí na propagandu. Z Hanáckých novin jsme časem udělali deník a rozšířili je na střední Moravu.*²⁶⁰

Redakce v novém složení začala připravovat vlastní obsah novin, název ale zůstal až do února 1990 stejný kvůli procedurálním důvodům. V podtitulu stálo „*prozatímní list Rady ONV v Olomouci*“.²⁶¹ Naposledy vyšla Stráž lidu ve své dosavadní podobě 27. února. Hned na to – ve čtvrtek 1. března vyšlo první číslo obdeníku Hanácké noviny.²⁶² Roli vydavatele si nějaký čas ještě ponechal okresní národní výbor, technické i fyzické zázemí „zdědila“ redakce po Stráži lidu, zůstala zde také pracovat zhruba třetina původního redakčního personálu.²⁶³

Tím ale příběh Stráže lidu nekončí, přestože jej již nelze sledovat prostřednictvím archivních záznamů ze schůzí stranických orgánů a z redakčních porad. K dalšímu mapování vývoje novin proto využijeme vzpomínky přímých účastníků a zprávy předkládané přímo na stranách Stráže lidu.

List tedy vycházel dál, přestože přišel o vybavení a prostory, stal se z něj týdeník OV KSC v Olomouci.²⁶⁴ Už v lednu 1991 bylo ale patrné, že se potýká s existenčními problémy. V sobotu 26. ledna vyšel článek s titulkem *Od příštího vydání naše noviny v pozmeněné podobě. Stráž lidu za pět korun?*, pod kterým byl podepsán Jiří Zatloukal. V článku stálo: „*S politováním musíme konstatovat, že dnes dostáváte Stráž lidu v této podobě naposledy. Vracíme se totiž ke klasickému knihtisku. Tato skutečnost byla vyvolána tvrdým dopadem zvýšení cen za polygrafické služby a materiál, jenž je k výrobě novin v Moravských tiskárnách nezbytný. Již vloni jsme tak zvýšení cen předpokládali (proto jsme také počínaje 1. lednem upravili cenu za jeden výtisk), ale letošní kalkulace výrobních nákladů nás doslova šokovala. Za každý kus Stráže lidu bychom v nových podmínkách museli zaplatit zhruba 4,70 Kčs (!). Je tudíž zcela zřejmé že, vydavatel není s to vzniklý rozdíl dotovat a naprosto neúnosné vůči čtenářům by bylo opět zvýšení ceny novin. [...] Jaká tedy bude Stráž lidu? Předně je třeba říci, že rozsah zůstane stejný jako dosud – čtyři strany. [...] Z ekonomických (ostatně i z technických) důvodů bude tištěna jednobarevně, tedy pouze černě. Samotná výroba novin bude zdlouhavější,*

²⁶⁰ Interview s Ing. Tomášem Tichákem. Olomouc 19. 11. 2019.

²⁶¹ TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z:

<https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

²⁶² Čermák 2019, s. 64.

²⁶³ TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z:

<https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

²⁶⁴ Tamtéž.

*proto do jisté míry utrpí aktuálnost zveřejňovaných zpráv, technické zpravodajství (hlavně reprodukce fotografií) nebude tak kvalitní, jak jsme zvyklí. [...].*²⁶⁵

Noviny tak výrazně změnilly a zjednodušily svou podobu, cena se udržela na dvou korunách a počet stran na čtyřech, jak avizoval Zatloukal ve svém článku. V létě 1991 se už noviny udržely pouze jako měsíčník vycházející každou první sobotu v měsíci. Tato skutečnost byla čtenářům oznámena prostřednictvím článku *Sdělení čtenářům*, který změnu periodicity odůvodňoval ekonomickými důvody. Okresní výbor KSČM se ale jako vydavatel nechtěl vzdát mediálního prostoru, prostřednictvím kterého by mohl šířit informace mezi spoluobčany a členy strany. „*Je na první pohled patrné, že po přechodu od týdeníku na měsíčník nastala podstatná změna v obsahové náplni Stráže lidu. Po opuštění pravidelných rubrik, na které jsou čtenáři zvyklí, které byly pro týdeník charakteristické, zůstane a snad se ještě prohloubí politická orientace listu. Čtenáři sami necht' posoudit, jak se nám budou dařit záměry vydávat zajímavý měsíčník. Očekáváme jejich náměty, připomínky a názory.*“ V roce 1992 se počet stran zvýšil na osm, v červnu vyšlo dvanáctistránkové číslo s obrazovou přílohou věnovanou volbám, ale následně bylo vydávání novin definitivně ukončeno.²⁶⁶ V posledních dvou letech existence listu vynakládala redakce energii zejména na zvýšenou propagandu komunistické strany, polemizovala o přínosu nastupující demokracie a zpochybňovala záměry a kroky opozice. V první polovině roku 1992 se pak zaměřila na agitaci za předvolební koalici Levý blok, kterou vytvořila Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), Demokratická levice ČSFR (DL) a další politické formace. Vydavatelem byl okresní výbor KSČM (OV KSČM) a vedení redakce se během roku 1991 namísto Jiřího Zatloukala ujala Jaroslava Cardová, která v dubnovém výtisku novin roku 1992 vydala článek s reakcí na události, které vedly k ustavení nezávislých Hanáckých novin. „*[...] Po listopadu 1989 se vehementně prosazující síly naší politické scény, z nichž dnes zbývají namnoze jen zbytky, domluvili na likvidaci Stráže lidu. Tito mocní odebrali tehdejšímu šéfredaktorovi povolení i registraci a ustavili si redakci “novou”. Dalším krokem bylo, že ve spolupráci s PNS odebrali Stráži lidu všechny předplatitele a od března 1990 jim bez varování začali dodávat tyto nově vzniklé “nezávislé” noviny. Komunisté spolu s dalšími levicově smýšlejícími lidmi našeho okresu neprodleně na tuto situaci reagovali, požádali na MK ČR o obnovení registrace a od března 1990 začal vycházet týdeník levicové orientace – Stráž lidu. Proto v žádném případě nelze hovořit o přerušení kontinuity vydávání, neřku-li*

²⁶⁵ Stráž lidu, vydání ze dne 26. 1. 1991, roč. 71, č.4. titulní strana. Dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci.

²⁶⁶ TICHÁK, Milan. O olomoucké žurnalistice po listopadu 89. In: *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. 1994. 2. ISSN (elektronická verze) 1214-6498. Dostupné z: <https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/ko-1994-2/clanek/o-olomoucke-zurnalistice-po-listopadu-89/>

o zániku Stráže lidu. To by nastalo pouze v případě, že by list nevycházel déle než 6 měsíců. Uplynula určitá doba, než si někteří oklamání čtenáři uvědomili, jaká hra je s nimi hrána. Mnozí to však nevědí dosud a domnívají se, [...], že Stráž lidu už nevychází.“

Převzetí předplatitelů potvrzuje i Tomáš Tichák. „Převzali jsme jejich předplatitele a také si nás předplatilo mnoho dalších lidí v té revoluční atmosféře. Zabrali jsme jejich prostory, které byly v budově vedle tehdejší OV KSČ. Já jsem u toho nebyl, ale oni prý udělali pohovory se současnou redakcí, koho si ponechají a koho ne. Myslím, že asi se třemi výjimkami přešla celá redakce do Hanáckých novin – jednak jsme byli hodní revolucionáři a jednak nebyli žádní novináři, kteří by to uměli. S výjimkou zástupce šéfredaktora, který byl prý přímo estébák. A šéfredaktora Jiřího Zatloukala – to by se jaksi nehodilo. [...] A s výjimkou fotografa, protože ten si myslel, že si pomůže, když bude vykládat drby z redakce, ale jim se to nelíbilo. Jinak vzali všechny. Oni ale trpěli takovou paranoiou, protože si pořád mysleli, že je chceme vyhodit, takže došlo k několika redakčním vzpourám, to bylo i tou hektičností doby, ale opravdu jsme nikoho nevyhodili.“²⁶⁷ 90. léta byla pro Stráž lidu definitivní tečkou, pro mnoho novinářů, kteří se do té doby nemohli žurnalistice oficiálně věnovat, znamenala naopak příležitost, jak se konečně v mediální sféře naplno uplatnit, přestože většina jejich pokusů skončila tak rychle, jako začala. A jak se na trhu dařilo konkrétně Hanáckým novinám? Odpověď nabízí rozhovory s pamětníky v příloze.

²⁶⁷ Interview s Ing. Tomášem Tichákem. Olomouc 19. 11. 2019.

Závěr

K závěru této práce můžeme přistoupit s podobnou optikou s jakou hodnotilo předsednictvo OV KSČ činnost Stráže lidu. Hned v úvodu jsme si vytyčili hlavní cíl a v podobě osnovy také kroky k jeho dosažení. Nyní přišel čas zhodnotit, jak se nám v našem úsilí dařilo.

Na rozdíl od obecného tématu regionální žurnalistiky na Olomoucku se Stráži lidu dostalo v minulosti poměrně mnoho pozornosti. Díky absolventům Katedry žurnalistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého si tak můžeme poměrně snadno udělat obrázek o fungování redakce v poválečném období i v počátcích normalizace. Přesto tu zbylo jedno historické období, které prozatím zůstávalo opomenuto, a tím je sametová revoluce. Na jejím začátku zřejmě jen málokdo očekával, že vyvolá tolik převratných změn a dosáhne takového významu, jaký jí dnes přisuzujeme. A přesto k tomu došlo. Zpracování takto zásadního tématu se tak zdálo být jasnou volbou, ne-li až morální povinností.

Už jen samotná Stráž lidu jakožto nástroj komunistické propagandy představuje nesmírně zajímavé téma. Chceme-li zjistit, co všechno stojí za hotovými výtisky novin, které si v dnešní době můžeme prohlédnout například v knihovně nebo v archivu, musíme se ponořit do nejrůznějších archivních materiálů, pokládat správné otázky a trpělivě na ně hledat odpovědi. Takový je úkol badatele. Ne každý však rád tráví čas nad stohy papírů a komínky knih po celém stole. A právě kvůli nim jsme se ujali role badatelů my a výsledky našich zjištění jim zprostředkovali souhrnně a přehledně na těchto stránkách. Pokud tedy nyní naši čtenáři oplývají alespoň základní znalostí o fungování Stráže lidu na přelomu 80. a 90. let, splnili jsme svůj úkol.

Představit fungování redakce novin ve stanoveném období, objasnit úzké propojení stranických orgánů s periodikem, popsat finanční plány, rozhodovací procesy, záměry politiků, problémy s kádrovým složením nebo třeba ideově tematické plány bylo naším primárním úkolem. Tím druhým bylo kráčet po stopách Stráže lidu až na konec její cesty, abychom se s napjatým očekáváním dozvěděli, jaký osud noviny po sametové revoluci potkal. K tomu jsme měli po ruce nejen řadu odborných publikací, ale zejména noviny samotné, dále archivní dokumenty více či méně zpracované a uložené v okresním archivu a velkým přínosem se staly také rozhovory s pamětníky, jež přinesly celou řadu zajímavých a jinde nepublikovaných informací.

Dalším impulsem k napsání této práce byla upřímná snaha přiblížit čtenáři spleť historii naší země od totalitarismu až po počátky státu založeného na principu reprezentativní

demokracie. A to nejen očima mediálního teoretika, ale také běžného občana. Rozsáhlá deskripce politického a společenského kontextu uvedená na začátku dokumentu tak čtenáře nejprve svědomitě připravila na později probíranou problematiku a seznámila ho s okolnostmi, za kterých byl příběh Stráže lidu vyprávěn. Struktura práce byla zvolena takovým způsobem, aby všechny kapitoly a podkapitoly umožnily vytvořit v mysli každého z nás podrobnou myšlenkovou mapu příčin, následků a souvislostí hned v několika různých vrstvách. Naší skromnou ambicí také bylo, aby se čtenář cítil po přečtení obohacen o nové poznatky nejen v jediném úzce profilovaném tématu, ale aby získal orientaci v problematice na regionální i celospolečenské úrovni.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Primární

Státní okresní archiv Olomouc:

Fond: KSC – okresní výbor Olomouc. Značka: M6-122. Přístupný. Zpracováno.

Fond: Stráž lidu Olomouc. Značka: M 5-109. Částečně přístupný. Nezpracováno.

Vědecká knihovna Olomouc:

Noviny Stráž lidu. Především čísla z let 1988-1992. Dále některé výtisky z let 1945-1980.

Dostupné jako digitalizovaný dokument.

Sekundární

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BENČÍK, Antonín. *Rekviem za Pražské jaro: důvěrná informace o přípravě a provedení srpnové intervence varšavské pětky v Československu 1968*. Vyd. 1. Třebíč: Tempo, 1998. 269, [10] s., [16] s. obr. příl. Fakta. ISBN 80-238-2192-X.

BUREŠ, Jan et al. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 526 s. ISBN 978-80-247-4283-0.

Citáty - Santayana, George. In: *Databáze knih* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/citaty/george-santayana-19226>

ČERMÁK, Miloslav, ed. *Olomouc v roce 1989*. 1. vydání. Olomouc: Memoria, 2019. 179 stran. ISBN 978-80-85807-79-0.

Československá televize Praha. In: *Česká televize* [online]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/ceskoslovenska-televize/listopad-1989/ceskoslovenska-televize-praha/>

Čtvrtek 30. listopadu 1989 Den dvanáctý. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/16>

HARTMANN, David. 17. 11. 1989: Sametová cesta ke svobodě. In: *Český rozhlas* [online]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/devitky/1989/_zprava/553825

JÁNSKÝ, Petr. *Totalita slovem, písní a obrazem: (dějiny hrůzovlády KSC)*. 1. vyd. Cheb: Music Cheb, 2004. 184 s. ISBN 80-85925-13-3.

JAŘAB, Josef. Samet v regionech: Olomouc. In: *My jsme to nevzdali* [online]. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/sametova-revoluce/listopad-1989-v-regionech/>

KABELE, Jiří. *Z kapitalismu do socialismu a zpět: teoretické vyšetřování přerodů Československa a České republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 582 s. ISBN 80-246-1127-9.

KJ. Horáková, Milada, roz. Králová (25. 1. 1901 Praha – 27. 6. 1950 Praha Pankrác) In: *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/horakova-milada-25-1-1901/>

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

KONEČNÝ, Pavel. Olomoucká sametová revoluce začala v neděli. In: *Olomoucké listy : měsíčník občanů Statutárního města Olomouce*. Roč. 21 (2019), č. 11.

KÖPPOVÁ, Barbara, et al., *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2003. 461 stran. ISBN 80-246-0632-1.

KREJČÍ, Oskar. *Sametová revoluce*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2014. 159 s. ISBN 978-80-7431-138-3.

KŘÍŽOVÁ, Dita. Joseph Goebbels: Není vůdce, není život. In: *Český rozhlas* [online]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/jakskoncili/_zprava/joseph-goebbels-neni-vudce-neni-zivot--1482494

KUBĚNOVÁ, Klára. Propaganda (nejen) za první světové války. In: *Revue pro média* [online]. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Revue02/recenze_lasswell.htm

KUPKA, Petr. *Stráž lidu jako nástroj komunistické propagandy v počátcích normalizace*. Olomouc, 2009. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra žurnalistiky.

MACH, Vladimír. Junák - svaz skautů a skautek. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: <http://totalita.cz/vysvetlivky/junak.php>

MACH, Vladimír. Jiří Pelikán. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_pelikanj.php

MAREK, Pavel. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*. Rosice u Brna: Gloria, 2000, 403 s. ISBN 80-86200-25-6.

MARJÁNKO, Bedřich. Důsledky vítězství socialismu. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_01.php

MARJÁNKO, Bedřich, *Období normalizace – společnost zaživa pohřbená (sedmdesátá léta)*. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/norm/norm_02.php

MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech: 1989-1992*. 1. vyd. Praha: Progetto, 1999. 359 s. Československý spisovatel. ISBN 80-86366-00-6.

Národní muzeum. Média v době normalizace od dubna 1969 do listopadu 1989. In: *Dvacatestoletí.eu* [online]. Dostupné z: [http://dvacatestoletí.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989\(1\).pdf](http://dvacatestoletí.eu/data/files/MH_ML_11_duben1969_list1989(1).pdf)

Neděle 19. listopadu 1989 Den první. 1989. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/5>

ORSÁG, Petr. *Mezi realitou, propagandou a mýty: československá exilová média v západní Evropě v letech 1968-1989*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. 362 stran. ISBN 978-80-7422-427-0.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Čtvrté, doplněné a rozšířené vydání. Praha: Plus, 2018. 741 stran. ISBN 978-80-259-0871-6.

PÁRAL, Karel. Olomoucká sametová revoluce: jak to všechno začalo. In: *Olomoucký deník* [online]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/olomoucka-revoluce-jak-to-vsechno-zacalo-20091116-aomg.html

Pondělí 27. listopadu 1989 Den devátý. In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/13>

RAKUŠANOVÁ, Ludmila. Pithart: Nebyla to revoluce, ale předání moci. In: *Deník.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/samet-rozhovory/pithart-nebyla-to-revoluce-ale-predani-moci.html>

RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010, 455 s. Vysokoškolská učebnice. ISBN 978-80-245-1696-7.

RÓZSOVÁ-HORÁLKOVÁ, Kateřina. Česká společnost po roce 1989 a dnes. In: *Rozhlas.cz* [online]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/ceska-spolecnost-po-roce-1989-a-dnes--974894

RŮŽIČKA, Daniel. Sametová revoluce 1989 – pátek 17. listopadu 1989, průběh demonstrace listopadu. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_03.php

RŮŽIČKA, Daniel. Sametová revoluce 1989 – příprava vzpomínkové akce k 17. listopadu. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117_dem_02.php

RŮŽIČKA, Daniel. Rok 1989. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: <http://totalita.cz/1989/1989.php>

RŮŽIČKA, Daniel. Rok 1989. Sametová revoluce – role rozhlasu a televize In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/svedectvi.php>

RYBÁŘ, Radek. Marshallův plán. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php>

SCHULZ, Jindřich a kol. *Dějiny Olomouce*. 2. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 533 s., il. ISBN:978-80-244-2369-2

SÍGL, Miroslav, ed. *Almanach českých novinářů: 1989-2008*. Praha: Libri, 2008. 359 s. ISBN 978-80-7277-356-5.

Středa 3. ledna 1990 Den čtyřicátý šestý (poslední). In: *Naše olomoucká revoluce 1989* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouckarevoluce89.cz/homepage/detail/52>

SVOBODA, Petr. 17. listopad 1989: Komunistický režim stál jen na svých mocenských pilířích, jeho důvěryhodnost byla minimální, říká historik Jiří Suk. In: *iForum – online magazín Univerzity Karlovy* [online]. Dostupné z: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-2431.html>

SYRUČEK, Milan a SVOBODA, Josef. *Proč zmizely insignie Karlovy univerzity: 70 let pátrání po 700 let starých symbolech české historie*. V Praze: Cosmopolis, 2015. 185 stran. ISBN 978-80-247-5723-0.

Stanovy Syndikátu novinářů ČR, z. s., platné od 1. ledna 2014. In: *Syndikát novinářů České republiky* [online]. Dostupné z: <https://syndikat-novinaru-cr-z-s.webnode.cz/syndikat/>

ŠEVCŮ, Petra. ZEMKOVÁ, Jana. KOBZA, Miroslav. VOJNAROVÁ, Dita. Vzpomínky na listopadové události v našem regionu. In: Český rozhlas Olomouc [online]. Dostupné z: <https://olomouc.rozhlas.cz/vzpominky-na-listopadove-udalosti-v-nasem-regionu-8110998>

ŠTÍPKOVÁ, Renata a Alexandra BLODIGOVÁ. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků: výstava k dějinám českého tisku na území České republiky: Státní ústřední archiv v Praze – archivní areál Chodovec, 12. listopad–15. prosinec 2002*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-86712-07-9

TOMEK, Prokop. 50. léta – nová koncepce ekonomiky, změny ekonomických vztahů. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/50/50_02_001.php

TOMEK, Prokop. Likvidace občanské společnosti a její unifikace. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: www.totalita.cz/50/50_01_002.php

TOTEV, Jonko. Únor 1948. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/1948/1948.php>

TOTEV, Jonko. Únor 1948 – co následovalo. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/1948/1948.php>

VALUŠEK, Rostislav. O listopadu 1989. In: *Paměť národa* [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/valusek-rostislav-1946?clipId=43616#recording>

VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. 192 s. ISBN 978-80-7452-027-3.

STUNA, Rudolf a kol. *Z dějin "Stráže lidu"*. Olomouc: Krajské nakladatelství, 1960, 171 s.

Vlastivědné muzeum Olomouc. *Fotoarchiv*. Dostupné z <https://www.info.cz/pravo/komunisty-obstavili-papirovou-zdi-po-30-letech-udalost-u-olomoucke-pravnicke-fakulty-zrekonstruuji-43494.html>

VLČEK, Tomáš. Sametová revoluce 1989—pátek 17. listopadu 1989. In: *Totalita.cz* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_1117.php

ŽANTOVSKÝ, Petr. *Česká politika a média po roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Institut Václava Klause, 2013. 175 s. Publikace; č. 5/2013. ISBN 978-80-87806-02-9.

Seznam zkratk

ČNR – Česká národní rada
ČRo – Český rozhlas
ČsRo – Československý rozhlas
ČSSR – Československá socialistická republika
ČST – Československá televize
ČT – Česká televize
ČTK – Česká/Československá tisková kancelář
ČÚTI – Český úřad pro tisk a informace
DL – Demokratická levice ČSFR
DPMO – Dopravní podnik města Olomouce
DPV – Dům politické výchovy
FÚTI – Federální úřad pro tisk a informace
FŽ UK – Fakulta žurnalistiky Univerzity Karlovy
ICO – Informace o církvi
INFOCH – Informace o Chartě 77
KSČ – Komunistická strana Československa
KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
MěstNV KSČ – Městský národní výbor Komunistické strany Československa
MěstV KSČ – Městský výbor Komunistické strany Československa
OF – Občanské fórum
ONV KSČ – Okresní národní výbor Komunistické strany Československa
OV KSČ – Okresní výbor Komunistické strany Československa
OV KSČM – Okresní výbor Komunistické strana Čech a Moravy
OVJ – Originální videojournal
PNS – Poštovní novinová služba
POV – Předsednictvo okresního výboru
POV KSČ – Předsednictvo okresního výboru Komunistické strany Československa
RRTV – Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
SL – Stráž lidu
SNB – Státní národní bezpečnost
SRo – Slovenský rozhlas
SSM – Socialistický svaz mládeže
StB – Státní bezpečnost
STV – Slovenská televízia
SÚTI – Slovenský úrad pre tlač a informácie
TASR – Tlačová agentura Slovenskej republiky
TT – Teologické texty
ÚTI – Úřad pro tisk a informace
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VIA – Východoevropská informační agentura
VPN – Veřejnost proti násilí

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovory s pamětníky

Příloha č. 2: Prání adresované redakci u příležitosti Dne tisku. Zdroj: Fond Stráže lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 3: Prání adresované redakci u příležitosti Dne tisku 2. Zdroj: Fond Stráže lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 4: Stížnost adresovaná redakci. Zdroj: Fond Stráže lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 5: Tisková zpráva ze Zoologické zahrady Olomouc – Kopeček. Zdroj: Fond Stráže lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 6: Tisková zpráva z firmy Brněnské veletrhy a výstavy. Zdroj: Fond Stráže lidu Olomouc. M 5-109

Příloha č. 7: Statistické ukazatelé výroby novin. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 8: Ukázka návrhu rozpočtu Stráže lidu pro rok 1989 – příjmy. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 9: Ukázka hodnocení úrovně a účinnosti působení Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 10: Úloha sdělovacích prostředků uváděná v příloze zápisu zasedání pléna ONV KSČ v Olomouci. Zdroj: Fond ONV KSČ Olomouc. Značka: M 1-29

Příloha č. 11: Diagram frekvence četby jednotlivých rubrik Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 12: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 1. část. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 13: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 2. část. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 14: Informace o demografickém vývoji. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 15: Titulní strana Stráže lidu s článkem Vladimíry Kalivodové, v němž odsuzuje stávkou herců divadla. Vydání ze dne 21. 11. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Příloha č. 16: Titulní strana Stráže lidu s reakcemi na události ze 17. listopadu 1989. Vydání ze dne 23. 11. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Příloha č. 17: Titulní strana Stráže lidu s články o stávce a postoji redakce i OV KSČ v Olomouci. Vydání ze dne 28. 11. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Příloha č. 18: Titulní strana Stráže lidu – oznámení o změně záhlaví listu. Vydání ze dne 9. 12. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Přílohy

Příloha č. 1: Rozhovory s pamětníky – vzhledem k délce původních rozhovorů, byly pro účely práce vybrány především pasáže zaměřené na námi zkoumané téma – Stráž lidu.

1. Rozhovor vedený 19. listopadu 2019 v Olomouci s publicistou, fejetonistou a redaktorem Listů Ing. Tomášem Tichákem.

Pře revolucí jste se věnovala hlavně samizdatu a kulturním aktivitám. Jaká byla Vaše role během revoluce?

My jsme nejprve začali psát stránku Občanského fóra, která vycházela jako součást Stráže lidu. Na troskách Stráže lidu jsme pak založili Hanácké noviny, ten název jsem jakoby vymyslel. Nejprve jsem byl zástupcem šéfredaktorky, šéfredaktorem potom asi pět let. Snažili jsme se tu vybudovat svobodné, nezávislé noviny. To ale bylo obtížné, protože po té etapě tady nebyli žádní novináři, kteří by věděli, jak psát svobodně, byli zvyklí na propagandu. Z Hanáckých novin jsme časem udělali deník a rozšířili je na střední Moravu, a pak jsme to vlastně nějakým způsobem přehnali. Naivně jsme si mysleli, že budeme dělat co nejlepší noviny a na ekonomiku si seženeme někoho, komu budeme věřit, a nebudeme se o to starat, což samozřejmě nejde, protože každý podnikatel musí vědět, jak na tom podnik ekonomicky je a musí tomu rozumět, jinak špatně skončí, což se stalo.

V tom byl kámen úrazu, proč Hanácké noviny časem zanikly?

Dá se říct, že ano. Nastalo tam určité rozdělení mezi námi majiteli. V té první etapě jsme nejdřív nevěděli, jak na ty nezávislé noviny. Říkali jsme si, že pokud mají být nezávislé, měli bychom je vlastnit. Nejdřív jsme je chtěli dát redaktorům, ale nakonec jsme se rozhodli, že je založíme jako sdružení podnikatelů, kde jsme byli čtyři, každý jako podnikatel. Pak jsme uzavřeli konsorcium, které bylo vydavatelem novin. Pak jsme sehnali vynikajícího ekonomu, s tím, že abychom ho zainteresovali, udělali jsme ho také spolumajitelem. Tenkrát jsme začátkem 90. let zakládali taky nějaké přílohy, sportovní noviny, začali jsme vydávat Moravské noviny, které předtím vycházely v Brně a zkrachovaly, kulturní noviny... to byla strašně hektická doba. Taky jsme začali vydávat časopis Job Servis, který měl každý týden přinášet nabídky práce, to ještě nebyl internet, ale nezaměstnanost už ano. A pak toho ekonomu napadlo, že je to vlastně dobrá věc a přestal chodit do práce, byl nezvěstný. Když jsme ho sehnali, tak se zjistilo, že naše účetnictví je v úplném rozvratu... To byly takové nepříjemné věci.

My jsme v novinách byli s Vaškem Burianem, co jsme přešli z té ilegality, pak tam byla šéfredaktorka, co pracovala ve Stráži lidu i předtím na nějakém nepodstatném místě a pak ještě jeden hoch, který se s námi dal dohromady. A oni pojali záměr, že když jsou na tom noviny špatně, bude nejlepší prodat je nějakému bohatému tiskovému magnátovi, který zaplatí všechny dluhy a zajistí novinám zářnou budoucnost. V tom okamžiku jsem odešel z novin odešel, oni tam zůstali a první co noví majitelé udělali, bylo, že je vyhodili. Načež noviny se potom logicky spojily s mutací Moravskoslezského dne, nyní Deník.

Situace v těch novinách byla taková, že jednak ty mé bývalé společníky vyhodili a jednak je prodali dál německému nakladatelství, které vydávalo zemědělské noviny, bulvár, a ještě další noviny jim patřily tady v České republice. A přišli za mnou, abych se do novin vrátil jako šéfredaktor, takže jsem se po roce vrátil jako zaměstnanec a byl jsem tam 22 měsíců šéfredaktorem, než se poměry zhoršily. Němci do toho nijak nezasahovali, ale český management začal vyvíjet tlak, že jsou noviny příliš chytré, že by měly být trochu hloupější, že by se v nich mělo víc plkat. Navíc začali kout za mými zády různé pikle.

Víte, jakým způsobem se rozhodovalo o osudu Stráže lidu?

Já jsem u toho nebyl, ale byl tu pořádán kulatý stůl [...] a tam se dohodlo, že vzniknou nové noviny a Stráž lidu odejde, teda ona vycházela dál, ale to už jsme nesledovali. My jsme převzali jejich předplatitele a také si nás předplatilo mnoho dalších lidí v té revoluční atmosféře. Zabrali jsme jejich prostory, které byly v budově vedle tehdejší OV KSČ. Oni prý tehdy udělali pohovory se současnou redakcí, koho si ponechají a koho ne. Myslím, že asi se třemi výjimkami přešla celá redakce do Hanáckých novin – jednak jsme byli hodní revolucionáři a jednak nebyli žádní novináři, kteří by to uměli. S výjimkou zástupce šéfredaktora, který byl prý přímo estébák. A šéfredaktora Jiřího Zatloukala – to by se jaksí nehodilo, on šel do novin Puls, které tady vznikly, se svojí kamarádkou Marií Hovadíkovou. A s výjimkou fotografa, protože ten si myslel, že si pomůže, když bude vykládat drby z redakce, ale jim se to nelíbilo. Jinak vzali všechny. Oni ale trpěli takovou paranoiou, protože si pořád mysleli, že je chceme vyhodit, takže došlo k několika redakčním vzpourám, to bylo i tou hektičností doby, ale opravdu jsme nikoho nevyhodili.

Takže žádné problémy v redakci nevznikaly?

Jednou jsme chtěli jednoho redaktora vyhodit, protože jsme měli problémy, že nosil senzační články, ale vždycky se ukázalo, že jsou v nich nepravdy. Navíc ten redaktor hlásal, že novinář nemusí umět psát, že od toho jsou redaktori, že je důležité, aby uměl sehnat informace.

Jenže pak se stala taková věc, že jeho článek rozhořčil zástupce politických strany a ti napsali dopis do redakce, že žádají jeho odvolání, takže jsme ho vyhodit nemohli. Začalo se to zlepšovat až tak v roce 1991, 1992, kdy jsme nabrali několik čerstvých absolventů Univerzity Palackého, většina z nich potom časem postoupila do jiných novin, v 90. letech tedy prošlo Hanáckými novinami hodně lidí.

My jsme si mysleli, že se ta žurnalistika bude ubírat jiným směrem, tedy ne k té bulvarizaci a komercializaci, myslel jsem si, že půjde vybudovat noviny, které budou čtivé, ale přitom nebudou blbé, že budou lidem přinášet informace, které potřebují a tak dál. A to bych byl ochoten dělat třeba do konce života, kdybych něco takového vybudoval. Ale když se ukázalo, kam se to ubírá, a to se v celé republice ubíralo všude stejně, místní noviny skoupili koncerny a prefabikovaly, unifikovaly a vyjma kulturních příloh, si člověk nic moc nepřechte.

Děkuji vám za rozhovor.

2. Rozhovor vedený 18. listopadu 2019 v Olomouci s emeritním univerzitním profesorem dějin české literatury na Katedře bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci prof. PhDr. Jiřím Fialou, CSc.

Vaše katedra spolupracovala se Stráží lidu. Bylo to dobrovolné, nebo jste museli?

My jsme do Stráže lidu psát museli, to ano. Vyřídili jsme se na jazykových sloupcích. Ty jsem psal tenkrát taky, a hlavně jsem vymyslel název Okolo češtiny. Chtěli jsme to i vydat, ale pak z toho sešlo. Od Stráže lidu jsme za to dostali diplom. To byla ta 80. léta, byli jsme chváleni, že píšeme pěkné jazykové sloupky. Já jsem psal například, co jsou to „depešmodky“, to byly boty, což bylo ideologicky velmi nevhodné, protože to byla také kapela Depeche mode, poslední móda, a těm botám se tak říkalo. Takže jsme takovým způsobem ideologicky pronikaly do novin, to bylo nenapadnutelné.

Sloupky jsme psali na ormigové blány, protože by je jinak museli opisovat, z těch ormigových blan se to dalo rovnou tisknout. Ale ty blány byly pod přísnou kontrolou StB, evidovaly se, aby se nedělaly letáky. Když se udělal překlep, tak byl na to lak, to se přemazalo, protože blána se prosekla, muselo se psát psacím strojem bez pásky.

Stráž lidu časem zanikla, psal jste také do jiných novin?

Před revolucí jsem do novin nepsal, věnoval jsem se literatuře, ne historii. Ta Stráž lidu pak samozřejmě zanikla, jinak tady nic nevycházelo, do roku 1948 tady byly vedle Stráže lidu

i jiné, Osvobozený našinec a podobně. Po revoluci se stalo, že tady vzniklo mnoho novin, ale nemohly se udržet a pak přišel internet, a hlavně tady byla krajská redakce Mladé fronty Dnes, které velel Orság. Ten byl skvělý, protože byl hlavní redaktor a nechával mi půl stránky na historii Olomouce. Já jsem pak totiž přešel z literatury na historii. Byl tady také Václav Burian, který s inženýrem Tichákem vydával první polistopadové noviny a tam mi dávali celou stranu. Tam jsem psal taky o historii, i o tom Novotném, myslím.

A jak to bylo s tím diplomem od Stráže lidu?

No dostali jsme diplom a tehdejší děkan mě pověřil, abych šel na schůzi novinářů, kterou svolala soudružka Nováková. Jenže bylo půl čtvrté, půl páté a oni pořád žvanili, ale mě už to nebavilo, tak jsem šel pryč. A pak bylo rozdávání těch diplomů, což jsem netušil, ale naštěstí tam seděl tehdejší šéf anglistiky, tak to převzal. Jenže mě udal děkanovi a já dostal pracovní důtku a snížení odměn. To byl můj největší zážitek se Stráží lidu.

Pamatujete si ještě na nějakou další historku se Stráží lidu?

Taky se staly nejrůznější průšvihy. Největší průšvih v redakci byl, když přijel soudruh prezident Novotný. To bylo v době, kdy se tu vyskytl hanácký družstevník Trousil, postavili kravín a on tam s manželkou krmil krávy a dostal Hrdinu socialistické práce, protože zvýšil dojivost na základě jednoduchého principu, který vyjádřil takto: „Dej krávě do držky, ona ti dá do dížky.“ A s tím došel až na ústřední výbor... A když přijel Novotný, Stráž lidu, to byly čtyři listy, maximálně osm, dali na titulní stranu fotku a spletly popisku a napsali pod tím „soudruh prezident generální tajemník Antonín Novotný vychází z chléva po besedě s družstevníky“. On se děsně rozčílil a málem celou redakci pozabíjel, to byl velký průšvih.

Vy sám jste Stráž lidu četl?

Tady nic jiného nebylo, takže občas jo. Nebyla televize, jen dva programy, černobílá, pak teda i barevná. Ti zvláště zatvrzelí četli Lidovou demokracii, to byli lidovci, anebo Svobodné slovo, to byly národní socialisté. Navíc ty centrální redakce byly v Brně. Ale co tady. Z literárních časopisů byly třeba Dějiny a současnost, ale z těch novinových tiskovin...

Jinak jistý vývoj noviny samozřejmě měly, musely se v nich odrazit 60. léta, pak pochopitelně asi vyrazili celou redakci, ti nemohli říct, že tam nepsali, když to bylo černé na bílém. Stráž lidu v té době sídlila v budově dnešní právnické fakulty, tam byla také večerní univerzita marxismu a leninismu, to bylo obrovské zařízení, tam jsme museli taky chodit učit a současně jsme tam museli chodit, když jsme chtěli kandidaturu věd.

Děkuji vám za rozhovor.

3. Rozhovor vedený 22. června 2019 v Olomouci se spisovatelem, historikem a držitelem Ceny města Olomouce PhDr. Milanem Tichákem.

Jaké byly Vaše první zkušenosti s redakční činností?

Já jsem byl od roku 1959 redaktorem závodního časopisu v Sigmě, tam jsem přišel k novinám. Byl jsem tam dlouhá léta, vypracoval jsem na vedoucího propagace, ale pak mě vyhodili. Nás bylo v propagačním oddělení osm lidí, byli jsme za Dubčekem, a když nás přišli osvobodit, tak jsme taky nemlčeli, a to nás stálo existenci. Tehdy v časopisu jsem se dostal do styku i s jinými redakcemi, mimo jiné se Stráží lidu. Ve Stráži lidu jsem byl taky činný, tam se musely psát ohlasy pracujících, to bylo důležité. V pražském jaru jsem byl dokonce členem redakční rady, až do roku 1969. Po dubnovém plénu se mě ptali, jestli tam chci zůstat, a já jsem řekl, že ne. Toho vedoucího místa mě pak zbavili, musel jsem do výroby na krátký čas. Byl jsem v oddělení obchodně technických služeb, vzal jsem si na starost dokumentaci. Ty závodní noviny vycházely dál, jmenovalo se to Mírová směna. Redaktoři se tam střídali, protože s tím bylo hodně práce, takže se to některým z nich moc nedařilo a chodili za mnou. Když nějaký redaktor nemohl, tak jsem to číslo potajmu dělal já. Takže styk s těmi novinami jsem nepřerušil.

Věnoval jste se vedle závodního časopisu i nějaké ilegální činnosti?

Do toho jsem se nepouštěl, to spíš můj syn Tomáš. Díky tomu jsem si mohl přečíst různé noviny samizdatu, co oni rozmnožovali. Přepisovali i stanoviska, která jsem si samozřejmě taky přečetl, jinak jsem do toho nezasahoval, protože jsem byl příliš vidět. Ale sledoval jsem to. Já jsem psal třeba *Sto let ve službě múzám*, to bylo sto let hudební školy Žerotín, nebo dějiny branného sportu...

Jak to bylo s tiskem v Olomouci po revoluci?

Když se to pak obrátilo, Stráž lidu se v podstatě rozpustila. Byl to orgán ONV, strana nad tím držela ochrannou ruku. Jenže když se to obrátilo, stala se Stráž lidu předmětem kritiky ze strany Občanského fóra a z obrozujícího se ONV přišel pokyn zrušit ji. Ale našla se skupina hochů kolem Vaška Buriana a mého syna, kteří se rozhodli noviny založit. Na základně jednání přišli na to, že bude nejlepší, když se stanou vydavateli Hanáckých novin. Stráž lidu ještě určitý čas vycházela kvůli nějakým licencím nebo právnickým záležitostem. Stráž lidu pak ještě zůstala jako orgán KSČM. Vycházelo to snad jednou za měsíc, ale nebylo o čem psát, za KSČ se všichni styděli, tak to potichu zaniklo.

Vrátil jste se ještě po revoluci k psaní do novin?

Přemluvili mě, abych nastoupil do Hanáckých novin, k 1. únoru 1991, tuším. A tam jsem se 20. srpna 1993 dočkal důchodu. Já jsem byl stejného přesvědčení jako ten redakční kolektiv, že se Olomoucký kraj obnoví a že to bude krajský deník. Byl jsem přesvědčený o tom, že ty noviny prostě potřebují krajský charakter. O to obnovení jsem se snažil tím, že jsem hledal důkazy, že kraj existoval a měl vazby. Tím pojátkem byl třeba folklór, a tak jsem psal o té historii a o dalších věcech, které se daly o kraji napsat. To se těšilo oblibě. Vycházelo to v Hanáckých novinách jednou týdně. I nějaké reportážní cesty jsem rád udělal. Tak to jsem si nechal do penze a snažil se o to několik let.

Děkuji vám za rozhovor.

VÁŽENÉ SOUDRUŽKY A SOUDRUZI
V REDAKCI STRÁŽE LIDU !

KE DNI TISKU, ROZHLASU A TELE-
VIZE VÁM SRDEČNĚ BLAHOPŘE-
JEJEME .

NECHĚT VAŠE DOBRÁ PRÁCE SE
NADÁLE ROZVIJÍ A NAPLŇUJE
LETOŠNÍ HEŠLO VAŠEHO SVÁTKU:

„SOLIDARITA, BOJ ZA MĚR
A POKROK “

PŘEJEME VÁM STÁLE ZDRAVÍ
A MNOHO DALŠÍCH ÚSPĚCHŮ
V PRÁCI I V OSOBNÍM ŽIVOTĚ

BSP KVĚTY ZORA,
OLOMOUČ

Vážený soudruzi,

dovolte mi, abych u příležitosti Dne tisku, rozhlasu a televize Vám zaslal hodně upřímných pozdravů. Jistě není náhodou, jestliže byl den 21. září zvolen u nás za tak významný den- a jestliže byl vybrán k datu, spojenému se založením Rudého práva / 21.9.1920 /. Je v tom zřejmý symbol, zdůrazňující nejen závažnost poslání a práce našich sdělovacích prostředků obecně, v socialistické společnosti však tím spíše.

I Váš obdeník OV KSČ a ONV v Olomouci, Stráž lidu, se v poslední době výrazně angažuje v duchu politiky strany, dobře bojuje proti nepřátelské propegandě a stal se i organizátorem výměny zkušeností. Není to také vždy práce právě snadná. Ne vždy totiž bývá poctivá, k maximální odpovědnosti směřující redakční činnost správně pochopena v kruzích příznivců poplatných maloměstských názorů.

Mohu-li vyslovit v Den tisku, rozhlasu a televize své přání, pak to samozřejmě bude: aby jste měli co nejširší přístup k pravdivým, konkrétním informacím; aby organizátoři všech podniků prokázali patřičné porozumění pro Vaši práci, vykonávanou často v neúprosném tlaku časové tísně; aby jste do budoucna mohli na stránkách Stráže lidu psát o ještě průkaznějších a přesvědčivějších úspěších naší rozvinuté socialistické společnosti.

K tomu Vám, drazí soudruzi, přeji hodně pevného zdraví a mnoho pracovních i osobních úspěchů.

Se soudružským pozdravem

Jin Dabčický

V Olomouci dne 18.9.1978.

S. Med. taj
V Olomouci dne 14. ledna 1978

Redakci S t r á ž e l i d u.
v Olomouci.

Váš list si zasloužil nový název, který mu dal lid: S r á ž l i d u.
Úroveň listu totiž poklesla, když přestal psát seriózně, věcně a hlavně pravdivě.

Anonymní oslavný článek o p. Dosedlovi z 10. I. 1978 je toho dokladem a důkazem. Široká veřejnost totiž zná skutečnou pravdu.
Pan Dosedla nebyl učitelem původně, nýbrž neúspěšným trenérem hokeje a když již jeho neblahá činnost pro klub byla neúnosná, bylo nutno jej někde umístiti. I byl poslán jako učitel tělocviku na gymnasium v Ol. Hejčíně. Ne snad pro jeho vynikající pedagogické schopnosti, ale byl mu uložena docela jiný úkol. On nejlépe ví, jaký. S vyučováním a výchovou neměl nic společného. Tento úkol plnil a vysloužil si ostruhy. Byl jmenován zástupcem ředitele a později ředitelem. Jako pedagog je n a p r o s t á N U L A. Titul "Vzorný učitel" také dostal za plnění úkolu, který nesouvisí s pedagogickým posláním.

Problémy a úkoly rozvoje školství, kultury a otázky zdravotnictví a sociální politiky jsou pro něj španělskou vesnicí - jak může být ve funkci náměstka předsedy ONV? Tyto otázky si klade lid.

Chceme Vám říci, že způsob psaní Vašeho listu poškozují strahu a připravuje ji o důvěru lidu.

Straníci.

*Pozledník S. Med. & T. Med.
Fojentka 16.1.78
Val... ..*

Příloha č. 5: Tisková zpráva ze Zoologické zahrady Olomouc – Kopeček. Zdroj: Fond Stráže lidu Olomouc. M 5-109

s. Otrubová

ZOOLOGICKÁ ZAHRADA OLOMOUC — KOPEČEK

Redakce
Stráže lidu
tr.17. listopadu
O l o m o u c

10. srp. 1983
SPZ
Olomouc - Kopeček
9.8. 1983

Váš dopis značky ze dne

Naše značka

Vyřizuje / linka Labská

Věc: článek

Dovolujeme si Vás požádat o zveřejnění našeho článku a fotografie.

Ani davy procházejících návštěvníků nevyruší tohoto spáče z odpolední siesty. Letošní horké léto zmáhá i krále zvířat, jak ukazuje i snímek Pavla Kořínka. V olomoucké ZOO zastihl lva v pozici zcela "nekrálovské".

Foto: P. Kořínek
Lázecká 34
Olomouc

Text: Hana Labská
Labská

Schválil: Ing. Slavotínek
náměstek ředitele
Slavotínek

ZOOLOGICKÁ ZAHRADA
OLOMOUC
783 51 KOPEČEK • ☎
Telefon 916161

c. 97/6 *11/8*

PSČ 783 51 OLOMOUC — KOPEČEK, TELEFON 916 161 • SBČS 81 — 4309 — 5

Příloha č. 6: Tisková zpráva z firmy Brněnské veletrhy a výstavy. Zdroj: Fond Stráže lidu Olomouc. M 5-109

MH 80/6
s. Clorová

tisková informace

Brněnské veletrhy a výstavy
Brno • ČSSR
Tiskové středisko — Hlinky 104, Brno
Tel. 314 1111 — Telex 062371

STRAŽ LIDU

Číslo: 22
Dátum: 30/6/88
Příjímá: 222
Příjímá: 1
Dělník: 45
Dělník: 230/88
Dělník: 45
Dělník: 45
Dělník: 45
Dělník: 45

Brno dne 17.6.1988

T 1 23

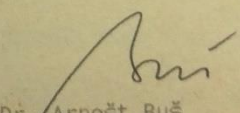
REHAPROTEX zdravotně postiženým

Ve dnech 5.-9. července se na brněnském výstavišti uskuteční výstava rehabilitačních, kompenzačních, protetických a ortopedických pomůcek s mezinárodní účastí REHAPROTEX 88. Je to zcela nová výstava, která zatím nemá obdobu ani u nás ani v dalších zemích RVHP. Více než 20 vystavovatelů z Československa, Maďarska, NSR, Rakouska a Sovětského svazu zde na ploše 650 m² předvede pomůcky, které usnadňují zdravotně postiženým občanům zapojení do běžného života.

Mezi exponáty bude mj. i osobní automobil Škoda 120 L s bezpedálovým ovládáním, dále pojízdné zařízení pro převoz pacienta na židli, zvedací plošina pro dopravu osob na invalidním vozíku, židle s elektrickým pohonem, pomůcky pro zrakově a sluchově postižené, soubor kloubních protéz, různé typy chodítek, elektronický trakční stůl, vodoléčebná zařízení jako sedací koupel, balneologická vana, končetinová koupel a subaquální masáž, bezbariérové dveře, pomůcky sloužící k usnadnění osobní hygieny, stolování a různých domácích prací a mnoho dalších.

Prostory pavilónu A1, kde se výstava bude konat, jsou bezbariérové, což usnadní prohlídku osobám odkázaným na invalidní vozík. Bude také možné si invalidní vozík přímo v pavilónu vypůjčit.

Současně s výstavou REHAPROTEX proběhne od 5. do 8. července v Kongresové hale výstaviště mezinárodní sympóziu o technických pomůckách v rehabilitaci.

Dr. Arnošt Buš
ředitel Tiskového střediska

Autor: Pavla Pokorová, tel. 314 2822

- 7 -

5. Statistické ukazatele výroby novin

vývoj výše nákladu a remitendy

Rok	Průměrný náklad	Remitenda (v %)
1970	9.822 ks	11,73
1980	17.386 ks	3,37
1988 (1. - 11.)	23.840 ks	0,04

Hospodaření redakce v roce 1988 (leden až listopad)

Příjmy	3,394.510,-- Kčs
Výdaje	<u>3,174.326,-- Kčs</u>
Zisk	220.184,-- Kčs

Hospodaření za rok 1988 předpokládá zisk ve výši okolo 150.000 korun.

V příštím roce (1989) počítá redakce s hospodářskou ztrátou ve výši 465.000 korun, poněvadž podle sdělení MTZ dojde od 1. ledna ke zvýšení ceny papíru a vedení podniku hodlá od poloviny roku zavést technologii fotosazby, což se rovněž odrazí ve zvýšených nákladech (cena za výrobu jednoho vydání by měla vzrůst zhruba o 6.000 korun).

Výroba novin v uplynulém období byla vinou pracovníků MTZ Olomouc poznamenána neúměrně vysokým počtem chyb v publikovaných textech (projednáno v měsíci říjnu s vedením podniku i závodu). Navíc je technický stav tiskových rotaček natolik neuspokojivý, že hrozí jejich havárie, což by mohlo mít vážné politické důsledky (kupř. úterní vydání Stráže lidu z 22. listopadu bylo opožděno o šest hodin!).

Příloha č. 8: Ukázka návrhu rozpočtu Stráže lidu pro rok 1989 – příjmy. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Rezpočet Stráže lidu na rok 1989	
<u>P R Í J M Y :</u>	
700/01 Tržba za noviny:	1,432.000,--

náklad SL 22.500 ks à 150 čís. =	
3,375.000 ks à 0,60 Kčs =	2,025.000,-
- 2 % remitenda, t.j. 67.500 ks	
à 0,60 Kčs =	- 40.500,-
- 30 % remitenda z 3,307.500 ks	
à 0,60 Kčs =	- 595.350,-
náklad 22.500 ks à 2 čís. =	
45.000 ks à 1,- Kčs =	45.000,-
- 2 % remitenda, tj. 900 ks à 1,-	- 900,-
- 30 % pro PNS z 44.100 ks à 1,-	- 13.230,-
Předplatné SL mimo okres Olomouc:	
125 ks à 150 čís. = 18750 ks à 0,60	11.250,-
125 ks à 2 čís. = 250 ks à 1,-	250,-

zaokrouhleno:	1,431.520,-
	1,432.000,-
=====	
700/02 Tržba za soukr. inzerci :	312.000,--

Ø měsíční příjem 26.000,- Kčs	
700/03 Tržba za podnikovou inzerci :	1,976.000,--

152 čísel à 13.000,-- Kčs	
797/00 Úroky u SBČS :	1.000,--

798/02 Mimořádné výnosy :	15.000,--

úhrada dálnípisu redakcí NS, nedoručitelné	
honoráře, ostatní výnosy ovlivňující tvorbu	
hospodářského výsledku.	
=====	
P ř í j m y c e l k e m :	3,736.000,-
=====	

II. HODNOCENÍ ÚROVNĚ A ÚČINNOSTI PŮSOBENÍ STRÁŽE LIDU

1. Postavení a poslání okresních novin v politickovýchovné a ideologické práci

V probíhajícím procesu komplexní společenské přestavby, adekvátně k náročnosti stávajících i perspektivních úkolů, rostou nároky na práci sdělovacích prostředků, jež jsou nyní nejvýznamnějším informačním nástrojem a širokou demokratickou tribunou výměny názorů a zkušeností. Stráž lidu s ohledem na své postavení i poslání v systému prostředků masové informace a propagandy musí cílevědomě a koordinovaně s ostatními médii propagandy podporovat a prosazovat nové myšlenkové trendy, popularizovat dobré zkušenosti z realizace přestavby ve sféře politiky, státních a hospodářských orgánů. Přitom je nezbytné, aby si i redakční kolektiv okresních novin uvědomil svou vysokou odpovědnost před veřejností, aby v jeho činnosti našla plné uplatnění zásada otevřenosti, široké informovanosti, konstruktivní kritiky.

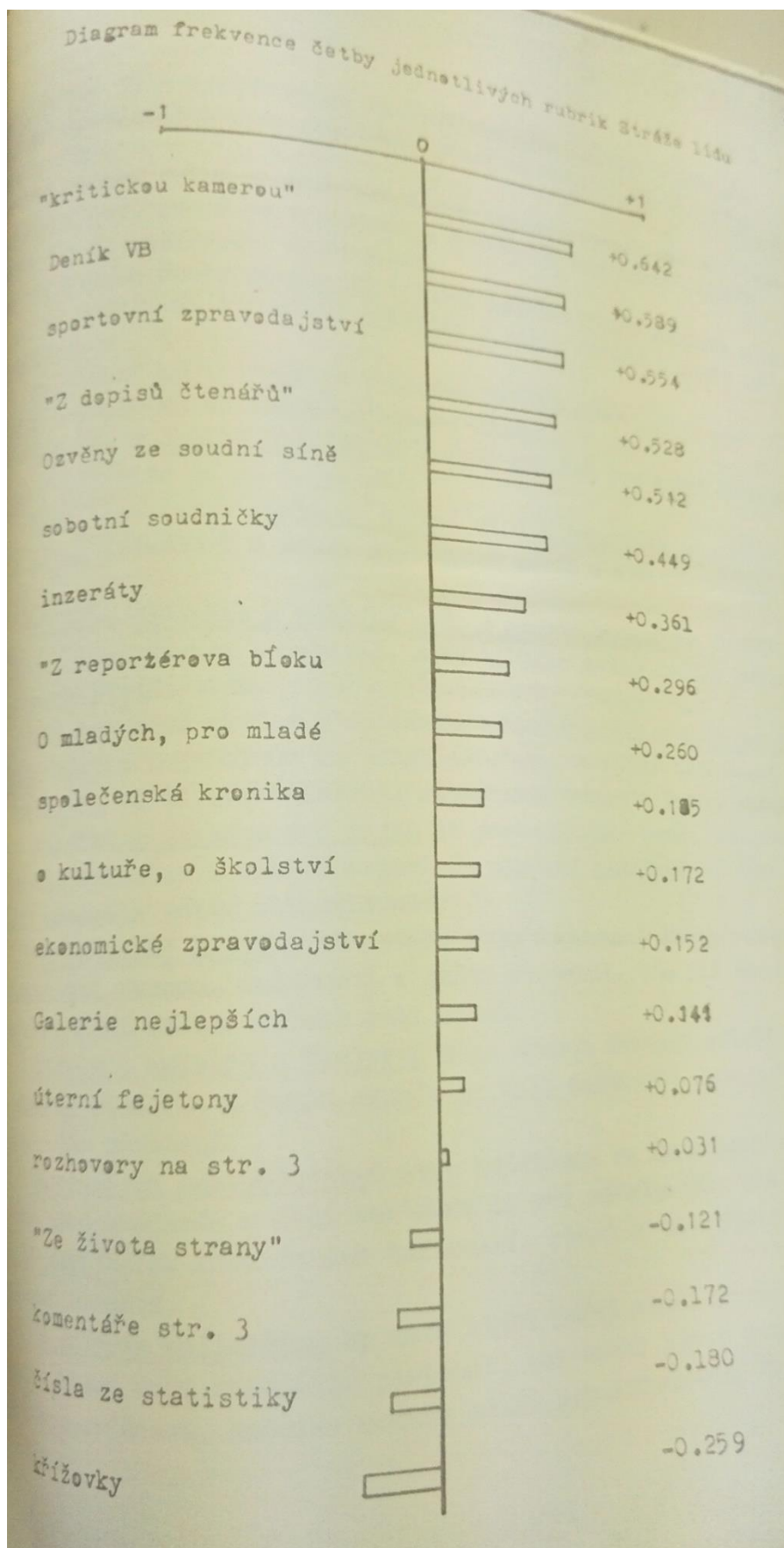
Obsahová a ideově tematická východiska činnosti redakce Stráže lidu v roce 1988 - obsažená v materiále projednaném a schváleném předsednictvem OV KSČ 22. prosince 1987, konkretizovaném pak v plánu činnosti na 2. pololetí 1988 (POV KSČ ze dne 16. června 1988) - byla v průběhu roku aktualizována rozpracovanými závěry 8., 9. a zejména 10. plenárního zasedání ÚV KSČ, okresní a krajské konference, závěry plén okresního stranického orgánu. Motivními zdroji se staly významné výročí a události (40. výročí Vítězného února, 70. výročí vzniku samostatného československého státu; 71. výročí VŘSR).

Příloha č. 10: Úloha sdělovacích prostředků uváděná v příloze zápisu zasedání pléna ONV KSČ v Olomouci. Zdroj: Fond ONV KSČ Olomouc. Značka: M 1-29

2. Sdělovací prostředky

- pohotově a pravdivě informovat o přístupech a řešení problémů výstavby, o přípravách a prosazování úkolů přestavby, o odstraňování nepořádků a negativních jevů. Dosáhnout toho, aby se sdělovací prostředky staly tribunou názorů a výměny zkušeností z procesu přestavby;
- podporovat společenskou prestiž předních kolektivů, jednotlivců, dělníků i vedoucích hospodářských pracovníků, vynikajících organizátorů, kteří prosazují vše nové a pokrokové, co napomáhá rozvoji socialistické ekonomiky, upevňování morálky, mezilidských vztahů;
- citlivě přistupovat k formování socialistického přesvědčení mládeže. Rozvíjet u ní socialistické vlastenectví a internacionalismus, vztah k celospolečenským hodnotám a práci. Skloubit rozumové i citové působení na mladou generaci. K tomu využít pravdivého poznání dějinných souvislostí naší novodobé historie;
- zdokonalovat informovanost členů strany, občanů a pracujících o činnosti stranických orgánů a organizací;
- v souladu s novými úkoly při uplatňování vedoucí úlohy strany ve společnosti, posilování její autority a spojení s masami účinněji využívat kritiku a sebekritiku jako organickou součást politiky. Se znalostí věci pronikat k podstatě chyb a nedostatků, pravdivě a všestranně ukazovat jejich příčiny;
- zabezpečovat pohotovou informaci o procesu přestavby v bratrských socialistických zemích.

Příloha č. 11: Diagram frekvence četby jednotlivých rubrik Stráže lidu. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

Příloha č. 12: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 1. část. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

122

1. Publicistické využití významných výročí a událostí v roce 1988

10. ledna	- Výročí narození Gustáva Husáka (1913)
21. ledna	- Výročí úmrtí V. I. Lenina
23. ledna	- Výročí ustavení RVHP (1949)
23. února	- Den Sovětské armády a sovětských námořních sil
25. února	- Vítězství československého pracujícího lidu - významný den ČSSR
2. března	- Výročí letu prvního československého občana do vesmíru (1978)
8. března	- Mezinárodní den žen
28. března	- Den učitelů (Výročí narození J. A. Komenského - 1592)
5. dubna	- Vyhlášení Košického vládního programu - 1945
11. dubna	- Den mezinárodní solidarity osvobozených politických vězňů
17. dubna	- Den Sboru národní bezpečnosti
22. dubna	- Výročí narození V. I. Lenina (1870)
24. dubna	- Den československých pionýrů
1. května	- Svátek práce
5. května	- Květnové povstání českého lidu (1945)
	- Výročí vypálení obce Javoříčko
	- Výročí narození Karla Marxe (1818)
14.-16. května	- Výročí založení KSČ (1921)

Příloha č. 13: Seznam výročí a významných událostí v roce 1988 – 2. část. Zdroj: Fond OV KSČ v Olomouci. M6-122

1. června	- Mezinárodní den dětí
10. června	- Výročí vyvraždění obyvatel a vypálení obce Lidic (1942)
21. srpna	- Výročí internacionální pomoci spojenců československého lidu (1968)
29. srpna	- Slovenské národní povstání (1944); významný den ČSSR
1. září	- Světový den míru
21. září	- Den tisku, rozhlasu a televize
30. září	- Výročí mnichovské zrady (1938)
6. října	- Den československé lidové armády
14. října	- Výročí generální stávkou vedené socialistickou radou (1918)
15. října	- Založení Stráže lidu (1920)
26. října	- Den pracovníků kultury
28. října	- Den znárodnění (1945) - významný den ČSSR Výročí vyhlášení samostatného státu Čechů a Slováků (1918) Den schválení ústavního zákona o československé federaci (1968)
7. listopadu	- Voľká říjnová socialistická revoluce (1917) Zahájení Měsíce československo-sovětského přátelství
10. listopadu	- Mezinárodní den mládeže
17. listopadu	- Mezinárodní den studentů
23. listopadu	- Výročí narození Klementa Gottwalda (1896)

1/ Obyvatelstvo a zaměstnanost

Počet obyvatel města Olomouce vzroste od roku 1988 do roku 2005 o 2 849 obyvatel t.j. o 2,67%. V roce 1988 byl skutečný stav obyvatel dle statistických údajů 106 662 z toho 50 922 mužů a 55 740 žen. V roce 2005 se předpokládá zvýšení na 109 511 obyvatel z toho 52 539 mužů a 56 972 žen.

U základních věkových skupin se snižuje podíl osob v předproduktivním věku a roste podíl osob produktivního a poproduktivního věku. Vývoj ukazuje následující přehled :

rok	celkem	předprodukt.věk		produkt.věk		poprodukt.věk	
		absol.	podíl	absol.	podíl	absol.	podíl
1988	106 662	24 687	23,14	60 705	56,91	21 270	19,95
1990	106 635	23 339	21,89	62 142	58,27	21 154	19,84
1995	107 611	21 356	19,84	64 554	59,99	21 701	20,17
2000	108 587	22 102	20,35	65 621	60,43	20 856	19,22
2005	109 511	22 718	20,74	64 242	58,66	22 551	20,6

Vývoj obyvatelstva v produktivním věku do roku 2005 a z něj vyplývající rozdělení použitelného zdroje předpokládá velký nárůst zdroje pracovních sil ve městě především v 9.5LP, který je způsoben vstupem velké části žáků silných populačních ročníků do zaměstnání.

Příloha č. 17: Titulní strana Stráže lidu s články o stávce a postoji redakce i OV KSČ v Olomouci. Vydání ze dne 28. 11. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Spolupracuji se zahraničím
O vztáhu zahraničních žáků jako rozvoje našeho programu, uvedl pro příteli občodů ve státním podniku Praha Olomouc. Pro střední léta počítá olomoucký střední podnik i s exportní činností a to prostřednictvím navazování vztahů s polskou firmou Intel-Cekop.

Proletáři všech zemí, spojte se!
STRÁŽ LIDU
Obdeník OV KSČ a rady ONV v Olomouci
Cena 60 hal.
Číslo 139
Ročník 89 — 1989
LISTOPAD 28
Dvěř

Ze zasedání ústředního výboru KSČ
Generálním tajemníkem Karel Urbánek
Mimořádný sjezd svolán na 26. ledna příštího roku
Na předešlém mimořádném zasedání ústředního výboru KSČ v neděli 26. listopadu bylo rozhodnuto svolat na 26. ledna příštího roku mimořádný sjezd KSČ.

Plenární zasedání okresního výboru KSČ v Olomouci

Potřebujeme klid, kázeň a pořádek

V úvodu 25. listopadu v odpovídající hostině se ve mimořádném zasedání národního výboru strany za účasti předsedů stranických orgánů a organizací olomouckého okresu jednalo se o záležitosti člen předsednictva a tajemníka SM KV KSČ Karel Urbánek.
Vladimír Janata, vedoucí tajemnický OV KSČ, informoval o závěrech zasedání ústředního výboru KSČ a o průběhu sobotního plenárního zasedání SM KV KSČ. Komunistové ve vztáhu k politické situaci se mají vyvíjet, že se čísla země nachází na osudové křižovatce. Přesto však nelze soustředit směr směřovat ke bezpečnosti.

ŽIVOTOPIS KARLA URBÁNKA
Soudruh Karel Urbánek se narodil 22. března 1941 v Bojkovicích, okres Uherská Hradiště. Počáteční politickou činností se účastnil v roce 1966 při svolání předsedou výboru pro stranickou práci v ČSR členem ústředního výboru OV MFK ČSR a místopředsedou OV MFK ČSR.
V letech 1968 byl zvolen předsedou výboru pro stranickou práci v ČSR členem ústředního výboru OV MFK ČSR a místopředsedou OV MFK ČSR.

Plenární zasedání bylo řádné, a vyvoláno to z bohaté a nepochybně bohaté diskuse. To je třeba bezodkladně vyřešit problémy lidem, získávat je, Nežle ošetřit, ztráta čas.

Provolání redakce

Vycházíme z poznání shledání vnitropolitické situace, které se v těchto dnech opět vyvíjí. Vedení strany o směr naší práce, rozdělení kolektivů Stráže lidu, komunistů i bezpartijních členů odborových organizací, členův Československého svazu socialistů jednoznačně podporují své vedení Komunistické strany Československa v čele s generálním tajemníkem Kariem Urbánkem.

Dialog v divadle

V neděli 26. listopadu se v prostorách Velkého divadla v Olomouci uskutečnilo občanské fórum v rámci výtahů při olomouckém představení s názvem Mladánská s NDR, jejich působení na naši společnost.
Je nyní nutné, aby strana hospodárně přišla do výrobního, pracovního schopnosti.

Uvědomujeme, že budeme na všech úrovních hájit zájmy národnosti, plně chceme ve své avantgardě před příjmy k neustálému líniu komunistické strany, která si předvedl klid za cíl učinit vše pro rozvoj společnosti, pro prohlubování demokracie, ve správné řadě Československa.

Studenti pokračují

Studenty stávkový výbor v Olomouci se ptají, jak stanovisko celostátního koordináčního stávkového výboru v Praze, pokračovat ve stávce do definitivního vyřešení svých požadavků.

Sobota a neděle v hale

V neděli — poslední — se v hale velmi nepříznivých povětrnostních podmínkách dostavili olomoucké náměstí Míru účastníci pokolné demonstrace, organizované občanským fórem „Koordinační výbor Olomoucká“ do té doby sdružoval 120 stávkových výborů v jednotlivých podnicích. Organizátoři byli jednání v tom, že stávkou nesmí vzniknout hospo

Ohlasy na události posledních dnů

„Byl jsem mezi těmi, kteří na mimořádném zasedání OV KSČ jednoznačně zdvihli ruku na podporu nového generálního tajemníka OV KSČ Karla Urbánka. Jsem přesvědčen, že události vše do té, aby cíle přestávby byly naplněny podle našich představ a ne tak, jak si předtím některí lidé vypa pana stavě. V politické práci nás čeká řada náročných úkolů, je třeba převést naši bezpartijní i komunisty, že to se svou politickou myšlenkou dobře. Nyní se jedná o záležitost ČOV KSČ jako dole u nás. Je zásadní požadavek stávkových studentů, byli splněny a že v jejich straně bylo dojetí k uklidnění.“
Antonín MOUDRÝ, dělník k. p. Chromotechna Šternberk
„Jednoznačně podporuji zvolení Karla Urbánka do funkce generálního tajemníka OV KSČ. Jsem přesvědčen, že se s tím sáma pod jeho vedením podaří naši vztahy dovést k udržitelné situaci a že sábrý nejvyššího stranického orgánu budou naplněny.“
Ing. Václav VEČER, náměstek k. p. Chromotechna Šternberk
„Podporuji volbu generálního tajemníka Karla Urbánka i volbu nového předsednictva OV KSČ. Očekávám, že se celkové zlepšení práce komunistické strany, a to třeba i proto, aby šlohn se změnil s kindným svobodním podstat bezpartijním vztahem do od.“
Jiří FAŠINA, dělník olomoucké provozovny Šternbercké lazecké
„Vydáváme plnou podporu zvolení Karla Urbánka za generálního tajemníka OV KSČ. Máme práve před sebou před sebou na ni sestavovat akční program pro členstvo naší základní organizace. Co ohledně od nového vedení naší strany? Především demokratizaci naší strany. Jsem jedním z aktivních organizátorů, které podporuje nejlépe vstřícnějším způsobem a bez a komunisty a se šlešských schůzí.“
Arnošt MINARČÍK, hlavní technolog závodu Strojabil Černovice

„Podporuji volbu Karla Urbánka za generálního tajemníka OV KSČ. Očekávám, že nový program strany by nás měl vyvést ze současné situace. Očekávám zastání stonových výborů jejich dopis členům strany, jejich obsah nejdříve vyhotovte fyzickou likvidací. Vím, že se nejedná o záležitost studentů, ale současné vedení se především znečišťuje k vytváření osobních úkolů.“
Vladimír GEMOLENSKÝ, dělník MEZ Olomouč
„Volba nového generálního tajemníka KSČ Karla Urbánka byla správná. Domnívám se, že jde o rozumného, poctivého a čestného člověka, který se bude rádit a komunisty, brát na oděm jejich připomínky a také je uplatňovat ve své práci. Věřím, že nyní má vytvořen kolektiv, kterému může věřit a může se na něj spoléhat.“
V žádném případě nejsem pro stávkou ani symbolickou. Stávky máže být zrušeno proti naší republice. Určitě požadavky studentů byly splněny a předtím stávkou. Vše je dá řešit línou cestou — ariřít se bez umění.“
Petr HOLČÁK, kovář, přístavník ŽV LM ŽTS Olomouč
„Výbor ulčení organizace KSČ číslo 49 v Olomouci-Sternberk se sešel dnešního dne (26. 11. 1989) na mimořádném zasedání, kterého se zúčastnil i zástupci stranických skupin. V prohlášení, které výbor vydal se mimo jiné říká: „Přičemž se podpora novému vedení OV KSČ včetně jeho generálního tajemníka soudruha Karla Urbánka. Žádáme, aby v naší organizaci bylo dosaženo došlo k rekonstrukci ministerstev na úrovni ČSR a ČSR a byly tak vytvořeny předpoklady stabilizace politického a hospodářského života v naší vlasti.“ Žádáme rekonstrukci a generální stávkou 27. listopadu. Uvěřujeme naše stranické orgány, že naše ulčení organizace, jednotliví komunisté udělají vše pro podporu její politiky.“
„K volbě nového generálního tajemníka OV KSČ Karla Urbánka mohu v tuto chvíli pouze konstatovat, že to nebude mít jednoduché a že bude potřeba velkou podporu nejen ze strany nového předsednictva ústředního výboru strany, ale i od všech řádových členů KSČ. Já, jako komunista působící ve svazkové organizaci, jednoznačně stojím za splnění závěrů nedávné celostátní konference SSM v Praze. Podporuji stu

Příloha č. 18: Titulní strana Stráže lidu – oznámení o změně záhlaví listu. Vydání ze dne 9. 12. 1989. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci.

Vážení čtenáři,

Jistě vám neunikla změna v záhlaví našeho listu – od tohoto vydání se jediným vydavatelem stává rada Okresního národního výboru v Olomouci. Rozhodlo o tom zasedání okresního výboru KSČ ve čtvrtek 7. prosince, vycházejíc ze současné reality a přihlížejíc ke skutečnosti, že finanční náklady na provoz nese pouze okresní národní výbor.

Závažnost onoho rozhodnutí vyjadřují historické souvislosti vzniku Stráže lidu, nejprve jako obdeníku Československé sociálně demokratické strany dělnické a později – od 19. května 1921 – obdeníku Československé strany komunistické, sekce III. internacionály. Tedy téměř devětašedesát let byla novinami komunistickými, úzce spjatými se zápasem za zájmy pracujícího lidu, za pokrok a demokracii, výrazně se angažovala v boji proti fašismu, byla mluvčím sil, utvářejících socialistický charakter společnosti.

Stráž lidu svým postavením i posláním byla vždy vedena snahou objektivně zrcadlit společenské a politické procesy regionu. Avšak její směřování nebylo vždy přímocharé, nevyhnuly se jí tendence a proudy – viděny očima dneška – jako více či méně nesprávné, dopouštěla se i kroků zpochybňujících u čtenářů její serióznost a nestrannost. Proto zejména poslední dny a týdny nechtě jsou pro nás novináře poučením.

Ujistuji vás, že věrni bohatým a revolučním tradicím naší Stráže lidu, se chceme ubírat cestami široké, mnohostranné a zejména pravdivé informovanosti, chceme podněcovat vše pozitivní a nové, chceme svým dílem přispět k rozkvětu naší socialistické vlasti.

JIM ZATLOUKAL